УДК 264
ББК 81.411.1-43:86
П 88

Рецензенти Л. О. Симоненко, кандидат філологічних наук, провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України

О. І. Скопіенко, кандидат філологічних наук, науковий співробітник Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

Відповідальний редактор В. В. Німчук, доктор філологічних наук, чл.-кор. НАН України, професор

Богословський редактор Тарас Шманько, магістр богослов'я

Рекомендовано до друку вченою радою Інституту української мови НАН України (протокол № 5 від 07. 05. 2001 р.)

Художнє офомлення Лада Маруняк

Пуряєва Наталія
П 88 Словник церковно-обрядової термінології. — Львів: Свічадо, 2001. — 160 с.
ISBN 966-561-228-X

Словник містить близько 2000 найменувань спеціальних понять та реалій східнохристиянського церковного обряду (серед яких номенклатура богослужбових книг та еортоніми — назви церковних свят, постів, днів, тижнів) Крім тлумачень відповідних термінів, Словник подає термінографічний опис сучасного стану української церковно-обрядової термінології. З цією метою він фіксує фонетичні, словотвірні, лексичні, синтаксичні та орфографічні варіанти церковно-обрядових термінів, а також застарілі, рідковживані, ненормативні з погляду терміновживання спеціальні лексеми (професіоналізми, професійні жаргонізми).

Словник розрахований на широке коло користувачів: священнослужителів, літургістів, студентів духовних навчальних закладів, працівників церковних видавництв та журналістики, як також на мовознавців (лексикологів), релігієзнавців, культурологів, усіх, хто є чи планує стати активним учасником християнського богослужіння.

ББК 81.411.1-43:86

П 0403000000-20 Без оголошення
561-2001

ISBN 966-561-228-X

© Монастир Монахів Студитського Уставу, 2001

ПЕРЕДМОВА

Християнське богослужіння – складний онтологічний комплекс, що поєднує в собі велику кількість значущих, а отже, обов'язкових комонентів, які не просто символізують, а уособлюють чи навіть уприсутнюють ті Божественні реалії та явища, що позначають собою. Богослужіння – як ікона: ідея образу й подоби відображена в ньому з максимальною повнотою, виявлена в кожному компоненті: місце виконання – храм (його зовнішнє та внутрішнє оформлення); виконавці богослужіння – священнослужителі – особи, які через прийняття особливого таїнства були наділені Божою благодаттю священства; церковні обряди, священнодії, жести, що їх виконують за допомогою спеціальних освячених предметів та речовин (хліб, вино, вода, ароматичні олії та смоли тощо). Богослужіння триває в особливому часовому вимірі, тут кожен день року, тижня, кожна година доби має присвяту, свій неповторний зміст, відображений у богослужінні.

І нарешті словесний аспект церковного обряду. Слово (молитви, виголоси, піснеспіви, читання) супроводжує кожну богослужбову дію: доповнює, пояснює, наповнює змістом, освячує її.

Усі ці складові богослужіння, співдіючи, творять той містичний комунікативний акт, що його визначає зв'язок «Бог – людина».

Богослужіння давнє, як сама Церква. Однак, незважаючи на модифікації первіснохристиянської основи церковного обряду, численні етнокультурні нашарування, богослужіння залишається найбільш консервативним, пильно зберігуваним та ретельно відтворюваним аспектом християнської релігії. Воно – сучасне й архаїчне одночасно – дозволяє перебувати в духовній злуці із сотнями попередніх поколінь християн, забезпечуючи таким чином позачасову єдність Христової Церкви.

Виконання богослужіння, участь у ньому вимагає уважної й серйозної підготовки як від священнослужителя, так і від мирянина. Складний і важливий внутрішній зміст, прихований за зовнішньою формою богослужбового дійства, уповні відкривається для тих, хто усвідомлює значення та доцільність кожного його компонента. Знання богослужіння дозволяє зайняти позицію активного співучасника подій, які щодня відбуваються в храмі.

Богослужіння – це сфера спеціальної діяльності осіб, що здійснюють його – священнослужителів. Крім того, богослужіння є об'єктом вивчення особливої наукової дисципліни – літургіки, яка описує компоненти церковного обряду, досліджує історію їхнього становлення та змін, інтерпретує зміст богослужіння.

Системі реалій та понять церковного обряду (богослужіння) відповідає система церковно-обрядових (богослужбових, літургійних) термінів[1] – сукупність мовних одиниць (слів та словосполучень), що їх позначають.

Для трактування зазначеної лексичної сукупності як термінологічної принципово важливим є сприймати її насамперед як засіб спеціального спілкування осіб, що так чи інакше задіяні в галузі церковного обряду, – священнослужителів та літургістів.

Сферою спеціального функціонування церковно-обрядової термінології є: а) спеціальні тексти (богослужбові книги, літургічна література (наукова, науково-популярна, навчальна), документи, що регламентують проведення богослужінь, церковно-релігійна періодика, а також усне мовлення фахівців галузі. Саме в цій сфері (в її писемній та усній ділянці) сформувалася й далі розвивається термінологія церковного обряду.

Серед мовознавців повноцінною прийнято вважати таку термінологію, якій відповідає система дефініцій (визначень, тлумачень), тобто термінографічно опрацьовану термінологію. Термінографічна праця (словник) є одним зі способів свідомого впливу на стихійний розвиток мови: протиставлена сфері функціонування, вона ніби корегує природну динаміку термінології, робить її осмисленою, послідовною, логічною.

---

[1] На позначення такого феномену, як термінологія церковного обряду, у науковій мовознавчій літературі функціонують два метатерміни. *літургійна термінологія* (від *літургія* «богослужіння») та його дублет *богослужбова термінологія*. Як видно, у мотиваційному плані зазначені лінгвістичні терміни орієнтовані на об'єкт термінологічного відображення – богослужіння, літургію.

Термін *церковно-обрядова термінологія* запропонований нами як мотиваційно співвіднесений із поняттям "церковний обряд", що охоплює ширше коло відповідних явищ, ніж поняття "літургія", "богослужіння". Так, наприклад, кожне богослужіння (літургія) є церковним обрядом, але не кожен церковний обряд є богослужінням (літургією) (пор., обряд освячення лози, обряд освячення нового будинку, автомобіля тощо). Тут, однак, терміни *церковно-обрядова термінологія* та *літургійна термінологія, богослужбова термінологія* вживаємо як ідентичні.

Українська церковно-обрядова термінологія, що розвивалася протягом десятьох століть, потребує нині термінографічного опрацювання. Здобутки сучасної україністики в цій ділянці є, на жаль, дуже скромними: кілька енциклопедичних та перекладних словників церковної лексики (див. "Джерела"), які навряд чи виконують окреслену вище "філологічну" функцію. Тому «Словник церковно-обрядової термінології» (далі – СЦОТ) створено насамперед із метою заповнити зазначену лексикологічну лакуну.

Термінографічний опис сучасного стану української церковно-обрядової термінології, представлений у нашому словнику, вважаємо, буде неповним без бодай короткого висвітлення історії розвитку цієї терміносистеми в українській мові та визначення її особливостей.

Церковно-обрядова термінологія зародилася разом із церковним обрядом у греко-візантійській культурі й була перенесена на давньоукраїнський мовний ґрунт передусім через перекладені старослов'янською мовою (тоді сакрально-культовою мовою слов'ян, зорієнтованих на християнство) священні та богослужбові книги. Модифікована в лінгвальних умовах України старослов'янська – церковнослов'янська мова забезпечувала церковно-комунікативну сферу (принаймні її писемний аспект) аж до кінця XIX ст. Формування церковно-обрядової термінології східнохристиянського обряду відбувалося, таким чином, у надрах церковнослов'янської мови та на основі грецької прототерміносистеми, у відчутній залежності від останньої. Церковно-обрядова термінологія періоду XI – XIX ст. являла собою: а) власне запозичення з грецької мови; б) морфологічні та в) семантичні кальки грецьких термінів.

Специфікою спеціальної сфери функціонування церковно-обрядової термінології в цей період було те, що її писемний та усний аспекти перебували в різних мовних площинах (писемну ділянку забезпечувала сакрально-культова церковнослов'янська мова, усну – народна українська мова), що було суттєвою перешкодою для їхнього активного перехрещення та взаємопроникнення (йдеться передусім про вплив у напрямку "усна сфера ' писемна сфера"). Важливим гальмівним фактором виступала також стилістична неоднорідність усної та писемної сфер функціонування церковно-обрядової термінології: урочисто-піднесений, "високий" характер першої, розмовний – другої. Ці ж причини

унеможливлювали вплив на писемну сферу використання церковно-обрядової термінології загальнолітературної мови та проникнення сюди елементів загальновживаної лексики.

Кінець XIX – початок XX ст. став своєрідною межею в розвитку в Україні церковно-комунікативної сфери. У цей період відбулося проникнення сюди української мови та витіснення нею традиційної тут церковнослов'янської мови (переклади українською мовою Святого Письма та богослужбових книг, поява українськомовних літургік тощо).

Перехід у богослужінні на українську мову спричинив, по-перше, активне засвоєння українською мовою всієї сформованої в церковнослов'янській мові церковно-обрядової термінології на фонетичному, словотвірному, лексичному мовних рівнях (напр.: *вечерня – вечірня, жертвеник – жертовник – жертівник, возглас – виголос – виголошення, морськоє – морське, стручець – стручок, всенічна – цілонічна, єлей – олива, подвижний празник – рухоме свято* тощо). По-друге, зазначений процес викликав проникнення української лексики в церковно-обрядову термінологію, активізацію в спеціальній писемній сфері функціонування (щоправда, на її нижчих жанрових щаблях: навчальна, науково-популярна літургіка, церковна публіцистика) лексики обмеженого стильового вжитку – ненормативної церковної термінології (професіоналізмів, професійних жаргонізмів), пор.: *бурса* "дарохранильниця", *пушка* "дароносиця", *килимчик, диванчик* "орлець", *щіточка, гілочка, патичок* "мирувальник", *павук* "панікадило" та ін.

Таким чином, у сучасній українській церковно-обрядовій термінології з погляду її походження виявляють себе три мовні стихії: українська, церковнослов'янська та грецька.

Українська церковно-обрядова термінологія розвивалася протягом багатьох століть, зазнаючи при цьому закономірних для розвитку мовної підсистеми змін: кількісного поповнення та редукції, варіювання. Важливим фактором цього розвитку завжди виступала *норма* спеціального спілкування, а зокрема терміновикористання, у богослужбовій галузі.

Зазначену норму протягом XI – XIX ст. визначала послідовна орієнтація на виражальні засоби церковнослов'янської мови як сакральної (священної) й культової (богослужбової) та на грецьку церковно-термінологічну протосистему. Це зумовлювало, з одного боку, ретельне

оберігання церковнослов'янських форм від суттєвих впливів української літературної мови, а з другого, – постійний приплив грецизмів у термінологію церковного обряду.

Упровадження української мови в церковно-обрядову комунікацію (XX ст.) спричинило формування *нової норми* спеціального спілкування в ній, яку визначала орієнтація на виражальні засоби української мови. Це викликало «українізацію» церковно-обрядової термінології на всіх рівнях: фонетичному, словотвірному, лексичному. Під впливом окресленої нормативної тенденції на периферію терміновживання, до т. зв. пасивного термінофонду, закономірно почали витіснятися лексеми грецького та церковнослов'янського походження. Крайнім виявом зазначеного процесу став продемонстрований деякими термінокористувачами радикальний мовний пуризм (пор.: *звіздиця – зірка, копіє – спис, хоругва – прапор, рипіда – опахало* та ін.)

Поряд із новітньою нормою спеціального спілкування та терміновикористання залишалася актуальною традиційна нормативна орієнтація на виражальні засоби церковнослов'янської мови. В українських лінгвальних умовах ця нормативна традиція набула стилістичного значення, що пов'язано зі статусом церковнослов'янської лексики в українській мові саме як стилістичного засобу, а не іншомовного елемента, тепер: *церковнослов'янізація* церковно-обрядової термінології (мовна орієнтація) = *архаїзація* церковно-обрядової термінології (стилістична орієнтація). Нова норма, що сформувалася у відштовхуванні від традиційної, мала, відповідно, протилежний вектор: *українізація* (мовна орієнтація) = *осучаснення* церковно-обрядової термінології (стилістична орієнтація).

Співіснування двох нормативних настанов спеціального спілкування та терміновикористання в церковно-обрядовій практиці (своєрідна двонормативність), що, між іншим, має характер конкуренції, зумовило не тільки фонетичну, словотвірну та лексичну варіантності сучасної української церковно-обрядової термінології, а також її стилістичну здиференційованість (пор.: *жертвеник – жертовник – жертівник, престол – престіл, Молитвослов – Молитвослів, часточка – частка – частинка – частиця, стручець – стручок, нараквиця – нарукавниця – нарукавник, копіє – спис, звіздиця – зірка, єлей – олива, горнє місце – вишнє місце – високе місце* тощо).

У запропонованому нами "Словнику церковно-обрядової термінології" за допомогою спеціальних термінографічних засобів ми намагалися відобразити сучасний стан термінології церковного обряду та ті тенденції, що зумовлюють її розвиток.

Для ефективного сприйняття цієї праці рекомендуємо детально ознайомитися із супровідним коментарем (див. далі).

* * *

Дякую відповідальному редакторові та рецензентам цієї праці за зауваження і поради в процесі її підготовки до друку.

Велика подяка видавництву «Свічадо» за сприяння у виданні Словника та, зокрема, богословському редакторові Т. Шманькові за сумлінне, ретельне та професійне редагування Словника, завдяки якому він позбувся багатьох «літургічних» неточностей та помилок.

Дякую також батькам, рідним та друзям за підтримку й віру у можливість реалізації мого задуму.

Автор

КОМЕНТАР ДЛЯ КОРИСТУВАЧА

1. Тип і призначення СЦОТ

1.1. «Словник церковно-обрядової термінології» – тлумачний словник. Об'єктом опису СЦОТ є *термін* (слово або словосполучення) церковного обряду, його лексичне значення та лексико-семантичні зв'язки, а також варіантність як у плані змісту (семантична варіантність – полісемія), так і в плані вираження (фонетична, словотвірна, лексична, синтаксична варіантність); крім того, важливим завданням СЦОТ є відображення стилістичної та функціональної неоднорідності церковно-обрядової термінології.

Такий характер СЦОТ пояснює насамперед специфіку наведених у ньому тлумачень (зокрема їхню лаконічність, зумовлену необхідністю дотримання принципу достатності термінографічної дефініції філологічного типу)[1].

1.2. Визначаючи статус СЦОТ із погляду відображення в ньому норми церковно-обрядового терміновживання, застережемо, що він *не створений* як *нормативний*, тобто *зобов'язуючий* до такого чи такого терміновикористання словник.

Установлення норми в ділянці церковної термінології – надзвичайно складне й відповідальне завдання, виконання якого вимагає тривалого й ретельного попереднього опрацювання цієї термінолексики, її авторитетної оцінки як літургістами, так і лінгвістами. Питання норми в українській церковно-обрядовій термінології сьогодні, на жаль, небездискусійне. Своєрідна двонормативність спеціального спілкування та, зокрема, терміновикористання у церковно-обрядовій комунікації, виражена в двох співіснуючих (конкуруючих) стильово-стилістичних орієнтаціях, примушує термінографа утриматися від проголошення норми аж до моменту віднайдення компромісу між протилежними собі тенденціями церковного терміновживання.

---

[1] Тлумачному словникові філологічного типу прийнято протиставляти енциклопедичну термінографічну працю. Принципова різниця між зазначеними типами словників полягає у відмінності об'єкта та завдань опису. Енциклопедичний словник зорієнтований передусім на спеціальне *поняття* галузі й повинен усебічно й з максимальною повнотою розкрити його зміст, вказавши на його головні, а подекуди й другорядні ознаки.

Натомість СЦОТ створений як темінографічна праця *констатуючого типу*, що фіксує всю наявну (виявлену) на сьогоднішній день у сфері функціонування церковно-обрядову термінологію, яка не суперечить фонетичним, морфологічним, лексичним, орфографічним та іншим особливостям і законам сучасної української літературної мови. Такий словник може стати надійною точкою опори при визначенні норми в ділянці української церковно-обрядової термінології, адже відомо, що процес будування значно полегшують знання про те, який матеріал є до розпорядження будівничих.

СЦОТ, отже, має за завдання насамперед *лексикографічний опис* сучасної української церковно-обрядової термінології з елементами її лінгвістичної оцінки.

Хочемо наголосити, що лінгвістична оцінка наведених у СЦОТ мовних фактів об'єктивна (як, до речі, й суб'єктивна) в такій мірі, у якій може бути об'єктивним (чи суб'єктивним) судження одного автора. Однак зазначимо, що кваліфікацію стихійно сформованої церковно-обрядової термінології ми намагалися здійснювати із сумлінним урахуванням її особливостей (доступних для нашого спостереження) як засобу спеціального спілкування в церковно-обрядовій галузі (її писемній та усній ділянці), з одного боку, та термінологічної підсистеми сучасної української літературної мови, – з другого.

СЦОТ призначений передусім для безпосередніх користувачів церковно-обрядовою термінологією, тобто для фахівців галузі: священнослужителів, літургістів, студентів духовних навчальних закладів, працівників церковно-релігійних видавництв та журналістики.

Орієнтація на такого користувача вимагала насамперед високого рівня інформаційної насиченості словникових тлумачень й зумовила специфіку *метамови* словника: інформаційної місткості дефініцій за необхідного дотримання їх лаконічності ми досягали шляхом застосування в них спеціальної (а іноді й вузькоспеціальної) церковно-обрядової лексики. Однак цей факт не становитиме суттєвої перешкоди для адекватного сприйняття тлумачень термінів користувачами-нефахівцями, оскільки всі використані в дефініціях церковно-обрядові терміни подані в СЦОТ як самостійні реєстрові одиниці з розкриттям їхніх значень.

Важливим адресатом СЦОТ є також мовознавці, зокрема лексикологи. Одним із принципових завдань СЦОТ ми вважаємо привернення уваги до церковно-обрядової термінології як до об'єкту лінгвістики – лексичного матеріалу, що потребує не лише відпо-

відного науковного опису та аналізу, а і якнайширшого висвітлення у словникових працях, присвячених лексиці сучасної української літературної мови.

Крім того, СЦОТ буде цікавий для релігієзнавців, культурологів, а також усіх, хто є чи планує стати активним учасником християнського богослужіння.

2. Склад СЦОТ

2.1. СЦОТ містить близько 2000 термінів (слів та словосполучень), що в плані змісту співвіднесені з поняттями та реаліями, пов'язаними з богослужбовою практикою та є їхніми назвами. Обсяг реєстру словника визначений межами понятєвого поля церковного обряду. Відбір лексичних засобів, що увійшли до словника, був здійснений на основі попереднього логіко-понятєвого моделювання церковного обряду, яке дозволило виділити в його складі категорії *особи, предмета, місця, дії* та *часу* (див. передмову). Зазначеним категоріям у системі церковно-обрядової термінології відповідають 5 предметно-тематичних терміногруп, що й були відображені в СЦОТ:

1) назви виконавців та учасників богослужіння;

2) назви богослужбових предметів, їх різновидів та частин;

3) назви богослужінь, обрядів, священнодій, їх різновидів та частин; назви молитов, виголосів, піснеспівів, читань;

4) назви храму та його частин;

5) назви церковних свят, постів, загальниць.

Застосований при визначені обсягу реєстру СЦОТ підхід "від реальності" (т. зв. ономасіологічний підхід) дозволив і виправдав уведення до його складу *номенів* (назв богослужбових книг) та *власних назв* – еортонімів (назви церковних свят, постів) як таких, що репрезентують виділені в понятєвій системі церковного обряду категорії предмета й часу та без яких словник церковно-обрядової термінології був би інформативно неповним.

2.2. За критерієм повноти представленої термінології СЦОТ був запланований як *повний*, у тому, однак, сенсі, що він із максимальною повнотою відображатиме лексичні та семантичні особливості (синонімію, дублетність, фонетичну, словотвірну, синтаксичну варіантність, полісемію тощо) термінології церковного обряду.

2.3. Як констатуючий, описовий, СЦОТ широко фіксує також ненормативну термінологічну лексику[2] – т. зв. професіоналізми, *професійні жаргонізми тощо (такі терміни супроводжуються ремаркою розм.* ("розмовне")). Наведення цього розряду церковно-обрядової термінології в словнику є доцільним та навіть необхідним уже тому, що ця лексика бере активну участь у процесі сучасного формуваня нормативної церковно-обрядової терміносистеми, зумовлює її стилістичну та функціональну здиференційованість, а отже, певного типу лексичні та семантичні процеси всередині української церковно-обрядової термінології.

2.5. Аналогічні міркування обґрунтовують уведення до СЦОТ також застарілої (такі терміни супроводжуються ремаркою *заст.* ("застаріле")) та рідковживаної (ремарка *рідко*) церковно-обрядової термінології.

2.6. СЦОТ містить термінологію сучасного східнохристиянського церковного обряду, що є спільним для таких традиційних українських християнських конфесій, як Українська Автокефальна Православна Церква (УАПЦ), Українська Греко-Католицька Церква (УГКЦ), Українська Православна Церква Київського Патріархату (УПЦ КП).

У разі, коли термін позначає реалію, наявну в церковному обряді лише однієї з конфесій або ж "конфесійно закріпленою" виступає назва спільної для всіх конфесій церковно-обрядової реалії, такі терміни супроводжуються позначками * (реалія чи назва, властива лише для УГКЦ) та ** (реалія чи назва, властива для УПЦ та УАПЦ); вони наводяться у вокабулярній та "синонімічній" частині словникових статей, а також після цифри – порядкового номера "конфесійно закріпленого" значення у складі багатозначного терміна, пор.: **фело́н малий**** Богослужбовий одяг церковнослужителя, не посвяченого в стихар, що являє собою коротке вбрання без рукавів, яке одягають поверх світського одягу; ***коро́ткий фело́н***; **далма́тика*** Стихар іподиякона та диякона.

У зв'язку зі сказаним до реєстру СЦОТ не увійшли: а) терміни, що стосуються неактуальних для сучасного церковного обряду реалій та понять (напр., таких, що пов'язані з первіснохристиянським богослужінням); *б) назви реалій та понять інших різновидів християнського*

---

[2] Ненормативна церковно-обрядова термінологія протиставлена нормативній за критерієм узаконеності, офіційності, загальноприйнятості, широти використання, стилістичної нейтральності як неофіційна, стилістично маркована (розмовний характер), така, що має обмежений стильовий ужиток (переважно усне мовлення фахівців).

богослужіння (напр., західного); в) терміни, власні назви, що фігурують у вокабулярних та тлумачних частинах словникових статей СЦОТ, але не співвіднесені безпосередньо з поняттями та реаліями церковного обряду (*апостол, ангел, Бог, Іван Хреститель, Іван Золотоустий, Василій Великий* та ін.).

2.7. У СЦОТ в алфавітному порядку наведені також прикметники-означення в складі титулів духовних осіб різних санів чорного та білого духівництва, а також т. зв. вокативи – звертання до цих осіб. Цей лексичний матеріал, безперечно, виходить поза рамки церковно-обрядової термінології; доцільність його наведення в словнику обґрунтована лише тим, що титулування духівництва становить нині серйозні труднощі для більшості світських осіб. Словник заповнить лакуни інформативного характеру, виконуючи в цьому разі функцію довідкового джерела.

2.8. До складу СЦОТ як окремі слова увійшли іменники (тут також субстантивовані прикметники й дієприкметники) та дієслова.

СЦОТ фіксує складені терміни, що являють собою атрибутивні словосполучення (як безприйменникові, так і прийменникові) (напр.: **архиєре́йське облаче́ння, єкте́нія за оголо́шених, по́хід для про́воду ті́ла, но́тна церко́вно-богослужбо́ва кни́га, ви́несення плащани́ці** та ін.) та дієслівні фразеологічні звороти із церковно-обрядовим значенням (**проскомиса́ти просфо́ру, ходи́ти до прича́стя, дава́ти шлюб, відпуска́ти гріхи́** тощо).

2.9. СЦОТ віддображає також фонетичну словотвірну, лексичну, синтаксину, орфографічну та семантичну варіантність церковно-обрядової термінології.

2.9.1. Фонетичні, словотвірні, синтаксичні[3] та орфографічні варіанти подаються у вокабулярній частині основної словникової статті[4]: варіант, визнаний основним, відокремлений від інших сполучником *і*, решта

---

[3] Синтаксичним варіантами при цьому вважаються: 1) терміни-словосполучення, де іменник залежно від синтаксичної позиції замінено на прикметник (напр.: **стихи́ра на ли́тії** ...– **стихи́ра ли́тійна**; 2) терміни-словосполучення з відмінною прийменниково-відмінковою формою (напр.: **єкте́нія за оголо́шених** ...– **єкте́нія про оголо́шених**); 3) повний і короткий лексичні варіанти, де утворення короткого засноване на а) скороченні засобами словотворення (напр., **освя́чення води́** ...– **водоосвя́чення**); б) лексичному скороченні (напр.: **тра́пеза предло́ження** ...– **тра́пеза**).

[4] Основною словниковою статею прийнято вважати ту, заголовком якої виступає варіант, визнаний основним у відповідному варіантному ряду.

варіантів подані через кому. *Кожний із варіантів також наводиться* окремо з відсиланням до основоного за допомогою ремарки *див.* («дивіться»), пор.: **всенічна́** *і* **всенішна́, всенічне́, всено́шна, всено́чне, всено́шне** ... **всено́шна** *див.* **всенічна́, ака́фист** *і* **ака́тист** ... **ака́тист** *див.* **ака́фист; ча́сточка** *і* **ча́стка, части́нка,** *заст.* **части́ця** ... **ча́стка** *див.* **ча́сточка; моли́тва антифо́на** *і* **моли́тва антифо́нна** ... **антифо́нна моли́тва** *див.* **моли́тва антифо́на.**

Як констатуючий, СЦОТ відображає орфографічну варіантність церковно-обрядових термінів, зумовлену актуальною й, слід підкреслити, традиційною у сфері її спеціального використання відмінністю в правописній передачі іншомовних запозичень. Це насамперед стосується послідовної й принципової «опозиції» у написанні грецької «тети»: **Анфологіо́н** і **Антологіо́н; ака́фист** і **ака́тист; ка́федра** і **като́дра; кафи́зма** і **кати́зма; То́мина неді́ля** і **Фо́мина неді́ля** тощо.

2.9.2 Синоніми (дублети) розташовані в СЦОТ після тлумачення терміна через крапку з комою в послідовності, що відображає ступінь активності чи допустимості вживання в спеціальній галузі, і виділені жирним курсивом.

При наведенні синонімів ми свідомо порушили один із принципів їх лексикографічної фіксації, а саме вимогу наводити в одній словниковій статті після описового тлумачення терміна синонімічних йому лексем із *однаковою* стилістичною характеристикою. У СЦОТ в одній словниковій статті подано всі лексичні та стилістичні варіанти терміна з метою відображення не тільки лексичних, але й визначальних для української церковно-обрядової термінології стилістичних тенденцій. Послідовність фіксування термінів із різноаспектними характеристиками (частота та активність вживання, стилістичні особливості), що належать до одного синонімічного ряду така: рідковживані та застарілі терміни передують розмовним синонімам.

Описове тлумачення подається при термінові, що визнаний домінантою синонімічного ряду. Всі інші члени ряду подаються із т. зв. парадигматичною (синонімічною) дефініцією, тобто тлумачаться за допомогою відсилання «Те саме, що», пор.: **благослові́ння іменосло́вне** Архиєрейське та ієрейське благословіння рукою, пальці якої складені так, що вони утворюють головні букви імені Ісуса Христа: ІС.ХС.; ***благослові́ння руко́ю*** ... **благослові́ння руко́ю** Те саме, що **благослові́ння іменосло́вне.**

Рідковживані, застарілі, розмовні члени синонімічного ряду відсилаються до його домінанти за допомогою ремарки *див.* («дивіться»),

напр.: **акростúх** *Зовнішня, технічна прикраса канону, що являє собою фразу, складену з початкових букв ірмосів та тропарів канону; заст.* ***краєгранесіє***; ***краєстрочіе*** ... **краєгранéсіе** *див.* **акростúх** ... **краєстрóчіе** *див.* **акростúх**.

У разі, коли однозначно вирішити, який із синонімів є домінантою й повинен подаватися з описовим тлумаченням, а який із відсиланням до нього, становило труднощі (напр., **ри́зи** і **облачéння**, **архиєрéй** і **єпúскоп**, **потúр** і **чáша** тощо), всі вони подавалися з описовим тлумаченням і (після крапки з комою) відповідним синонімом.

2.9.3. Окремі значення багатозначних церковно-обрядових термінів пронумеровані арабськими цифрами. У словниковій статті вони подані одне після одного в реальному логіко-семантичному порядку первинності (вихідне значення) й вторинності (похідне значення), пор.: **Таїнство Шлю́бу** *і* **Шлюб** 1. Таїнство освячення подружньої любові та сімейного життя; 2. Богослужіння під час якого через заручини й благословіння вінцями відбувається це таїнство; ***Таїнство Вінчáння; Таїнство Подру́жжя***; *розм.* ***Одру́ження.***

У разі, коли історично первинне (вихідне) значеня є менш актуальним ніж похідне від нього, воно подане після похідного значення.

Застарілі, неактуальні термінологічні значення церковно-обрядових термінів (напр., такі, що стосуються реалій та понять давньохристиянського богослужіння) у СЦОТ не наводяться.

За межею СЦОТ залишилися також церковно-термінологічні значення, пов'язані з реаліями та поняттями, властивими іншим гілкам християнського церковного обряду (напр., західного).

2.9.4. Омоніми зафіксовані з нумерацією надрядковими арабськими цифрами, пор.: **спові́дниця**[1] *див.* **спові́дальниця** ("місце в церкві, призначене для здійснення сповіді") і **спові́дниця**[2] Жін до **спові́дник.**

Якщо в тлумачній частині словникової статті вжито відсилання до багатозначного церковно-обрядового терміна *в одному з його лексичних* значень, після нього вказано порядковий номер цього значення в дефініції зазначеного терміна, що наведена в нашому словнику, пор.: **духівни́к** Те саме, що **спові́дник** *1*, бо **спові́дник** 1. Священнослужитель, який здійснює Таїнство Сповіді, сповідає; ***духівни́к***; 2. *і* **спові́дальник** Особа, що приймає Таїнство Сповіді, сповідається; ***спасéник***; ***кáяник***

3. Структура СЦОТ

3.1. Терміни в словнику розміщені в алфавітному порядку.

3.2. Належність до тієї чи іншої частини мови не відображена. Позначкою *ім.* ("іменник") супроводжуються лише прикметники та дієприкметники, що зазнали субстантивації (**воскре́сний** *ім.*, **оголо́шений** *ім.*, **новопоста́влений** *ім.*).

3.3. Число термінів указане лише тоді, коли лексема-термін уживається тільки в множині (**блаже́нні** *ім. мн.*, **ри́зи** *мн.*, **стру́ї** *мн.*).

3.4. Іменні частини мови подані в СЦОТ у називному відмінку, дієслова в неозначеній формі.

3.5. Тлумачення термінів-словосполучень, що являють собою поєднання іменника та прикметника, подається на алфавітному місці опорного компонента словосполучення – іменника. Терміни-словосполучення, що являють собою поєднання іменника та кількох конкретизуючих прикметників, тлумачаться на алфавітному місці вихідного терміна-словосполучення. Інші компоненти словосполучення наводяться як окремі словникові статті з відсиланням за допомогою ремарки *див.* («дивіться»), пор.: **облаче́ння ієре́йське** Богослужбовий одяг ієрея ... **ієре́йське облаче́ння** *див.* **облаче́ння ієре́йське**; **церко́вне сві́то Богоро́дичне** Церковне свято на честь Пресвятої Богородиці ... **Богоро́дичне церко́вне сві́то** *див.* **церко́вне сві́то Богоро́дичне**.

Усі інші типи термінів-словосполучень разом із тлумаченнями подаються в реєстрі за першим словом, напр.: **моли́тва предло́ження** – на **м**, **слова́ встано́влення** – на **с**, **Відсі́чення голови́ Свято́го Іва́на Хрести́теля** – на **в**, **посу́дина для осві́чення хлі́ба, пшени́ці, вина́ та єле́ю** – на **п**, **би́ти покло́ни** – на **б** тощо.

3.6. Наголос у словнику ставиться на всіх багатоскладових словах і компонентах термінозворотів. У словах, що пишуться через дефіс, наголос ставиться над кожною складовою частиною; у складних словах, що пишуться разом, — тільки над однією частиною (основний наголос). Деякі терміни мають подвійне наголошення.

Певні термінолексеми грецького походження (їх кількість незначна), які давно відійшли до пасивного фонду церковно-обрядової термінології, через що визначення наголосу для них становить серйозні труднощі, подані в СЦОТ ненаголошеними (**гаммати**, **емпора**, **еофінон**, **ефаплема**, **парамоун**, **прапрат**, **синфрог** та деякі інші).

4. Правопис СЦОТ ґрунтується на нормах останньої редакції "Українського правопису" (Київ, 1993).

У написанні церковно-обрядових термінів іншомовного (грецького, латинського) походження в СЦОТ послідовно застосовано принцип передачі **і** після **б, п, в, м, л, н** перед приголосними буквою **и**, задекларований у чинному правописі (*п. 5, примітка 2, с. 101*), як у словах, що давно були запозичені в українську літературну мову та зазнали в ній відповідної фонетичної адаптації. Таким чином, згідно із зазначеним принципом СЦОТ фіксує написання: **ака́фист, архиере́й, архидия́кон, архимандри́т, алилу́я, єпити́мія, єпитрахи́ль, іподия́кон, камила́вка, Катехи́зис, кафи́зма, кивО́рій, кивО́т, клир, лави́да, ливА́н, ли́тія, ми́ро, ми́тра, митрополи́т, панахи́да, пара́клис, проки́мен, проскоми́дія, стихи́ра, схи́ма, фимія́м** та ін.

У написанні великої літери в термінах церковного обряду ми стали на позицію максимального обмеження її застосування при передачі на письмі зазначених лексем. Довільне використання цього графічного засобу в писемній сфері церковно-обрядового спілкування (пор. написання з великої літери в деяких богослужбових та літургічних текстах назв богослужбових предметів, частин храму, богослужінь, обрядів тощо) переобтяжує спеціальні тексти, породжує хаос у вживанні великої літери та нівелює її значення й функцію.

У СЦОТ із великої літери пишуться: 1) назви богослужбових книг (**Ака́фисник, Апо́стол, Єва́нгеліє, Зага́льна Мінея́, По́вний Тре́бник, Служе́бник, Цві́тна Трі́одь**); 2) назви церковних свят, постів, неділь, тижнів (як офіційні, так і народні) (**Антипа́сха, Апо́стольський піст, Верхо́вних Апо́столів Петра́ й Павла́, Неді́ля Оно́влення, Пе́рша Пречи́ста, Пили́півка, Різдво́ по пло́ті Го́спода Бо́га і Спа́са на́шого Ісу́са Христа́, Сиропу́сний ти́ждень, Успі́ння, Шу́ткова неді́ля**); 3) назви таїнств, а також центрального богослужіння добового кола — Літургії, її різновидів та частин (**Та́їнство Євхари́стії, Та́їнство Покая́ння, Та́їнство Шлю́бу, Вінча́ння, Маслосвя́ття, Хре́щення, Слу́жба Бо́жа, Літургі́я, Обі́дня, Літургі́я Напередосвя́чених Дарів, Літургі́я ві́рних, Літургі́я сло́ва**); 4) назви речовин, що на богослужінні уприсутнюють Ісуса Христа (**А́гнець, Передосвя́чені Святі́ Дари́, Святі́ Дари́, Че́сні Дари́**); 5) терміни, до складу яких входять прикметники, утворені від назв Бога (**Бо́жий гріб, Влади́чне церко́вне свя́то, Госпо́днє церко́вне свя́то**); 6) титулування (**Ва́ше Блаже́нство, Ва́ше Високопреподо́бство, Ва́ше Преосвяще́нсво, Ва́ша Свя́тість** та ін.).

5. Список умовних скорочень

див.	дивіться
дія за знач.	дія за значенням
жін. до	жіночий до
заст.	застаріле
ім.	іменник
мн.	множина
рідко	рідкісне
розм.	розмовне

УКРАЇНСЬКИЙ АЛФАВІТ

Аа Бб Вв Гг Ґґ Дд Ее
Єє Жж Зз Ии Іі Її Йй
Кк Лл Мм Нн Оо Пп
Рр Сс Тт Уу Фф Хх Цц
Чч Шш Щщ ь Юю Яя

агіáсма 1. Вода, над якою здійснено обряд освячення; ***свячéна водá***; ***святá водá***; 2. *і* **агіáсма велúка** Те саме, що **водá богоявленська**

агіомнисíя *див.* **поминáння**

áер *див.* **воздýх**

Áгнець *і* **Áгнець євхаристíйний, Áгнець літургíйний** Частина першої проскомидійної просфори, яка під час Таїнства Євхаристії перетворюється в Тіло Христове; ***Святúй Хлíб***; ***анáфора***

áгнична просфóра *див.* **просфóра áгнична**

азмáтик *див.* **алилуáрій**

акáтист *див.* **акáфист**

Акáфисник Церковно-богослужбова книга, збірка акафистів

акáфист *і* **акáтист** 1. Похвальна пісня на честь Ісуса Христа, Богородиці чи святого, що складається з 13 кондаків та 12 ікосів, яку виконують поза богослужінням добового кола; 2. Частина богослужіння Акафистової суботи

Акáфистова субóта *див.* **субóта Акáфистова**

акламáція Відповідь вірних на молитву чи виголос священнослужителя під час богослужіння: "амінь", "алилуя", "Господи, помилуй", "подай, Господи" тощо

акростúх Зовнішня, технічна прикраса канону, що являє собою фразу, складену з початкових букв ірмосів та тропарів канону; *заст.* ***краєгранéсіє***; ***краєстрóчіє***

алилуáрій 1. Вірш псалма, який виконують на Літургії після читання Апостола перед читанням Євангелія й супроводжують приспівом "алилуя"; ***алилýя***; *заст.* ***азмáтик***; 2. Приспів "алилуя"

алилýя 1. Те саме, що **алилуáрій** *1*; 2. Приспів кондака акафиста

алилýя потрíйна Алилуя, яку повторюють тричі; *заст.* ***трегýба алилýя***

алилýя сугýба *див.* **алилýя подвíйна**

алилýя трегýба *див.* **алилýя потрíйна**

алітургíйний день *див.* **день алітургíйний**

амбóн *див.* **амвóн**

амбо́на *див.* **амво́н**

амво́н *і* **амбо́н**, *рідко* **амбо́на** Середня частина солеї перед царськими воротами, призначена для читання Євангелія та виголошування проповідей; ***дия́конський амво́н***; ***передві́вта́рний амво́н***; *рідко* ***зо́внішній престо́л***

амво́н архиєре́йський Підвищення посеред храму вірних із установленою на ньому кафедрою, що на ній у деякі моменти богослужіння сидить архиєрей; ***ка́федра***; ***облача́льне мі́сце***

амво́н дия́конський Те саме, що **амво́н**

амво́н передві́вта́рний Те саме, що **амво́н**

а́мпулка Богослужбова посудина, призначена для вина й води, що їх використовують під час Літургії; *розм.* ***кара́фка***; ***ча́шечка***

анаво́лій *див.* **соро́чка хрести́льна**

анагно́ст *див.* **чите́ць**

анало́гій *див.* **анало́й**

анало́гіон *див.* **анало́й**

анало́й *і заст.* **анало́гій**, **анало́гіон**, *розм.* **нало́й** Високий столик із похилим верхом, що його використовують як підставку для богослужбових книг, читаючи з них під час богослужінь, і на який також виставляють хрест із розп'яттям, святці або храмову ікону для вшанування вірними; *розм.* ***поставе́ць***

анало́йна іко́на *див.* **іко́на анало́йна**

анамне́за *і* **анамне́зис** Частина євхаристійного канону – молитва, яка слідує безпосередньо за словами встановлення та яку завершує літургійний виголос "Твоє від Твоїх Тобі приносимо за всіх і за все"

анамне́зис *див.* **анамне́за**

ана́фора 1. Те саме, що **кано́н євхаристі́йний**; 2. Частина Літургії вірних, під час якої відбувається переосутнення та піднесення Святих Дарів; 3. *див.* **Агнець**; 4. *див.* **антидо́р**; 5. *див.* **возду́х**

ана́форне блю́до *див.* **блю́до ана́форне**

антидо́р *і* **антидо́ра**, **антидо́ри** *мн.* Залишки агничної просфори після вирізування Агнця, які наприкінці Літургії священнослужитель роздає вірним; *заст.* ***ана́фора***; ***до́ра***; *розм.* ***дарни́к***

антидо́ра *див.* **антидо́р**

антидо́ри *див.* **антидо́р**

антидо́рне блю́до *див.* **блю́до антидо́рне**

антимі́нс Чотирикутне полотно зі вшитими в нього частинками мощей, із зображенням покладеного до гробу Ісуса Христа, знарядь його катувань та чотирьох євангелистів, яке розгортають на престолі для здійснення Літургії; *заст.* ***свяще́нна тра́пеза***; *рідко* ***покрива́ло***

антимі́нс переносни́й Антимінс, призначений для здійснення Літургії в тимчасових церковних спорудах та поза церквою

антимі́нсна гу́бка *див.* **гу́бка антимі́нсна**

Антипа́сха Перша неділя після Пасхи, що завершує Світлий тиждень і богослужіння якої звеличує подію явлення Ісуса Христа св. апостолам на восьмий день після Його воскресіння та утвердження у вірі св. апостола Томи; ***То́мина неді́ля***; ***Неді́ля Антипа́схи***; ***Неді́ля Оно́влення***; ***Нова́ неді́ля***; *розм.* ***Провідна́ неді́ля***; ***Бі́ла неді́ля***; ***Дарна́ неді́ля***

антифо́н 1. Спосіб виконання піснеспівів, що полягає в почерговому співі на два хори; 2. Піснеспіви та частини піснеспівів, що їх виконують зазначеним способом, тобто антифонно; 3. Частина кафизми Псалтиря, що складається з трьох псалмів, яку на богослужіннях виконують антифонно

антифо́н воскре́сний Те саме, що **антифо́н неді́льний**

антифо́н зобража́льний Те саме, що **антифо́н повсякде́нний**

антифо́н кафи́зми Слава кафизми, яку виконують антифонно

антифо́н неді́льний Антифон, який виконують у неділі; ***воскре́сний антифо́н***

антифо́н повсякде́нний Антифон, який виконують в усі дні церковного тижня, крім неділі та великих церковних свят; ***зобража́льний антифо́н***

антифо́н святко́вий Антифон, який виконують у визначені Господні церковні свята

антифо́н степе́нний Антифон, у якому використано вірші з так званих степенних псалмів та який виконують на утрені перед читанням Євангелія та на інших богослужіннях; ***степе́нний псало́м***

Антологіо́н *див.* **Анфоло́гій**

Анфоло́гій *і* **Анфологіо́н, Антологіо́н** Те саме, що **Міне́я Святко́ва**

Анфологіо́н *див.* **Анфоло́гій**

Апо́стол Священно-богослужбова книга, яка містить Діяння й Послання св. апостолів, розділені на зачала для читання під час богослужінь

апо́стол 1. Уривок із Апостола, який прочитують під час богослужіння; 2. Читання Апостола на богослужінні

Апо́стол апра́кос *і* **Апо́стол апра́косний** *див.* **апра́кос**

Апо́стол апра́косний *див.* **Апо́стол апра́кос**

апо́стольник Те саме, що **кукі́ль** *1*

Апо́стольський піст *див.* **піст Апо́стольський**

апра́кос Євангеліє та Апостол, поділені на зачала, що розміщені в них відповідно до порядку їх читання на богослужіннях протягом літургійного року: Євангеліє апракос, Апостол апракос

апра́кос коро́ткий Апракос, що містить зачала для читання тільки на суботи й неділі літургійного року та на Страсний тиждень

апра́кос по́вний Апракос, що містить зачала для щоденних читань на всі дні літургійного року

апра́косне Єва́нгеліє *див.* **Єва́нгеліє апра́кос**

апра́косний Апо́стол *див.* **Апо́стол апра́кос**

арома́тниця Церковна посудина для зберігання ароматних речовин, що їх використовують на богослужіннях: мирниця, мироносиця, ладанниця

а́ртос Хліб, освячений на Великдень, який роздають вірним у Світлу суботу; *розм.* ***дарни́к***

артофо́р 1. Те саме, що **дарохрани́льниця;** 2. Те саме, що **дароно́сиця**; 2. *див.* **ди́скос**

архидия́кон 1. Звання, яке надають головному серед ієродияконів; 2. Особа, що отримала це звання

архієпи́скоп 1. Почесне звання, яке надають єпископові; 2. Особа, що отримала це звання

Архієратико́н Те саме, що **Служе́бник Архіере́йський**

архіере́й 1. Перший, найвищий, ступінь духовної ієрархії, священства; ***єпи́скоп***; 2. Особа, що займає найвищий ступінь священства, яка через рукопокладення прийняла Божу благодать і право здійснювати всі без винятку богослужіння й таїнства; ***єпи́скоп***; ***іера́рх***; ***свяги́тель***; ***архипа́стир***

архіере́й-рукоположи́тель *див.* **архіере́й-свяги́тель**

архіере́й-свяги́тель *і* **свяги́тель, архіере́й-рукоположи́тель** Архієрей, що здійснює рукопокладення на хиротонії священнослужителів

архиєре́йська Літурги́я *див.* **Літурги́я архиєре́йська**
архиєре́йська ма́нтія *див.* **ма́нтія архиєре́йська**
архиєре́йська проскоми́дія *див.* **проскоми́дія архиєре́йська**
архиєре́йське благослові́ння *див.* **благослові́ння архиєре́йське**
архиєре́йське жезло́ *див.* **жезло́**
архиєре́йське облаче́ння *див.* **облаче́ння архиєре́йське**
архиєре́йське облаче́ння непо́вне Богослужбовий одяг архиєрея, у якому він здійснює вечірню, утреню, часи: омофор, мантія, митра або камилавка
архиєре́йське облаче́ння по́вне Богослужбовий одяг архиєрея, обов'язковий для здійснення Літургії, панахиди, поліелею тощо: підсакосник, єпитрахиль, нарукавники, пояс, омофор, палиця, сакос
архиєре́йське осві́чення хра́му *див.* **осві́чення хра́му архиєре́йське**
архиєре́йський амво́н *див.* **амво́н архиєре́йський**
архиєре́йський богослужбо́вий о́дяг *див.* **богослужбо́вий о́дяг архиєре́йський**
архиєре́йський підри́зник *див.* **підри́зник** *2*
Архиєре́йський Служе́бник *див.* **Служе́бник Архиєре́йський**
архиєре́йські ри́зи *див.* **ри́зи архиєре́йські**
архимандри́т 1. Звання, яке надають заслуженому з ігуменів; 2. Особа, що отримала це звання
архипа́стир Те саме, що **єпи́скоп**
архипа́стирське жезло́ *див.* **жезло́**
архисвяти́тель 1. Почесне звання патріарха або митрополита – голови помісної Церкви; 2. Особа, що отримала це звання
астери́ск *див.* **звізда́**

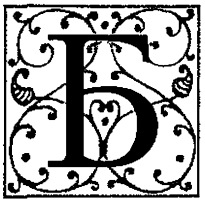

бабúнець *див.* **притвóр**

Багáт-вéчір *див.* **вéчір Багáтий**

Багáтий вéчір *див.* **вéчір Багáтий**

багатодéнний піст *див.* **піст багатодéнний**

багаторазóве тáїнство *див.* **тáїнство багаторазóве**

балдахúн Те саме, що **кивóрій**

батькú вінчáльні Вінчальний батько та вінчальна мати

батькú хрещéні *і* **батькú хрéсні** Хрещений батько та хрещена мати; ***хрéсні рóдичі***

бáтьківська панахúда *див.* **панахúда бáтьківська**

бáтько вінчáльний Вірний, що присутній при Таїнстві Шлюбу як свідок; ***поручúтель***; *заст.* ***воспрúємник***

бáтько хрещéний Вірний, що бере участь у Таїнстві Хрещення й вступає з охрещуваним у зв'язок духовної спорідненості (батьківства); *заст.* ***воспрúємник***; *розм.* ***нанáшко***

бдíніє всенóшне *див.* **всенічнá**

бдíнне церкóвне свя́то *див.* **церкóвне свя́то бдíнне**

бúти поклóни Вклонятися; ***клáсти поклóни***

біжнúк *див.* **божнúк**

біжнúця *див.* **божнúк**

Бíла недíля *див.* **недíля Бíла**

бíле духівнúцтво *див.* **духівнúцтво бíле**

Бíлий тúждень *див.* **тúждень Бíлий**

бічнúй вíвтáр *див.* **вíвтáр бічнúй**

бічнúй престóл *див.* **престóл бічнúй**

благáльна єктéнія *див.* **єктéнія благáльна**

благовíст 1. Дзвоніння, при якому розмірено ударяють в один дзвін, сповіщаючи вірних про початок богослужіння; 2. Найбільший дзвін на церковній дзвіниці

благовíст звичáйний Благовіст, який здійснюють великим дзвоном протягом усього літургійного року, крім Великого Посту; ***чáстий благовíст***

благові́ст пісни́й Благовіст, який здійснюють малим дзвоном в усі дні Великого Посту, крім неділь

благові́ст ча́стий Те саме, що **благові́ст звича́йний**

Благові́щення *див.* **Благові́щення Пресвято́ї Богоро́диці**

Благові́щення Пресвято́ї Богоро́диці *і розм.* **Благові́щення** Дванадесяте Богородичне нерухоме свято, яке прославляє подію принесення св. Архангелом Гавриїлом Пречистій Діві Марії благої вісті про народження в неї Божого Сина

благода́рна єкте́нія *див.* **єкте́нія благода́рна**

благослове́нні хліби́ *див.* **хліби́ благослове́нні**

благослове́ння *див.* **благослові́ння**

благослове́нство *див.* **благослові́ння**

благослові́ння *і* **благослове́ння**, *рідко* **благослове́нство** 1. У богослужінні – прикликання й передача благодаті Святого Духа; 2. Літургійний жест – хресне знаменування рукою з певним чином складеними пальцями або священним предметом (хрестом, Євангелієм, іконою, дикирієм та трикирієм), здійснюючи який, священнослужитель (архиєрей, ієрей) передає благодать Святого Духа особі, яку благословляє

благослові́ння архиєре́йське Благословіння, здійснюване архиєреєм; благословіння, яке може здійснювати лише **архиєрей**

благослові́ння дики́рієм і трики́рієм Архиєрейське благословіння, яке здійснюють дикирієм і трикирієм

благослові́ння іере́йське Благословіння, яке може здійснювати ієрей

благослові́ння іменосло́вне Архиєрейське та ієрейське благословіння рукою, пальці якої складені так, що вони утворюють головні букви імені Ісуса Христа: ІС.ХС.; ***благослові́ння руко́ю***

благослові́ння руко́ю Те саме, що **благослові́ння іменосло́вне**

благослові́ння хлібі́в Обряд, що входить до складу всенічної з литією, під час якого благословляють хліб, пшеницю, вино та єлей; ***освя́чення хлі́ба, пшени́ці, вина́ та єле́ю***

благослові́ння хресто́м Ієрейське благословіння, яке здійснюють хрестом

благословля́ти 1. Передавати благодать Святого Духа; 2. Знаменувати рукою з певним чином складеними пальцями або хрестом, Євангелієм, іконою, дикирієм та трикирієм

блаже́нні *ім. мн.* 1. Вірші з Євангелія, які виконують на богослужіннях, що є словами Ісуса Христа під час Нагірної проповіді про головні християнські чесноти; ***блаже́нства*** *мн.*; 2. Стихири якими супроводжують виконання блаженних

блаже́нніший Означення в складі титулу митрополита

блаже́нства Те саме, що **блаже́нні** *1*

блю́до ана́форне Те саме, що **блю́до антидо́рне**

блю́до антидо́рне Богослужбова посудина – блюдо, на яке під час проскомидії кладуть антидор; ***ана́форне блю́до***

блю́до умива́льне Богослужбова посудина – блюдо, призначене для здійснення обряду вмивання рук; ***умива́льниця***

богоро́дичен *див.* **богоро́дичний**

богоро́дична просфо́ра *див.* **просфо́ра богоро́дична**

Богоро́дичне церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то Богоро́дичне**

богоро́дичний *і заст.* **богоро́дичен** *ім.* Піснеспів – канон, тропар, стихира, – змістом якого є прославлення та звеличення Пресвятої Богородиці

богоро́дичний відпусти́тельний Богородичний, який виконують на вечірні й на утрені перед відпустом

богоро́дичний догма́тик *див.* **догма́тик**

Богоро́дичний піст *див.* **піст Богоро́дичний**

богоро́дичник Те саме, що **догма́тик**

богосл́ужба *див.* ***богослужі́ння***

богослужбо́ва кни́га *див.* **кни́га богослужбо́ва**

богослужбо́вий о́дяг *див.* **о́дяг богослужбо́вий**

богослужбо́вий о́дяг архиєре́йський Богослужбовий одяг архиєрея: підсакосник, єпитрахиль, нарукавники, пояс, омофор, палиця, сакос; ***архиєре́йські ри́зи***; ***архиєре́йське облаче́ння***

богослужбо́вий о́дяг дия́конський Богослужбовий одяг диякона: стихар (у греко-католицького диякона – далматика), орар і нарукавники; ***дия́конські ри́зи***; ***дия́конське облаче́ння***

богослужбо́вий о́дяг ієре́йський Богослужбовий одяг ієрея: підризник, нарукавники, єпитрахиль, пояс, фелон; ***ієре́йські ри́зи***; ***ієре́йське облаче́ння***

богослужбо́вий о́дяг священнослужи́теля Одяг, у який одягається священнослужитель для здійснення богослужіння

богослужбо́вий о́дяг церковнослужи́теля Одяг, у який одягається церковнослужитель для здійснення богослужіння

богослуже́бна кни́га *див.* **кни́га богослужбо́ва**

богослу́ження *див.* **богослужі́ння**

богослужі́ння *і* **богослу́ження, богослу́жба** Церковно-обрядове дійство, до складу якого входять: читання й співання молитов, читання зі священно-богослужбових книг, священнодіяння, які виконують за усталеним порядком на чолі зі священнослужителем (архиєреєм або ієреєм); ***літурге́я***; ***відпра́ва***; *заст.* ***хироно́мія***

богослужі́ння великопі́сне Богослужіння річного кола, яке здійснюють під час Великого Посту

богослужі́ння вечі́рнє Сукупність богослужінь добового кола, що їх відправляють увечері: дев'ятий час, вечірня, повечер'я

богослужі́ння де́нне Сукупність богослужінь добового кола, що їх відправляють удень: третій час, шостий час, Літургія; ***обі́дне богослужі́ння***

богослужі́ння добове́ 1. Те саме, що **ко́ло богослужі́нь добове́**; 2. Те саме, що **богослужі́ння добово́го ко́ла**

богослужі́ння добово́го ко́ла Богослужіння, що належить до добового кола богослужінь; ***добове́ богослужі́ння***

богослужі́ння зага́льне Богослужіння, присвячене святим за їх класами: апостолам, пророкам, святителям тощо; *заст.* ***общи́на***

богослужі́ння заупокі́йне Богослужіння, на якому поминають померлого або померлих; ***сорокоу́ст***

богослужі́ння неді́льне Богослужіння тижневого кола, яке здійснюють особливо урочисто в неділі

богослужі́ння обі́днє Те саме, що **де́нне богослужі́ння**

богослужі́ння патріа́рше Богослужіння, яке здійснює патріарх

богослужі́ння пісне́ Богослужіння річного кола, яке здійснюють під час посту, що його відзначає насиченість покаянними молитвами, псалмами та читаннями зі Старого Завіту

богослужі́ння повсякде́нне Богослужіння тижневого кола, яке здійснюють кожного дня церковного тижня, крім неділі, якщо в ці дні немає особливих церковних свят

богослужі́ння похоро́нне 1. Заупокійне богослужіння, яке здійснюють під час похорону; 2. Те саме, що **по́хорон**

богослужі́ння ранко́ве Сукупність богослужінь добового кола, що їх здійснюють зранку: опівнічниця, утреня й перший час

богослужі́ння річне́ 1. Те саме, що **ко́ло богослужі́нь річне́**; 2. Те саме, що **богослужі́ння річно́го ко́ла**

богослужі́ння річно́го ко́ла Богослужіння, яке належить до річного кола богослужінь; ***річне́ богослужі́ння***

богослужі́ння святко́ве Богослужіння річного кола, яке здійснюють у дні церковних свят особливо урочисто

богослужі́ння суббо́тнє Богослужіння тижневого кола, яке здійснюють у суботи

богослужі́ння тижне́ве 1. Те саме, що **ко́ло богослужі́нь тижне́ве**; 2. Те саме, що **богослужі́ння тижне́вого ко́ла**

богослужі́ння тижне́вого ко́ла Богослужіння, яке належить до тижневого кола богослужінь; ***тижне́ве богослужі́ння***

Богоя́вления *див.* **Богоя́влення Госпо́днє**

Богоя́влення Госпо́днє *і розм.* **Богоя́влення** Дванадесяте Господнє нерухоме свято, яке звеличує подію хрещення Ісуса Христа від Івана Хрестителя на ріці Йордан та явлення Бога в трьох Особах – як Отця, Сина й Святого Духа; ***Хре́щення Госпо́днє***; *розм.* ***Водохре́щення***; ***Йордáн***

богоя́вленська вода́ *див.* **вода́ богоя́вленська**

богоя́вленське освя́чення води́ *див.* **освя́чення води́ богоя́вленське**

Бо́жа Слу́жба *див.* **Слу́жба Бо́жа**

Бо́жий гріб *див.* **гріб Бо́жий**

божни́к *і* **божни́ця, біжни́к, біжни́ця** *див.* **кіо́т** *1, 2*

божни́ця *див.* **божни́к**

брат *див.* **бра́тчик**

брат хрещéний Охрещений по відношенню до того, з ким має спільних хрещених батьків

бра́те! Форма звертання доченця, священнослужителя до іншого священнослужителя чи до вірного, вірного до вірного

бра́ти шлюб Приймати Таїнство Шлюбу; ***вінча́тися***; ***шлюбува́тися***

бра́тчик *і* **брат** *розм.* Особа, що прислуговує в церкві, але спеціально на це не посвячена; ***церко́вний слугá***; ***прислу́жник***

буде́нний дзвін *див.* **дзвін буде́нний**

бу́рса 1. Торбинка, у якій переносять дароносицю додому до хворого; 2. *див.* **дароно́сиця**

ва́нна Богослужбова посудина, у якій освячують воду; ***водосвя́тна ча́ша***

Ва́ше Блаже́нство! Титулування митрополита

Ва́ше Високопреосвяще́нство! Титулування митрополита та архиєпископа

Ва́ше Високопреподо́бство! Титулування архимандрита, ігумена та протопресвітера й протоієрея, що прийняли постриження

Ва́ша Всесвя́тосте! Титулування Вселенського Патріарха

Ва́ше Преосвяще́нство! Титулування єпископа

Ва́ше Преподо́бство! Титулування ієродиякона, архидиякона та ієромонаха

Ва́ша Свя́тосте! Титулування патріарха та Папи Римського

Ва́ше Свяще́нство! Титулування протодиякона та ієрея

введе́ння в це́ркву новоодру́женої *див.* **уведе́ння в це́ркву новоодру́женої**

Введе́ння *див.* **Уведе́ння до хра́му Пресвято́ї Богоро́диці**

ввóдини *див.* **увóдини**

ввóдити *див.* **увóдити**

ввóдитися *див.* **увóдитися**

вдя́чний моле́бень *див.* **моле́бень подя́чний**

вели́ка агіа́сма *див.* **агіа́сма**

вели́ка вечі́рня *див.* **вечі́рня вели́ка**

вели́ка єкте́нія *див.* **єкте́нія вели́ка**

вели́ка панахи́да *див.* **панахи́да вели́ка**

вели́ка плащани́ця *див.* **плащани́ця вели́ка**

Вели́ка п'я́тниця *див.* **п'я́тниця Вели́ка**

Вели́ка середа́ *див.* **середа́ Вели́ка**

Вели́ка суббо́та *див.* **суббо́та Вели́ка**

вели́ка сугу́ба єкте́нія *див.* **сугу́ба єкте́нія вели́ка**

вели́ка схи́ма Третій, найвищий, ступінь чернецтва; ***великосхи́мник***

вели́ка у́треня *див.* **у́треня вели́ка**

Вели́ка Чотиридеся́тниця *див.* **Чотиридеся́тниця Вели́ка**

Вели́кдень Те саме, що **Воскресі́ння Госпо́днє**

Вели́кдень Рахма́нський *див.* **Перепо́лов'ення Па́схи**
вели́ке другоря́дне церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то вели́ке другоря́дне**
вели́ке ко́піє *див.* **ко́піє вели́ке**
вели́ке осв'я́чення оди́ *див.* **осв'я́чення оди́ вели́ке**
вели́ке осв'я́чення хра́му *див.* **осв'я́чення хра́му вели́ке**
вели́ке першоря́дне церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то вели́ке першоря́дне**
вели́ке повече́р'я *див.* **повече́р'я вели́ке**
вели́ке славосло́в'я *див.* **славосло́в'я вели́ке**
вели́ке церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то вели́ке**
Вели́кий вівто́рок *див.* **вівто́рок Вели́кий**
вели́кий ві́дпуст *див.* **ві́дпуст вели́кий**
вели́кий воздух *див.* **воздух**
вели́кий вхід *див.* **вхід вели́кий**
Вели́кий Піст *див.* **Піст Вели́кий**
вели́кий покло́н *див.* **покло́н вели́кий**
вели́кий по́крив *див.* **по́крив**
вели́кий покро́вець *див.* **покро́вець вели́кий**
Вели́кий понеді́лок *див.* **понеді́лок Вели́кий**
вели́кий проки́мен *див.* **проки́мен вели́кий**
Великий ти́ждень *див.* **ти́ждень Вели́кий**
Вели́кий Тре́бник *див.* **Тре́бник Вели́кий**
Вели́кий Часосло́в *див.* **Часосло́в Вели́кий**
Вели́кий четве́р *див.* **четве́р Вели́кий**
вели́кі обі́ти *див.* **обі́тниці вели́кі**
вели́кі обі́тниці *див.* **обі́тниці вели́кі**
вели́кі церко́вні две́рі *див.* **церко́вні две́рі вели́кі**
вели́кі часи́ *див.* **часи́ вели́кі**
Великогові́ння Те саме, що **Піст Вели́кий**
великоднє вита́ння *див.* **вита́ння великоднє**
великоднє ко́ло церко́вних свят *див.* **ко́ло церко́вних свят великоднє**
великодниця Триденний суворий піст перед Великоднем
великодні часи́ *див.* **часи́ великодні**
Великодній вівто́рок *див.* **вівто́рок Великодній**
Великодній понеді́лок *див.* **понеді́лок Великодній**
Великодній ти́ждень *див.* **ти́ждень Великодній**

великоде́нній цикл церко́вних свят *див.* **цикл церко́вних свят великоде́нній**
Великоде́нній четве́р *див.* **четве́р Великоде́нній**
Великоде́нна п'я́тниця *див.* **п'я́тниця Великоде́нна**
Великоде́нна середа́ *див.* **середа́ Великоде́нна**
Великоде́нна суббо́та *див.* **суббо́та Великоде́нна**
великоде́нна у́треня *див.* **у́треня великоде́нна**
великопі́сні часи́ *див.* **часи́ великопі́сні**
великопі́сне богослуже́ння *див.* **богослуже́ння великопі́сне**
великосхи́мник 1. Те саме, що **схи́ма вели́ка**; 2. *і* **схи́мник** Чернець, який прийняв велику схиму
великосхи́мниця Черниця, яка прийняла велику схиму
велича́ніє *див.* **велича́ння**
велича́ння *і заст.* **велича́ніє** Піснеспів, який виконують на утрені в Господні, Богородичні, полієлейні та храмові церковні свята, що його змістом є звеличення та прославлення священної особи, свято якої відзначають
Ве́рбна неді́ля *див.* **неді́ля Ве́рбна**
Ве́рбний ти́ждень *див.* **ти́ждень Ве́рбний**
Ве́рбниця *див.* **неді́ля Ве́рбна**
ве́рвиця Замкнена мотузка із зав'язаними вузлами чи нанизаними на неї кульками, призначена для відраховування прочитаних молитов та здійснених поклонів – відзнака ченців усіх ступенів; також використовується й мирянами; ***чо́тки***
Верхо́вних апо́столів Петра́ й Павла́ *і* **Святи́х апо́столів Петра́ й Павла́**, *розм.* **Петра́ й Павла́** Велике нерухоме церковне свято на честь апостолів Петра й Павла
вече́рня *див.* **вечі́рня**
ве́чір Бага́тий *і* **Бага́т-ве́чір** *див.* **Навечі́р'я Різдва́ Христо́вого**
вечі́р Свяги́й *і розм.* **Свят-ве́чір** Те саме, що **Навечі́р'я Різдва́ Христо́вого**
вечі́рнє богослуже́ння *див.* **богослуже́ння вечі́рнє**
вечі́рній вхід *див.* **вхід вечі́рній**
вечі́рня *і заст.* **вече́рня** *ім.* Богослужіння в складі вечірнього богослужіння, яке починає добове коло богослужінь і яке відправляють перед повечер'ям
вечі́рня вели́ка Святкова вечірня, яку відправляють у складі всенічної або перед всенічною, що починається великим повечер'ям, напередодні чи в день церковного свята

вечі́рня відпра́ва *див.* **відпра́ва вечі́рня**

вечі́рня звича́йна Те саме, що **вечі́рня повсякде́нна**

вечі́рня мала́ Святкова вечірня, яку відправляють перед всенічною, що починається вечірнею; ***скоро́чена вечі́рня***

вечі́рня повсякде́нна Вечірня, яку відправляють у всі дні літургійного року, крім тих церковних свят, богослужіння яких містить полієлей чи всенічну; ***сере́дня вечі́рня***; ***звича́йна вечі́рня***

вечі́рня сере́дня Те саме, що **вечі́рня повсякде́нна**

вечі́рня скоро́чена Те саме, що **вечі́рня мала́**

ви́голос *і* **ви́голошення**, *заст.* **во́зглас, возгла́с** Молитовна формула, що завершує тиху молитву, яку на відміну від останньої священнослужитель промовляє голосно

ви́голос ми́рний Те саме, що **ми́рствування**

ви́голошення *див.* **ви́голос**

ви́несення Єва́нгелія *і* **ви́нос Єва́нгелія** Обрядова частина пасхальної утрені, під час якої Євангеліє виносять із вівтаря й виставляють у храмі вірних для вшанування

ви́несення плащани́ці *і* **ви́нос плащани́ці** Обрядова частина вечірні Великої п'ятниці та утрені Великої суботи, під час якої плащаницю урочисто виносять на середину храму вірних для вшанування; ***ви́ставлення плащани́ці***; *заст.* ***поло́ження плащани́ці***

ви́несення свято́го хреста́ *і* **ви́нос свято́го хреста́** Обрядова частина богослужіння Хрестопоклонної неділі, під час якого з вівтаря виносять напрестольний хрест і виставляють у храмі вірних для вшанування

ви́несення спочи́лого *і* **ви́нос спочи́лого** Частина похоронного обряду, під час якого тіло померлого виносять із дому чи з церкви, щоб нести його на місце поховання

ви́несення че́сного хреста́ *і* **ви́нос че́сного хреста́** Обрядова частина богослужіння свята Воздвиження Чесного Хреста, під час якої з вівтаря виносять прикрашений напрестольний хрест та виставляють у храмі вірних для вшанування

вино́ євхаристи́йне Вино, яке під час Таїнства Євхаристії перетворюється в Кров Ісуса Христа, що ним причащаються священнослужителі та яким причащають вірних; ***прича́сне вино́***

вино́ прича́сне Те саме, що **євхаристи́йне вино́**

ви́нос Єва́нгелія *див.* **ви́несення Єва́нгелія**

ви́нос плащани́ці *див.* **ви́несення плащани́ці**

ви́нос свято́го хреста́ *див.* **ви́несення свято́го хреста́**

ви́нос спочи́лого *див.* **ви́несення спочи́лого**

ви́нос че́сного хреста́ *див.* **ви́несення че́сного хреста́**

виносна́ іко́на *див.* **іко́на виносна́**

виносни́й хрест *див.* **хрест виносни́й**

висвя́та *див.* **ви́свячення**

ви́свячення *і* **висвя́та** Те саме, що **рукопокла́дення**

висвя́чувати *і* **посвя́чувати, освя́чувати** Те саме, що **рукопокла́дати**

висо́ке мі́сце *див.* **мі́сце ви́шнє**

високопреосвяще́нний Означення в скаладі титулу митрополита та архиепископа

високопреподо́бний Означення в складі титулу архимандрита, ігумена та протоієрея й протопресвітера, що прийняли постриження

ви́ставлення плащани́ці Те саме, що **ви́несення плащани́ці**

витира́льна гу́бка *див.* **гу́бка витира́льна**

ви́хід *див.* **вхід**

ви́шнє мі́сце *див.* **мі́сце ви́шнє**

ві́втар *і заст.* **олта́р** Підвищена східна частина церкви, відділена від храму вірних іконостасом, у якій розміщено престол; ***святи́лище***; ***пресві́терія***

ві́втар бічни́й Частина храму, у якій установлено додатковий престол, щоб уможливити здійснення Літургії в цьому храмі більше ніж один раз на день; ***при́діл***; *заст.* ***параекле́сія***

ві́втар головни́й Центральний вівтар церкви, у якій є ще бічні вівтарі

ві́втарна засло́на *див.* **засло́на ві́втарна**

ві́втарна умива́льниця *див.* **умива́льниця**

вівто́рок Вели́кий Вівторок Страсного тижня, богослужіння якого присвячене згадуванню останніх бесід Ісуса Христа з народом та учнями; ***Страсни́й вівто́рок***

вівто́рок Великоднійй Те саме, що **вівто́рок Сві́тлий**

вівто́рок Сві́тлий Вівторок Світлого тижня; ***Великоднійй вівто́рок***

вівто́рок Страсни́й Те саме, що **вівто́рок Вели́кий**

відда́ння свята *і* **одда́ння свя́та** Останній день посвяття; *заст.* ***отда́ніє пра́зника***

віднóвлення хра́му Те саме, що **освя́чення хра́му мале́**

відпра́ва вечі́рня Те саме, що **вечі́рня**

відпра́ва опівні́чна *і* **відпра́ва півні́чна** Те саме, що **опівні́чниця**

відпра́влення Дія за знач. **відправля́ти**

відправля́ти Здійснювати богослужіння

відпуска́ти гріхи́ Те саме, що **розріша́ти**

ві́дпуст *і рідко* **о́дпуст** Коротка молитва священнослужителя наприкінці кожного богослужіння, змістом якої є прославлення священної особи чи події, що їй було присвячене богослужіння

ві́дпуст вели́кий *Відпуст, яким завершують велику вечірню та утреню*

ві́дпуст дня Відпуст, що містить згадування священної особи, або події, якій присвячено день

ві́дпуст звича́йний Те саме, що **ві́дпуст повсякде́нний**

ві́дпуст коро́ткий Те саме, що **ві́дпуст мали́й**

ві́дпуст Літургі́ї Відпуст, яким завершують Літургію; ***сере́дній ві́дпуст***

ві́дпуст мали́й Відпуст, яким завершують опівнічницю, часи та повечер'я; ***коро́ткий ві́дпуст***

ві́дпуст неді́льний Відпуст, яким завершують недільні богослужіння

ві́дпуст повсякде́нний Відпуст, яким завершують богослужіння кожного дня тижня, крім неділі; ***звича́йний ві́дпуст***

ві́дпуст празни́чний *див.* **ві́дпуст святко́вий**

ві́дпуст проскоми́дії Відпуст, яким завершують проскомидію

ві́дпуст святко́вий Відпуст, яким завершують святкове богослужіння; *заст.* ***ві́дпуст празни́чний***

ві́дпуст сере́дній Те саме, що **ві́дпуст Літургі́ї**

відпусти́тельна моли́тва *див.* **моли́тва відпусти́тельна**

відпусти́тельниий богоро́дичний *див.* **богоро́дичний відпусти́тельний**

відпусти́тельний тропа́р *див.* **тропа́р відпусти́тельний**

відпу́щення *див.* **відпу́щення гріхів**

відпу́щення гріхів *і* **відпу́щення** Обрядова частина богослужіння Таїнства Сповіді, під час якої священнослужитель-сповідник звільняє каяника від гріхів, накладаючи покуту й читаючи над ним розрішальну молитву; ***розрі́шення***

відре́чення сатани́ Священнодія в складі обряду оголошення, під час якої сам охрещуваний чи хрещені батьки (замість нього), тричі ствердно відповідаючи на запитання священнослужителя, відрікаються від сатани

Відсі́чення голови́ свято́го Іва́на Хрести́теля *і* **Усі́чення голови́ свято́го Іва́на Хрести́теля**, *заст.* **Усікнове́ння голови́ свято́го Іва́на Хрести́теля** Велике нерухоме церковне свято, присвячене згадуванню страти св. Івана Хрестителя царем Іродом; *розм.* ***Головосі́к***

відспі́вування Заупокійне богослужіння, яке здійснюють над тілом спочилого

відспі́вувати Здійснювати відспівування

вінє́ць *і* **вінє́ць шлю́бний**, *розм.* **вінóк** Корона або вінок, який кладуть на голови або тримають над головами заручених, здійснюючи вінчання; ***коро́на***

вінóк *див.* **вінє́ць**

вінча́льна ма́ти *див.* **ма́ти вінча́льна**

вінча́льна обру́чка *див.* **обру́чка вінча́льна**

вінча́льна сві́чка *див.* **сві́чка вінча́льна**

вінча́льний ба́тько *див.* **ба́тько вінча́льний**

вінча́льний пе́рстень *див.* **пе́рстень вінча́льний**

вінча́льні батьки́ *див.* **батьки́ вінча́льні**

Вінча́ння *див.* **Та́їнство Вінча́ння**

вінча́ння Священнодія в складі богослужіння Таїнства Вінчання, що її здійснюють після заручин та під час якої заручених благословляють вінцями

Вінчання другошлю́бних Скорочене богослужіння Таїнства Вінчання, яке здійснюють над другошлюбними

вінча́ти 1. Здійснювати Таїнство Вінчання; ***дава́ти шлюб***; ***шлюбува́ти***; 2. Накладати вінці на голови наречених, здійснюючи обряд вінчання

вінча́тися Приймати Таїнство Вінчання; ***бра́ти шлюб***; ***шлюбува́тися***

ві́нчик Стрічка із зображенням Ісуса Христа, Пресвятої Богородиці та Івана Хрестителя, яку кладуть на чоло померлого на похороні

ві́рна Жін. до **ві́рний**

ві́рниця Жін. до **ві́рник**

ві́рний *ім. і* **віря́нин**, **ві́рник** Охрещений учасник богослужіння

ві́рник *див.* **ві́рний**

віря́нин *див.* **ві́рний**

віря́нка Жін. до **віря́нин**

вита́ння велико́днє "Христос воскрес!" – "Воістину воскрес!", яким обмінюються християни, вітаючи один одного зі святом Воскресіння Христового; ***пасха́льне вита́ння***; ***пасха́льний приві́т***

вита́ння пасха́льне Те саме, що **вита́ння велико́днє**

ві́чна ла́мпа *див.* **ла́мпа ві́чна**

ві́чні обі́ти *див.* **обі́тниці ві́чні**

ві́чні обі́тниці *див.* **обі́тниці ві́чні**

влады́ко! Титулування архиєреїв усіх санів: патріарха, митрополита, архиєпископа, єпископа та архимандрита

Влады́чне церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то Влады́чне**

вмива́ння рук *див.* **умива́ння рук**

вмиття́ рук *див.* **умива́ння рук**

вну́трішній притво́р *див.* **притво́р**

вода́ богоя́вленська Вода, освячена в навечір'я та в саме свято Богоявлення Господнього; ***агіа́сма***; ***йордáнська вода́***

вода́ йордáнська Те саме, що **вода́ богоя́вленська**

вода́ ро́зова *і рідко* **вода́ рожа́на** Спеціально приготовлена й освячена вода, яку використовують під час освячення престолу, антимінса; ***родоста́мна***

вода́ свята́ Те саме, що **вода́ свяче́на**

вода́ свяче́на Вода, над якою здійснено обряд освячення води; ***агіа́сма***; ***свята́ вода́***

вода́ стрі́тенська Вода, освячена у свято Стрітення Господнього

вода́ хрести́льна Вода, освячена під час богослужіння Таїнства Хрещення, призначена для цього таїнства

водосвя́тіє *див.* **водосвя́ття**

водосвя́тна ча́ша *див.* **ча́ша водосвя́тна**

водосвя́ття *і* **водосвя́чення**, *заст.* **водосвя́тіє** *див.* **освя́чення води́**

водосвя́чення *див.* **освя́чення води́**

Водохре́стя *див.* **Водохре́щення**

Водо́хрещ *див.* **Водохре́щення**

Водо́хреща *див.* **Водохре́щення**

Водо́хреще *див.* **Водохре́щення**

водохре́щення Те саме, що **освя́чення води́**

Водохре́щення *і* **Водохре́стя, Водо́хреща, Водо́хреще, Водо́хрещ** *див.* **Богоя́влення Госпо́днє**

возве́дення Обряд посвячення в церковний чин, який здійснюють під час архиєрейської Літургії; ***ста́влення; інститува́ння***

возво́дити Здійснювати возведення; ***ста́вити; інститува́ти***

возво́дитися Підлягати возведенню; ***ста́витися***

во́зглас *див.* **ви́голос**

Воздви́ження *див.* **Воздви́ження Че́сного Хреста́ Госпо́днього**

Воздви́ження Че́сного Хреста́ *див.* **Воздви́ження Че́сного Хреста́ Госпо́днього**

Воздви́ження Че́сного Хреста́ Госпо́днього *і* **Воздви́ження Че́сного Хреста́** *розм.* **Воздви́ження** Дванадесяте Господнє нерухоме свято на честь віднайдення, повернення та піднесення хреста, на якому був розіп'ятий Ісус Христос; *розм.* ***Че́сний Хрест***

воздух *і* **воздух вели́кий** Велика хустка, якою після проскомидії, а також після великого входу накривають разом потир і дискос; ***по́крив***; ***вели́кий покрі́вець***; *заст.* ***а́ер***

воздух мали́й Те саме, що **покрі́вець мали́й**

Вознесе́ння *див.* **Вознесі́ння Госпо́днє**

Вознесе́ння Госпо́днє *див.* **Вознесі́ння Госпо́днє**

Вознесі́ння *див.* **Вознесі́ння Госпо́днє**

Вознесі́ння Госпо́днє *і* **Вознесе́ння Госпо́днє**, *розм.* **Вознесі́ння, Вознесе́ння, Вознесе́ння** Дванадесяте Господнє рухоме свято, що звеличує подію вознесіння Ісуса Христа на небо на 40-й день після смерті; *розм.* ***Вше́стя***

воро́та кра́сні Те саме, що **воро́та церко́вні**

воро́та святі́ Те саме, що **воро́та ца́рські**

воро́та ца́рські *і заст.* **вра́та ца́рські** Центральні двері іконостаса; ***святі́ воро́та***; ***ца́рські две́рі***; ***святі́ две́рі***; ***ра́йські две́рі***

воро́та церко́вні Великі центральні двері в західній частині церкви — головний вхід до церкви; ***церко́вні две́рі***; ***кра́сні воро́та***

воскомасти́ка Освячена розплавлена суміш в'яжучих та ароматичних речовин: воску, мастики, мармурового порошку, смирни, алое, ладану, якою заливають місця з'єднання чотирьох стовпців із престольною дошкою під час установлення нового престолу

воскре́сен *див.* **воскре́сний**

Воскре́сення *див.* **Воскресі́ння Госпо́днє**

Воскре́сення Го́спода на́шого Ісу́са Христа́ *див.* **Воскресі́ння Госпо́дньо**

Воскре́сення Госпо́днє *див.* **Воскресі́ння Госпо́днє**

Воскресі́ння *див.* **Воскресі́ння Госпо́днє**

Воскресі́ння Госпо́днє *і* **Воскре́сення Го́спода на́шого Ісу́са Христа́**, *розм.* **Воскресі́ння**; **Воскре́сення** Велике Господнє рухоме свято – центральне свято літургійного року, яке прославляє й звеличує подію воскресіння Ісуса Христа; ***Вели́кдень***; ***Па́сха***

воскре́сна стихи́ра *див.* **стихи́ра воскре́сна**

воскре́сна стихо́вна *див.* **стихо́вна воскре́сна**

воскре́сна у́треня *див.* **у́треня воскре́сна**

воскре́сне єва́нгеліє *див.* **єва́нгеліє воскре́сне**

воскре́сний *і заст.* **воскре́сен** *ім.* Піснеспів – канон, тропар, стихира, – змістом якого є прославлення воскресіння Ісуса Христа

воскре́сний антифо́н *див.* **антифо́н воскре́сний**

воскре́сний світи́льний *див.* **світи́льний воскре́сний**

восприе́мник 1. *див.* **хреще́ний ба́тько**; 2. *див.* **поручи́тель**

восприе́мниця 1. *див.* **хреще́на ма́ти**; 2. Те саме, що **поручи́тельниця**

Восьмиголо́сник *див.* **Восьмигла́сник**

Восьмигла́сник *і* **Восьмиголо́сник**, *заст.* **Осмогла́сник** Те саме, що **Окто́їх**

воцерко́влення *див.* **уцерко́влення**

воцерко́влювати *див.* **уцерко́влювати**

воцерко́влюватися *див.* **уцерко́влюватися**

всеї́дна *див.* **седми́ця всеї́дна**

всеї́дна седми́ця *див.* **седми́ця всеї́дна**

всеї́дний ти́ждень *див.* **ти́ждень всеї́дний**

вселе́нська панахи́да *див.* **панахи́да вселе́нська**

всенічна́ *і* **усенічна́, всенічне́, всено́шна, всено́щна, всено́чне, всено́шне** *ім.* Богослужіння добового кола, до складу якого входять велика вечірня, утреня та перший час або велике повечер'я, утреня та перший час і яке відправляють протягом цілої ночі напередодні дванадесятих, великих та храмового церковних свят; ***ці́лонічна́***; ***нічне́ чува́ння***; ***всенічне́ пильнува́ння***; *заст.* ***всено́шне бді́ніє***

всенічна́ неді́льна Всенічна, яку відправляють напередодні неділі

всенічне́ *див.* **всенічна́**

всенічне́ пильнува́ння *див.* **пильнува́ння всенічне́**

всенічни́к *і* **всено́чник** Те саме, що **ли́тійник**

всено́чне *див.* **всенічне́**

всено́чник *див.* **всенічни́к**

всено́шна *див.* ***всенічна́***

всено́шне *див.* **всенічна́**

всено́шне бді́ніє *див.* **бді́ніє всено́шне**

всено́щна *див.* **всенічна́**

всесвяти́й Означення в складі титулу Вселенського Патріарха

вхід *і рідко* **ви́хід** Обрядова дія в складі деяких богослужінь, під час якої священнослужителі, вийшовши з вівтаря дияконськими дверима, входять до нього крізь царські ворота

вхід вели́кий Вхід зі Святими Дарами, як також і Напередосвяченими Святими Дарами, при перенесенні їх із жертовника на престол, який здійснюють на Літургії; ***Вхід зі Свяги́ми Дара́ми***

вхід вечі́рній Те саме, що **вхід із кади́льницею**

Вхід Госпо́дній до Єрусали́ма Дванадесяте Господнє рухоме свято, яке звеличує подію урочистого в'їзду Ісуса Христа до Єрусалима

вхід із Єва́нгелієм Малий вхід із Євангелієм, який здійснюють на Літургії оголошених; ***мали́й вхід із Єва́нгелієм***

вхід зі Свяги́ми Дара́ми Те саме, що **вхід вели́кий**

вхід із кади́лом *див.* **вхід із кади́льницею**

вхід із кади́льницею *і* **вхід із кади́лом** Малий вхід із кадильницею, який здійснюють на великій вечірні, що служать окремо чи як частину всенічної, а також на Літургії Напередосвячених Дарів; ***мали́й вхід із кади́льницею; вечі́рній вхід***

вхід мали́й Вхід із Євангелієм чи кадильницею

Вхід у храм Пресвято́ї Богоро́диці Те саме, що **Уве́дення до хра́му Пресвято́ї Богоро́диці**

вхідна́ моли́тва *див.* **моли́тва вхідна́**

Вшéстя *див.* **Вознесі́ння Госпо́днє**

гаммати Те саме, що **джере́ла**

гі́лочка *див.* **мирува́льник**

гімн перемо́жний Те саме, що **пі́сня серафи́мська**

гімн серафи́мський Те саме, що **пі́сня серафи́мська**

глас *і* **го́лос** 1. Сукупність текстів змінних частин богослужінь тижневого кола, які протягом одного тижня виконують на одну мелодію; 2. Мелодія, на яку виконують зазначені богослужіння

гові́йник Особа, що говіє

гові́йниця Жін. до **гові́йник**

гові́ння Приготування до прийняття Таїнства Євхаристії, яке передбачає піст, сповідь, щоденне відвідування богослужінь

гові́ти Здійснювати говіння; готуватися до прийняття Таїнства Євхаристії, постячи, сповідаючись, відвідуючи богослужіння

годи́ни *див.* **часи́**

голго́фа Образ, що являє собою мініатюрне відтворення гори Голгофи, розіп'ятого Ісуса Христа та Матері Божої з апостолом Іваном, що стоять перед розп'яттям, або без них

головни́й ві́втар *див.* **ві́втар головни́й**

головни́й престо́л *див.* **престо́л головни́й**

головопреклоні́ння Літургійний жест – неглибоке схилення голови

Головосі́к *див.* **Відсі́чення голови́ свято́го Іва́на Хрести́теля**

Голо́дна Кутя́ *див.* **Кутя́ Голо́дна**

го́лос *див.* **глас**

гомі́лія *див.* **про́повідь**

го́рнє мі́сце *див.* **мі́сце го́рнє**

го́рнє сіда́лище *див.* **сіда́лище го́рнє**

горі́шнє мі́сце *див.* **мі́сце го́рнє**

го́рній престо́л *див.* **престо́л го́рній**

Госпо́днє Богоя́влення *див.* **Богоя́влення Госпо́днє**

Госпо́днє Вознесі́ння *див.* **Вознесі́ння Госпо́днє**

Госпо́днє Возне́сення *див.* **Вознесі́ння Госпо́днє**

Госпо́днє Воскре́сення *див.* **Воскресі́ння Госпо́днє**
Госпо́днє Воскресі́ння *див.* **Воскресі́ння Госпо́днє**
Госпо́днє Обрі́зання *див.* **Обрі́зання Госпо́днє**
Госпо́днє Преобра́ження *див.* **Преобра́ження Госпо́днє**
Госпо́днє Стрі́тення *див.* **Стрі́тення Госпо́днє**
Госпо́днє Хре́щення *див.* **Хре́щення Госпо́днє**
Госпо́днє церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то Госпо́днє**
Госпо́дня Моли́тва *див.* **Моли́тва Госпо́дня**
Госпо́дське церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то Госпо́днє**
гріб Бо́жий 1. Спеціальний стіл, на якому виставляють плащаницю для вшанування; 2. Те саме, що **плащани́ця**
гробівни́ця *див.* **гробни́ця**
гробни́ця *і* **гробівни́ця** Те саме, що **дарохрани́льниця**
грома́да церко́вна Те саме, що **пара́фія** *2*
гу́ба *див.* **гу́бка**
гу́бка *і заст.* **гу́ба** Богослужбовий предмет, який використовують для обмивання та обтирання євхаристійного посуду після його використання або для витирання мира з тіла охрещуваного; *заст.* ***му́са***
гу́бка антими́нсна Губка, яку зберігають разом із антимінсом і використовують для згортання частинок із дискоса до потира; ***іліто́нна гу́бка***
гу́бка витира́льна Те саме, що **гу́бка очища́льна**
гу́бка іліто́нна Те саме, що **гу́бка антими́нсна**
гу́бка очища́льна Губка, яку зберігають у потирі й використовують для обмивання й обтирання потира; ***витира́льна гу́бка***; ***проскомиді́йна гу́бка***
гу́бка проскомиді́йна Те саме, що **гу́бка очища́льна**
гу́бка хрести́льна *і* **гу́бка хреща́льна** Губка, яку зберігають у хрестильній скриньці й використовують для обтирання мира з тіла охрещуваного

дава́ти причáстя Те саме, що **причаща́ти**

дава́ти шлюб Здійснювати Таїнство Шлюбу; ***вінча́ти***; ***шлюбува́ти***

далма́тика* Верхній богослужбовий одяг іподиякона та диякона, що являє собою довге вбрання з широкими рукавами; ***стихáр***

дара́ *див.* **до́ра**

Дари́ Святі́ *і* **Дари́ Найсвятíші**, *заст.* **Да́ри Святі́** Хліб та вино після переосутнення в Тіло й Кров Ісуса Христа, яке відбувається в Таїнстві Євхаристії; ***Чéсні Дари́***

Дари́ Чéсні Те саме, що **Дари́ Святі́**

Дарна́ неді́ля *див.* **неді́ля Дарна́**

дарни́к 1. *див.* **антидо́р**; 2. *див.* **а́ртос**

дароно́сиця Посудина, у якій зберігають малий євхаристійний посуд і яка призначена для перенесення Святих Дарів додому до хворих та вмираючих вірних для їх причащання; ***ковчéжець***; ***артофóр***; ***хлібоно́сець***; *розм.* ***бýрса***

дарохорони́льниця *див.* **дарохрани́льниця**

дарохрани́льниця *і* **дарохорони́льниця** Напрестольний предмет — вмістилище у вигляді церкви, призначене для зберігання Напередосвячених і запасних Святих Дарів; ***кивóт***; ***ковчéг***; ***сіóн***; ***єрусали́м***; ***гробни́ця***; ***артофóр***; ***хлібоно́сець***; *заст.* ***перисте́рій***; *розм.* ***пýшка***

Дванадцятиднéв'я *див.* **Святки́**

двéрі дия́конські 1. Двері іконостаса обабіч царських воріт; 2. Те саме, що **двéрі іконоста́са півдéнні**

двéрі іконоста́са півдéнні Дияконські двері справа від царських воріт; ***дия́конські двéрі***

двéрі іконоста́са півні́чні Дияконські двері зліва від царських воріт; ***паламáрські двéрі***

двéрі паламáрські Те саме, що **двéрі іконоста́са півні́чні**

двéрі ра́йські Те саме, що **воро́та ца́рські**

двéрі святі́ Те саме, що **воро́та ца́рські**

две́рі ца́рські Те саме, що **воро́та ца́рські**

две́рі церко́вні *і* **две́рі церко́вні вели́кі** Те саме, що **воро́та церко́вні**

дводзві́н Дзвоніння в усі дзвони, яке повторюють двічі

двоки́рій *див.* **дики́рій**

дванадеся́те церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то дванадеся́те**

двонадеся́те церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то дванадеся́те**

двопі́снець Неповний канон, який складається з двох пісень

дворамéнний свічни́к *див.* **свічни́к дворамéнний**

двосві́чник Те саме, що **дики́рій**

дев'я́тий час *див.* **час дев'я́тий**

дев'яти́ни *мн.* 1. Поминальний день – 9-й день після смерті людини; 2. Заупокійне богослужіння, яке здійснюють на 9-й день після смерті людини

дев'ятичи́нова просфо́ра *див.* **просфо́ра дев'ятичи́нова**

деї́сіс *див.* **деїсу́с**

деїсу́с *і* **деї́сіс** 1. Образ Ісуса Христа як Царя Слави та Божої Матері й Івана Хрестителя, що стоять обабіч нього в молитовних позах, який розміщують у третьому ярусі іконостаса над іконою "Таємна вечеря"; 2. Ярус іконостаса, у якому розміщений деїсус; 3. Триптих із образами Ісуса Христа, Божої Матері та Івана Хрестителя

деїсу́сний я́рус *див.* **я́рус деїсу́сний**

деме́ственик *див.* **співе́ць**

де́нне богослуже́ння *див.* **богослуже́ння де́нне**

де́нне єва́нгеліє *див.* **єва́нгеліє де́нне**

де́нний причáсний *див.* **причáсний дня**

де́нний тропа́р *див.* **тропа́р де́нний**

день алітургі́йний *і* **день нелітургі́йний** День, у який не дозволено відправляти Літургію: середа і п'ятниця Сиропусного тижня, понеділок, вівторок і четвер Великого Посту, Велика П'ятниця тощо

день заду́шний Те саме, що **день поминáльний**

день літургі́йний День, у який дозволено відправляти Літургію; такими є всі дні церковного року, крім алітургійних днів

день поминáльний День церковного року, у який відправляють заупокійне богослужіння; ***день заду́шний***

джере́ла *мн.* Стрічки, якими обшита архиєрейська мантія; ***гаммати*** *мн.*; *заст.* ***істо́чники*** *мн.*; ***струї́*** *мн.*

дзвін 1. Ударний сигнальний підвісний інструмент у вигляді перевернутої чаші з билом усередині, що його влаштовують на дзвіницях для здійснення дзвоніння; *заст.* ***ка́мпан***; 2. Те саме, що **дзвоні́ння** *1, 2*; 3. Те саме, що **тридзві́н** *2*; 4. Дзвоніння в усі дзвони одночасно

дзвін буде́нний Дзвін, у який дзвонять в усі дні літургійного року, крім неділь та великих церковних свят; ***простоднéвний дзвін***

дзвін мали́й Дзвін, у який дзвонять під час Великого Посту

дзвін неді́льний Дзвін, у який дзвонять у неділі

дзвін погреба́льний Те саме, що **по́дзвін**

дзвін полієле́йний Дзвін, у який дзвонять під час полієлею

дзвін похова́льний Те саме, що **по́дзвін**

дзвін похоро́нний Те саме, що **по́дзвін**

дзвін простоднéвний Те саме, що **дзвін буде́нний**

дзвін святко́вий Дзвін, у який дзвонять у церковні свята

дзвіне́ць *див.* **дзвіно́к**

дзвині́ця Освячена споруда, де розміщені церковні дзвони

дзвіно́к *і* **дзвіно́чок**, *заст.* **дзвіне́ць** Мініатюрні порожнисті кульки з ударниками всередині на архиєрейському сакосі, кадильницях, каціях

дзвіно́чок *див.* **дзвіно́к**

дзвона́р Церковнослужитель, обов'язком якого є здійснювати дзвоніння під час богослужінь та доглядати церковні дзвони

дзвоні́ння 1. Биття в дзвін або в дзвони перед початком чи під час богослужіння з метою скликання вірних на богослужіння, сповіщення про особливо важливі моменти богослужіння; ***дзвін***; 2. Звуки, що утворюються внаслідок биття в дзвони; ***дзвін***

дива́нчик *див.* **орле́ць**

дики́рій *і рідко* **двоки́рій** Предмет архиєрейського богослужіння – двораменний свічник зі свічками, яким архиєрей благословляє вірних; ***двосві́чник***; ***дворамéнний свічни́к***

ди́птих 1. Те саме, що **пом'я́ник**; 2. Складень із двома образами

дископокрі́вець *див.* **покрі́вець мали́й**

ди́скос Євхаристійна посудина – блюдо, призначене для євхаристійного хліба; *заст.* ***артофо́р***; ***хлібоно́сець***

дия́кон 1. Третій, найнижчий, ступінь священства й церковної ієрархії; ***дия́конство***; 2. Особа, що займає найнижчий ступінь церковної ієрархії, яка через рукопокладення прийняла від архиєрея Божу благодать і право допомагати архиєрееві та іереєві при здійсненні богослужінь і таїнств, не маючи, однак, права здійснювати їх самостійно

дияконáт *див.* **дия́конство** *1, 2*

дия́коній *див.* **дия́коник**

дия́коник *і* **дия́коній** *див.* **екте́нія**

дия́конник Те саме, що **ри́зниця**

дия́конства *мн.* 1. Єктенія, яку виголошує диякон; 2. Те саме, що **екте́нія**

дия́конство 1. *і* **дияконáт** Те саме, що **дия́кон** *1*; 2. Сукупність дияконів однієї Церкви; 3. Те саме, що **прохáння**

дия́конська сві́чка *див.* **сві́чка дия́конська**

дия́конська хиротóнія *див.* **хиротóнія дия́конська**

дия́конське облачáння *див.* **облачáння дия́конське**

дия́конське облачéння *див.* **облачéння дия́конське**

дия́конський амвóн *див.* **амвóн дия́конський**

дия́конський богослужбóвий óдяг *див.* **богослужбóвий óдяг дия́конський**

дия́конські двéрі *див.* **двéрі дия́конські**

дия́конські ри́зи *див.* **ри́зи дия́конські**

дияконувáння Дія за знач. **дияконувáти**

дияконувáти Бути дияконом

добове́ богослуже́ння *див.* **богослуже́ння добове́**

добове́ ко́ло богослуже́нь *див.* **ко́ло богослуже́нь добове́**

до́гмат *див.* **догмáтик**

догмáтик *і* **до́гмат, догмáтик богоро́дичний** Богородичний, який, крім похвали Богородиці, містить догматичне вчення про втілення й поєднання в Ісусові Христові двох природ: Божої та людської; ***богоро́дичник***

Додекамеро́н *див.* **Святки́**

дозе́мний покло́н *див.* **покло́н дозе́мний**

доксоло́гія Те саме, що **славосло́в'я**

домáшня капли́ця *див.* **капли́ця домáшня**

до́нька хреще́на Охрещена по відношенню до своїх хрещених батьків; ***хреще́ниця***; ***похре́сниця***

до́ра *і розм.* **дара́** Те саме, що **антидо́р**

дорни́к 1. Церковний інструмент, яким роблять печать на просфорі; ***знаме́нник***; ***печа́тка***; 2. Печать на просфорі

дочасні обі́ти *див.* **обі́тниці дочасні**

дочасні обі́тниці *див.* **обі́тниці дочасні**

Дру́га Пречи́ста *див.* **Пречи́ста Дру́га**

Дру́тий Хрещени́ський Свят-ве́чір *див.* **Навечі́р'я Богоя́влення**

другошлю́бна Жін. до **другошлю́бний**

другошлю́бний *ім.* Особа, яка приймає Таїнство Шлюбу вдруге

духівни́к Те саме, що **сповідник** *1*

духівни́цтво *і* **духове́нство** Члени Церкви, які через висвячення (рукопокладення, постриження) отримали право й обов'язок служіння Богові та духовної опіки над вірними; ***клир***

духівни́цтво бі́ле Духовні особи – неченці: іподиякони, диякони, ієреї, протоієреї, протопресвітери

духівни́цтво чо́рне Духовні особи, що прийняли чернече постриження: ченці (рясофорні, малосхимники, великосхимники), ієродиякони, ієромонахи, ігумени, архимандрити, єпископи; ***черне́цтво***; ***мона́шество***

духове́нство *див.* **духівни́цтво**

дяк Назва церковного читця і співця

дякува́ння Дія за знач. **дякува́ти**

дякува́ти Бути дяком

Ева́нгеліє *див.* **Єва́нгеліє**
Евангє́лія *див.* **Єва́нгеліє**
Евхоло́гій *див.* **Євхологіо́н**
Евхологіо́н *див.* **Євхологіо́н**
еди́тія *див.* **инди́тія**
екзапсалми́ *див.* **шестипса́лміє**
ексапостила́рій Тропар, який виконують після дев'ятої пісні канону на утренях неділь та деяких свят, змістом якого є прославлення Апостолів як посланців Господніх; ***світи́льний*** *ім.*
екте́нія *див.* **єкте́нія**
емпора *див.* **хо́ри**
енди́тія *див.* **инди́тія**
енко́лпій *і* **енко́лпіон** 1. Ікона або хрест, які священнослужителі носять на шиї: нагрудна ікона, нагрудний хрест; 2. Нагрудна ікона архиєрея із зображенням Ісуса Христа
енко́лпіон *див.* **енко́лпій**
еофінон *див.* **стихи́ра єва́нгельська**
епігона́т *і* **епігона́тій** *див.* **набе́дреник**
епігона́тій *див.* **епігона́т**
епікле́за *і* **епікле́зис** Молитва в складі євхаристійного канону, що її змістом є прикликання Святого Духа на Святі Дари, яку виголошують після євхаристійної молитви
епікле́зис *див.* **епікле́за**
епити́мія *див.* **єпити́мія**
епітрахи́ль *див.* **єпитрахи́ль**
ефаплема *див.* **инди́тія**

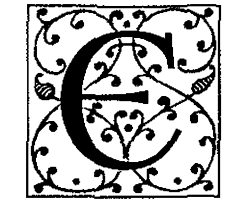

Єва́нгеліє *і* **Євангеліє́**, **Єва́нгеліє**, **Євангеліє́** *Священно-богослужбова* книга, що міститиь тексти Євангелій від Матвія, Марка, Луки та Івана, поділена на зачала для читання під час богослужінь

єва́нгеліє 1. Зачало Євангелія, яке прочитують під час богослужіння; 2. Читання Євангелія на богослужінні

Єва́нгеліє апра́кос *і* **Єва́нгеліє апра́косне** *див.* **апра́кос**

єва́нгеліє воскре́сне Євангеліє, призначене для прочитання на утренях неділь; ***у́треннє єва́нгеліє***

єва́нгеліє де́нне Те саме, що **єва́нгеліє рядове́**

єва́нгеліє на Страсни́й ти́ждень Євангеліє, призначене для прочитання протягом Страсного тижня; ***страсне́ єва́нгеліє***

Єва́нгеліє напресто́льне Євангеліє, що його зберігають на престолі, з якого читають і з яким здійснюють входи на Літургії та яке на певних богослужіннях виносять до храму вірних для вшанування

єва́нгеліє неді́льне Євангеліє, призначене для прочитання в неділі

єва́нгеліє рядове́ Євангеліє, призначене для прочитання в несвяткові дні; ***де́нне єва́нгеліє***

єва́нгеліє свята́ко́ве Євангеліє, призначене для прочитання в церковні свята

єва́нгеліє страсне́ Євангеліє, призначене для прочитання протягом Страсного тижня; ***єва́нгеліє на Страсни́й ти́ждень***

Єва́нгеліє-тетр *див.* **Четвероєва́нгеліє**

Єва́нгеліє тре́бне мале́ Євангеліє, яке використовують для здійснення треб

єва́нгеліє у́треннє *див.* **єва́нгеліє воскре́сне**

Євангеліє́ *див.* **Єва́нгеліє**

єва́нгельська стихи́ра *див.* **стихи́ра єва́нгельська**

Євхологіо́н *і* **Євхологіо́н**, **Євхоло́гій** *див.* **Тре́бник**

євхаристи́йна моли́тва *див.* **моли́тва євхаристи́йна**

євхаристи́йна ху́стка *див.* **ху́стка євхаристи́йна**

євхаристи́йна ча́ша *див.* **ча́ша**

євхаристи́йне вино́ *див.* **вино́ євхаристи́йне**

євхаристі́йне поминá́ння *див.* **поминá́ння євхаристі́йне**
євхаристі́йний А́гнець *див.* **А́гнець**
євхаристі́йний кано́н *див.* **кано́н євхаристі́йний**
євхаристі́йний піст *див.* **піст євхаристі́йний**
євхаристі́йний по́суд *див.* **по́суд євхаристі́йний**
євхаристі́йний по́суд малий́ Євхаристійний посуд, який зберігають у дароносиці й використовують для причащання вірних удома
Євхари́стія 1. *див.* **Та́їнство Євхари́стії**; 2. *див.* **Літурги́я**
екте́нія *і* **екте́нія** Молитва, що складається з прохань різного змісту, *виголошуваних священиком або дияконом, кожне з яких* супроводжується приспівом, що його виконує хор чи присутні вірні; ***дия́конства*** *мн.*; ***дия́коник***
екте́нія блага́льна Те саме, що **екте́нія прохáльна**
екте́нія благода́рна *див.* **екте́нія поді́чна**
екте́нія вели́ка Мирна єктенія, яка складається з 12 прохань; ***ми́рна екте́нія***
екте́нія за оголо́шених Єктенія, змістом якої є моління за оголошених, їх приєднання до Христової Церкви
екте́нія за поме́рлих Те саме, що **екте́нія заупокóйна**
екте́нія за принéсені Дари́ Те саме, що **екте́нія поді́чна**
екте́нія заупокóйна Мирна єктенія, змістом якої є моління за душі всіх померлих християн (при вселенському поминанні) або за душі окремих осіб (при індивідуальному поминанні); *заст.* ***екте́нія усóпших***
екте́нія мала́ Мирна єктенія, яка складається з двох прохань
екте́нія ми́рна Єктенія, перше прохання якої починається словами "миром Господу помолімось"; ***вели́ка екте́нія***
екте́нія поді́яки *див.* **екте́нія поді́чна**
екте́нія поді́чна *і* **екте́нія поді́яки** Мирна єктенія, змістом якої є подяка Господеві за спожиті під час причащання Святі Дари; ***екте́нія за принéсені Дари́***; *заст.* ***благода́рна екте́нія***
екте́нія потрíйна Єктенія, прохання якої супроводжують потрійним виконанням приспіву "Господи, помилуй"; *заст.* ***трегу́ба екте́нія***; ***прили́жна екте́нія***; ***усе́рдна екте́нія***
екте́нія прили́жна *див.* **екте́нія потрíйна**
екте́нія проси́тельна *див.* **екте́нія прохáльна**

єкте́нія прохáльна Єктенія, прохання якої супроводжують закликом "у Господа просім" і приспівом "подай, Господи"; ***благáльна єкте́нія***; *заст.* ***проси́тельна єкте́нія***

єкте́нія трегýба *див.* **єкте́нія потрíйна**

єкте́нія усéрдна *див.* **єкте́нія потрíйна**

єкте́нія усóпших *див.* **єкте́нія заупокíйна**

єлéй Освячена ароматна олія, яку використовують під час певних священнодій для помазання людей та церковних предметів; *розм.* ***олúва***

єлéй для недýжих Єлей, яким помазують, здійснюючи Таїнство Єлеопомазання

єлéй миропомáзання Те саме, що **мúро**

єлéй оголóшених Єлей, яким помазують, здійснюючи богослужіння Таїнства Хрещення

Єлеопомáзання *див.* **Тáїнство Єлеопомáзання**

Єлеосвя́чення *див.* **Тáїнство Єлеосвя́чення**

єлеосвя́чувати Здійснювати Таїнство Єлеопомазання, семиразово хрестовидно помазуючи єлеєм частини тіла хворого; ***соборувáти***

Єлеосвящéніє *див.* **Тáїнство Єлеосвя́чення**

єпúскоп 1. Перший, найвищий, ступінь духовної ієрархії, священства; ***архиєрéй***; 2. Особа, що займає найвищий ступінь священства, яка через рукопокладення прийняла Божу благодать і право здійснювати всі без винятку богослужіння й таїнства, у тому числі передавати цю благодать іншим у Таїнстві Священства; ***архиєрéй***; ***ієрáрх***; ***святúтель***; ***архипáстир***

єпúскоп нарéчений Особа, над якою здійснюють або здійснюватимуть єпископську хиротонію; ***єпúскоп-номінáнт***

єпúскоп-номінáнт Те саме, що **єпúскоп нарéчений**

єпúскоп-рукоположúтель Єпископ, який здійснює рукопокладення; ***архиєрéй-святúтель***

єпископáт *див.* **єпúскопство**

єпúскопство *і* **єпископáт** 1. Те саме, що **єпúскоп**; 2. Сукупність єпископів однієї Церкви

єпúскопська хиротóнія *див.* **хиротóнія єпúскопська**

єпитúмія *і* **епітúмія** Церковне покарання за гріхи у вигляді церковної заборони або наказу виконати визначену кількість молитов,

поклонів, здійснити паломництво, яке священнослужитель-сповідник накладає на каяника відповідно до тяжкості скоєних ним гріхів; ***поку́та***

єпитрахи́ль *і* **епітрахи́ль** Елемент богослужбового одягу архиєрея та ієрея, що являє собою довгий перев'яз, який надівають на шию поверх підризника

Єрмоло́й *див.* **Ірмоло́гій**

єрусали́м 1. Те саме, що **сіо́н** *1*; 2. Те саме, що **дарохрани́льниця**

єрусали́мська у́треня *див.* **у́треня єрусали́мська**

жезл *див.* **жезло́**

жезло́ *і* **жезло́ архиєре́йське, жезло́ архипа́стирське, жезл** Предмет архиєрейського богослужіння – висока палиця, увінчана хрестом; також ознака архиєрейського сану; ***патери́ця; по́сох***

жезлоно́сець Церковнослужитель, який під час архиєрейського богослужіння носить архиєрейське жезло

жени́х *див.* **наречёний**

же́ртвеник *див.* **жертóвник**

жертíвник *див.* **жертóвник**

жертóвник *і* **жертíвник,** *заст.* **же́ртвеник** Стіл зліва від престолу, призначений для здійснення проскомидії; ***проскомидíйник;*** стіл ***предлóження***; *заст.* ***предлóження***; ***тра́пеза***; ***профе́сіє***

жест літургíйний Жест, яким священнослужителі та миряни супроводжують виконання певних молитов і священнодій, що є зовнішнім виявом боговшанування: хресне знамення, благословіння рукою, піднесення рук, цілування, поклони тощо; ***молитóвний жест***

жест молитóвний Те саме, що **жест літургíйний**

заамво́нна моли́тва *див.* **моли́тва заамво́нна**

забороно́ва церко́вна Різновид покути – заборона молитися під час богослужіння в храмі вірних разом з усіма вірними або й узагалі відвідувати богослужіння, яку Церква накладає на вірного за особливо тяжкі гріхи

забороно́нена Жін. до **забороно́нений**

забороно́нений *ім.* Особа, на яку накладено церковну заборону

забороня́ти Накладати церковну заборону

завіса́ *і* **завіса́ церко́вна** Завіса за царськими воротами; ***катапета́сма; вівта́рна заслона́***

Зага́льна Мінея́ *див.* **Мінея́ Зага́льна**

зага́льна панахи́да *див.* **панахи́да зага́льна**

зага́льне богослуже́ння *див.* **богослуже́ння зага́льне**

зага́льний моле́бень *див.* **моле́бень зага́льний**

зага́льниця Період церковного року, на який Церква звільнює вірних від одноденного посту середи й п'ятниці; ***всеї́дний ти́ждень; суці́льний ти́ждень; всеї́дна седми́ця***; *заст.* ***посполи́та седми́ця***

за́говини *і* **за́говіни** День напередодні початку посту; ***за́пуст***; *розм.* ***пу́щання***

за́говіни *див.* **за́говини**

задосто́йник Ірмос дев'ятої пісні канону, який виконують на Літургії замість пісні на честь Богородиці "Достойно є воістину" у свято Воскресіння Христового, у дванадесяті свята тощо

заду́шна Літурги́я *див.* **Літурги́я заду́шна**

заду́шний день *див.* **день заду́шний**

заздоро́вна ча́сточка *див.* **ча́сточка заздоро́вна**

запа́си *див.* **СвяTÍ Дари́ запасні́**

запасні́ СвяTÍ Дари́ *див.* **СвяTÍ Дари́ запасні́**

запеча́тувати гріб Здійснювати обряд печатання гробу, роблячи лопатою знак хреста над кожним боком могили

за́пивка Вода, яку вживають причасники після причащання, щоб рештки спожитих Святих Дарів не залишалися в роті

запо́н Те саме, що **синдо́н**

запресто́льна ико́на *див.* **ико́на запресто́льна**

запресто́льний хрест *див.* **хрест запресто́льний**

запричаща́ти *див.* **причаща́ти**

за́пуст *і* **за́пусти** Те саме, що **за́говини**

за́пусти *див.* **за́пуст**

заручи́ти *і* **обручи́ти** Здійснювати заручини, благословляючи наречених вінчальними перснями

заручи́тися *і* **обручи́тися** Підлягати обряду заручин на Таїнстві Шлюбу

зару́чена Жін. до **зару́чений**

зару́чений *ім.* Особа, над якою здійснюють або здійснено обряд заручин; ***обру́чник***

зару́чини *і* **зару́чення, обру́чення** Обрядова частина Таїнства Шлюбу, під час якої наречених благословляють освяченими вінчальними перснями й накладають їх їм на правиці

заслóна ві́вта́рна Те саме, що **завíса**

заупокíйна єкте́нія *див.* **єкте́нія заупокíйна**

заупокíйна ли́тíя *див.* **ли́тíя заупокíйна**

заупокíйна Літургíя *див.* **Літургíя заупокíйна**

заупокíйна ча́сточка *див.* **ча́сточка заупокíйна**

заупокíйне богослужíння *див.* **богослужíння заупокíйне**

заупокíйний тропа́р *див.* **тропа́р заупокíйний**

зау́треня *див.* **у́треня**

за́хідні две́рі *див.* **две́рі за́хідні**

захри́стія Те саме, що **ри́зниця**

зача́ло Розділ, на які поділено богослужбове Євангеліє та Апостол, призначений для прочитання на богослужінні; ***перúкопа***

званнá Те саме, що **сан духóвний**

звича́йна вечíрня *див.* **вечíрня звича́йна**

звича́йний благовíст *див.* **благовíст звича́йний**

звича́йний ві́дпуст *див.* **ві́дпуст звича́йний**

звіздá *і* **звіздúця** Євхаристійний предмет – конструкція з двох хрестоподібно з'єднаних дужок, яку ставлять на дискос, щоб уникнути зсування та змішування вирізаних часточок при покриванні дискоса покрівцями; ***рідко зíрка***; ***заст. астерúск***

звізди́ця *див.* **звізда́**

Зеле́ні свя́та *див.* **свя́та Зеле́ні**

зі́рка *див.* **звізда́**

Зісла́ння Свято́го Ду́ха на Апо́столів *див.* **Зіше́стя Свято́го Духа на Апо́столів**

Зіше́стя Свято́го Ду́ха на Апо́столів *і* **Зісла́ння Свято́го Ду́ха на Апо́столів** Дванадесяте Господнє рухоме свято, яке звеличує подію сходження Святого Духа на апостолів; ***П'ятдеся́тниця***; *розм.* ***Трі́йця***; ***Зеле́ні свя́та*** *мн.*

знак хреста́ Те саме, що **знаме́ння хре́сне**

знаме́нник Церковний інструмент, яким роблять печать на просфорі; ***дорни́к***; ***печа́тка***

знаме́ння Символ, предмет чи зображення, яке передає духовне значення божественних явищ, істин, подій без їхнього безпосереднього зображення: хрести, Агнець, причасне вино, світильники, одяг священнослужителів тощо

знаме́ння хре́сне *і* **знаменува́ння хре́сне, знаменува́ння хрестом́** Літургійний жест – відтворення знаку хреста порухом руки, яке роблять на собі, на іншій особі чи на предметі; ***знак хреста́***; ***хре́сне знаме́но***

знаме́но́ хре́сне Те саме, що **знаме́ння хре́сне**

знаменува́ння хре́сне *див.* **знаме́ння хре́сне**

знаменува́ння хрестом́ *див.* **знаме́ння хре́сне**

знаменува́ти Те саме, що **хрести́ти** *4*

знаменува́тися Те саме, що **хрести́тися** *3*

зобража́льний *див.* **псало́м зобража́льний**

зобража́льний антифо́н *див.* **антифо́н зобража́льний**

зобража́льний псало́м *див.* **псало́м зобража́льний**

Зобража́льні *і заст.* **Ізобрази́тельні** Те саме, що **Обі́дниця**

зо́внішній престо́л *див.* **престо́л зо́внішній**

зо́внішній притво́р *див.* **па́перть**

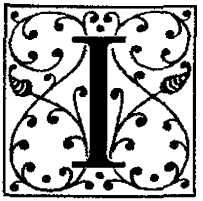

ігу́мен 1. Звання, яке надають заслуженим ієромонахам та настоятелям монастирів; 2. Особа, що отримала це звання; ***настоя́тель***; ***намі́сник***

ігу́меня Жін до **ігу́мен**

ієра́рх Те саме, що **єпи́скоп** *2*

ієра́рхія церко́вна Форма особливої участі й відповідальності в управлінні Церквою, яка базується на законодавчо й богословськи зієрархизованій участі у священстві Ісуса, виражена в ступенях: архиєрей — ієрей — диякон

ієре́й 1. Другий ступінь церковної ієрархії, середній між єпископом та дияконом; ***пресві́тера́т***; 2. Особа, що займає другий, середній, ступінь духовної ієрархії, яка через рукопокладення прийняла від архиєрея Божу благодать та право здійснювати всі богослужіння й таїнства, крім Таїнства Священства, обрядів освячення мира, антимінса та престолу тощо; ***свяще́ник***; ***пресві́тер***; *рідко* ***па́стир***; *розм.* ***піп***

ієре́йська Літурги́я *див.* **Літурги́я ієре́йська**

ієре́йська хиротоні́я *див.* **хиротоні́я ієре́йська**

ієре́йське благослові́ння *див.* **благослові́ння ієре́йське**

ієре́йське облаче́ння *див.* **облаче́ння ієре́йське**

ієре́йське облаче́ння мале́ Богослужбовий одяг ієрея, обов'язковий для здійснення всіх добових богослужінь, крім Літургії: єпитрахиль, нарукавники, фелон

ієре́йське облаче́ння по́вне Богослужбовий одяг ієрея, обов'язковий для здійснення Літургії: підризник, єпитрахиль, нарукавники, пояс, фелон, палиця або набедреник

ієре́йське осв'я́чення хра́му *див.* **осв'я́чення хра́му ієре́йське**

ієре́йський богослужбо́вий о́дяг *див.* **богослужбо́вий о́дяг ієре́йський**

ієре́йські ри́зи *див.* **ри́зи ієре́йські**

ієродия́кон 1. Звання, яке надають дияконові, що прийняв чернече постриження; 2. Особа, яка отримала це звання

ієромона́х 1. Звання, яке надають ієрею, що прийняв чернече постриження; 2. Особа, яка отримала це звання

ізобрази́тельний *див.* **псало́м зобража́льний**

ізобрази́тельний псало́м *див.* **псало́м зобража́льний**

Ізобрази́тельні *див.* **Зобража́льні**

ико́на Церковний предмет – живописне зображення священної особи чи події; ***о́браз***; *заст.* ***лик***

ико́на анало́йна Ікона, яку виставляють на аналої для вшанування

ико́на виносна́ Ікона, яку виносять під час хресних походів

ико́на запресто́льна Ікона із зображенням Ісуса Христа, Богородиці, святої особи чи події, що їм присвячено храм, яка розташована у вівтарі за престолом

ико́на іменна́ Ікона святого, іменем якого названо християнина

ико́на нагру́дна *Невелика ікона із зображенням Ісуса Христа чи Богородиці, яку носять на грудях* – відзнака архиєрея: панагія, енколпій; *заст.* ***напе́рсна ико́на***

ико́на напе́рсна *див.* **ико́на нагру́дна**

ико́на хра́мова Ікона із зображенням тієї священної особи чи події, на честь якої збудовано чи освячено храм

ико́ни намі́сні Образи Ісуса Христа з Євангелієм та Богородиці з *дитятком Ісусом* – *головні ікони іконостаса, що їх завжди* розміщують обабіч царських воріт

іконоста́с 1. Покрита іконами стіна, що відокремлює вівтар від храму вірних; 2. Полиця для ікон у церкві; ***кіо́т***; *розм.* ***божни́к***; 3. Те саме, що **поліпти́х**

і́кос *і* **і́кос ака́фиста** Частина акафіста, яку виконують після кондака та у якій розвинуто тему, задану кондаком

і́кос ака́фиста *див.* **і́кос**

і́кос кано́ну Піснеспів ікос, який виконують після шостої пісні канону

ілито́н *і розм.* **лито́н** Освячена хустка, яку стелять на престолі на антимінс чи під нього та в яку загортають антимінс після Літургії; *заст.* ***суда́рій***

ілито́нна гу́бка *див.* **гу́бка ілито́нна**

има́тій *див.* **підря́сник**

імени́ни День пам'яті святого, ім'я якого носить християнин; *заст.* ***тезоіменúцтво***

іменна́ ікóна *див.* **ікóна іменна́**

іменослóвне благослові́ння *див.* **благослові́ння іменослóвне**

інди́кт Одиниця церковного літочислення — проміжок часу, що має 15 років

інди́ктіон 1. Одиниця церковного літочислення — проміжок часу, по закінченні якого числа Пасхи повторюються в такому ж порядку, як і в попередньому індиктіоні; триває 532 роки; 2. Таблиця для визначення дат рухомих свят, що додається до Місяцеслова

інди́тіон *див.* **інди́тія**

інди́тія *і* **енди́тія, еди́тія,** *заст.* **інди́тіон** Верхній одяг престолу та жертовника; *заст.* ***ефаплема***

інститува́ння Те саме, що **возве́дення**

інститува́ти Те саме, що **возво́дити**

іпако́ї *див.* **іпако́й**

іпако́й *і* **іпако́ї** *мн.* Сідальний, який виконують у неділі та церковні свята

іподия́кон 1. Чин церковнослужителя, у якому посвячений має право й *обов'язок допомагати при здійсненні архиєрейського богослужіння*: одягати архиєрея, тримати й подавати йому дикирій та трикирій тощо; 2. Особа, посвячена в цей чин; *розм.* ***піддия́кон***

Ірмоло́гій *і* **Ірмологіо́н, Ірмоло́й, Єрмоло́й** Нотна церковно-богослужбова *книга, збірка ірмосів*

Ірмоло́й *див.* **Ірмоло́гій**

Ірмологіо́н *див.* **Ірмоло́гій**

і́рмос Початковий тропар пісні канону, який є тематичним, музичним та *метричним зразком для тропарів цієї пісні канону*

істо́чники *див.* **джере́ла**

Йорда́н *див.* **Хре́щення Госпо́днє**
йорда́нська вода́ *див.* **вода́ йорда́нська**
йорда́нське осв'я́чення води́ *див.* **осв'я́чення води́ йорда́нсьі**

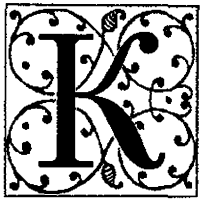

ка́дження *див.* **каді́ння**

кади́ло 1. Те саме, що **ла́дан**; 2. Те саме, що **кади́льниця**

кади́льна моли́тва *див.* **моли́тва кади́ла**

кади́льниця Богослужбова посудина, що являє собою круглу чашу з кришкою на ланцюжках, у яку на жевріючe вугілля кладуть ладан для здійснення кадіння; ***кади́ло***

кади́ти Здійснювати кадіння

каді́ння *і* **ка́дження** Священнодія, яка полягає в обкурюванні димом зі спалюваного в кадильниці ладану храму, його частин, священних предметів, людей у храмі

каза́льниця Місце в храмі вірних, із якого правлячий священнослужитель виголошує проповідь; ***проповіда́льниця***

ка́за́ння *див.* **про́повідь**

каза́ти *див.* **пропові́дувати**

календа́р церко́вний Календар річного циклу церковних свят, постів, загальниць

камила́вка 1. Циліндричний головний убір великосхимників і малосхимників; 2. Частина клобука, що являє собою циліндричний головний убір; 3. Церковна нагорода ієрея, протодиякона та архидиякона, що являє собою розширений доверху циліндричний головний убір

ка́мпан *див.* **дзвін** *1*

кана́рх *див.* **канона́рх**

канархи́ст *див.* **канона́рх**

канди́ло 1. Церковний світильник зі свічками; ***свічни́к***; 2. Те саме, що **лампа́да**

кано́н 1. Піснеспів, що являє собою сукупність дев'яти або менше пісень, що складаються з ірмосів, тропарів, та віршів-приспівів, змістом якого є пояснення та прославлення священної особи чи події, що її свято відзначають; 2. *див.* **кано́н євхаристи́йний**; 3. *див.* **кану́н**; 4. Те саме, що **антидо́р**

Кано́н *див.* **Кано́ник**

кано́н євхаристи́йний *і* **кано́н літурги́йний, кано́н** 1. Частина Літургії вірних, під час якої здійснюють Таїнство Євхаристії; 2. Сукупність молитов, виконанням яких супроводжують здійснення Таїнства Євхаристії; ***ана́фора***

кано́н літурги́йний *див.* **кано́н євхаристи́йний**

кано́н моле́бний Канон, який виконують у складі молебня

кано́н непо́вний Канон, який складається з двох, трьох або чотирьох пісень

кано́н по́вний Канон, який складається з дев'яти або восьми пісень

канона́рх *і* **канархи́ст,** *заст.* **кана́рх** Те саме, що **співе́ць**

канонарха́ння *заст.* Дія за знач. **канонарха́ти**

канонарха́ти Співати на клиросі

Кано́ник *і* **Кано́н** Церковно-богослужбова книга, збірка канонів

кану́н *і* **кано́н, кану́нник** Столик у притворі зі встановленим на ньому розп'яттям та великою кількістю комірок для свічок, пред яким здійснюють заупокійні богослужіння; ***панахи́дник***

кану́нник *див.* **кану́н**

капли́ця Церковна споруда, у якій при потребі з дозволу єпископа можна здійснювати богослужіння, споруджена в місцях, де немає церкви або ж на честь визначної для певної місцевості священної особи чи події; ***молито́вниця***

капли́ця дома́шня Те саме, що **капли́ця прива́тна**

капли́ця прива́тна Каплиця, що знаходиться біля приватного будинку або в ньому й належить окремій родині, особі тощо; ***дома́шня капли́ця***

ка́пту́р Те саме, що **кукі́ль** *1*

кара́фка *див.* **а́мпулка**

катава́сія Ірмос, який завершує ряд тропарів пісні канону

катапета́зма *див.* **катапета́сма**

катапета́сма *і* **катапета́зма** Те саме, що ***завіса***

катаса́рка *і заст.* **катаса́ркос** Нижній одяг престолу та жертовника, поверх якого стелять індитію; ***соро́чка***

катаса́ркос *див.* **катаса́рка**

катафа́лк *див.* **катафа́лок**

катафа́лок *і* **катафа́лк** Підвищення, на яке встановлюють труну під час заупокійних богослужінь

катéдра *див.* **ка́федра**

катедра́льний собо́р *див.* **собо́р кафедра́льний**

катехиза́ція Навчання основ християнської віри з метою підготовки оголошених до прийняття Таїнства Хрещення та охрещених осіб до прийняття інших таїнств

Катехи́зис *і* **Катехи́зм** Книга, що містить стислий виклад християнського віровчення

Катехи́зм *див.* **Катехи́зис**

катехизува́ти Здійснювати катехизацію; *заст.* ***катихумиса́ти***

катехи́т Особа, що навчає основ християнського віровчення, катехизує

катехи́тка Жін. до **катехи́т**

катехуме́н Те саме, що **оголо́шений**

катехумена́т Період підготовки до прийняття Таїнства Хрещення чи інших таїнств

катехуме́нка Жін. до **катехуме́н**

кати́зма *див.* **кафи́зма**

кати́сма *див.* **кафи́зма**

ка́федра *і* **катéдра** 1. Головний храм єпархії, у якому богослужіння відправляє єпархіальний єпископ; ***кафедра́льний собо́р***; ***престо́льний храм***; ***собо́рний храм***; 2. Те саме, що **амво́н архиєре́йський**; 3. Те саме, що **трон**

кафедра́льний собо́р *див.* **собо́р кафедра́льний**

кафи́зма *і* **кати́зма, кати́сма** Розділ, на які поділено богослужбовий Псалтир, призначений для співання на богослужінні

ка́ця *див.* **ка́ція**

ка́ція *і* **ка́ця** Кадильниця з руків'ям, а не на ланцюжках

ка́яник Те саме, що **поку́тник**

ка́яниця Жін. до **ка́яник**

Кві́тна неді́ля *див.* **неді́ля Кві́тна**

Кві́тний ти́ждень *див.* **ти́ждень Кві́тний**

Квітоно́сна неді́ля *див.* **неді́ля Квітоно́сна**

Квітоно́сний ти́ждень *див.* **ти́ждень Квітоно́сний**

кивори́й *і заст.* **кивóріон** Купол над престолом, підтримуваний колонами; ***сінь***; ***піднебе́сне ім.***; ***балдахи́н***

кивóріон *див.* **кивори́й**

кивóт 1. Напрестольний предмет — вмістилище у вигляді церкви,

призначене для зберігання Напередосвячених і запасних Святих Дарів; ***дарохрани́льниця***; ***ковче́г***; ***сіо́н***; ***єрусали́м***; ***гробни́ця***; ***артофо́р, хлібоно́сець***; *заст.* ***перисте́рій***; *розм.* ***пу́шка***; 2. Поличка для ікон в будинку мирянина; ***кіо́т; божни́к***

килимчик *див.* **орле́ць**

кинонік Те саме, що **причасний**

кіо́т 1. Складана рама або шафка зі скляними дверцятами для ікон; ***божни́к***; ***кивот***; 2. Полиця для ікон у житловому будинку або в церкві; ***іконоста́с***; *розм.* ***божни́к***; 3. Церковна шафка, у якій зберігають дароносицю, коли вона не на престолі; ***ковче́г***

кла́довище Те саме, що **цви́нтар**

кла́сти покло́ни Вклонятися; ***би́ти покло́ни***

кла́сти хрест 1. Помазувати хрестовидно; 2. Те саме, що **хрести́ти**

клир 1. Те саме, що **духівни́цтво**; 2. Те саме, що **при́чет**

кли́рик Особа, що належить до клиру

кли́рос *див.* **кри́лос**

клобу́к 1. Головний убір малосхимника, що являє собою камилавку, обтягнуту кукілем; 2. Повсякденний головний убір архиєрея, що складається з камилавки та куколя; *розм.* ***ковпа́к***

кни́га богослужбо́ва *і* **кни́га богослуже́бна** Книга, яку використовують під час богослужіння; ***літурги́йна кни́га***

кни́га літурги́йна Те саме, що **кни́га богослужбо́ва**

кни́га свяще́нно-богослужбо́ва Книга Святого Письма, призначена для читання під час богослужіння: Євангеліє, Апостол, Псалтир, Паремійник

кни́га церко́вно-богослужбо́ва Богослужбова книга, яка містить тексти богослужінь, а також указівки щодо їх проведення

книгоде́ржець Церковний слуга, який тримає священні книги під час читання з них

ковпа́к *див.* **клобу́к**

ковче́г 1. Те саме, що **кіо́т** 3; 2. Те саме, що **дарохрани́льниця**

ковче́жець Те саме, що **дарино́сиця**

ко́ливо Церковно-обрядова страва зі зварених зерен пшениці, насичених цукром чи медом, інколи з порізаними фруктами, яку благословляють під час панахиди чи заупокійної литії; ***кутя́***

колінопреклоні́ння Літургійний жест – стояння на колінах, ставання на коліна

ко́ло богослужі́нь Сукупність богослужінь, які здійснюють протягом року, тижня або доби, а потім повторюють знову; ***цикл богослужі́нь***

ко́ло богослужі́нь добове́ Сукупність богослужінь, що їх служать протягом однієї доби; складається з дев'ятого часу, вечірні, повечер'я, опівнічниці, утрені, першого часу, третього часу, шостого часу, Літургії; ***добове́ богослужі́ння; церко́вне пра́вило***

ко́ло богослужі́нь річне́ Сукупність богослужінь на честь тих священних осіб чи подій, згадуванню яких присвячено певні дні року, складається з богослужінь святкових, недільних, пісних тощо; ***річне́ богослужі́ння***

ко́ло богослужі́нь седми́чне Те саме, що **ко́ло богослужі́нь тижне́ве**

ко́ло богослужі́нь тижне́ве Сукупність богослужінь на честь тих священних осіб та подій, згадуванню яких присвячено дні тижня; складається з богослужінь понеділка, вівторка, середи, четверга, п'ятниці та суботи; ***тижне́ве богослужі́ння***; ***седми́чне ко́ло богослужі́нь***; *заст.* ***седми́чний круг***; ***шестодне́в***

ко́ло церко́вних свят Сукупність церковних свят літургійного року; ***цикл церко́вних свят***

ко́ло церко́вних свят великоде́нне Сукупність церковних свят, об'єднаних навколо свята Великодня; ***великоде́нний цикл церко́вних свят***; ***пасха́льне ко́ло церко́вних свят***; *заст.* ***пасха́льний круг***

ко́ло церко́вних свят пасха́льне Те саме, що **ко́ло церко́вних свят великоде́нне**

ко́ло церко́вних свят різдвя́не Сукупність церковних свят, об'єднаних навколо свята Різдва Христового; ***різдвя́ний цикл церко́вних свят***; *заст.* ***різдвя́ний круг***

конда́к Частина акафіста, яку виконують перед ікосом

Кондака́р *і заст.* **Кондака́рій** Нотна церковно-богослужбова книга, збірка кондаків

Кондака́рій *див.* **Кондака́р**

ко́піє Євхаристійний предмет – ніж, подібний до списа, для вирізування Агнця та часточок із проскомидійних просфор; ***спис***

ко́піє вели́ке Копіє, призначене для розрізування проскомидійних просфор

ко́піє мале́ Копіє, призначене для виймання часточок із проскомидійних просфор

корогва́ *див.* **хору́гва**

корого́в *див.* **хору́гва**

коро́на Те саме, що **вінець**

коро́тка сугу́ба єкте́нія *див.* **сугу́ба єкте́нія коро́тка**

коро́тке освя́чення води́ *див.* **освя́чення води́ коро́тке**

коро́ткий апра́кос *див.* **апра́кос коро́ткий**

коро́ткий ві́дпуст *див.* **ві́дпуст коро́ткий**

Коро́ткий Молито́вник *див.* **Молито́вник Коро́ткий**

коро́ткий фело́н *див.* **фело́н коро́ткий**

краєгране́сіє *див.* **акрости́х**

краєстро́чіє *див.* **акрости́х**

кра́сні воро́та *див.* **воро́та кра́сні**

кри́жмо Те саме, що **хрести́льна соро́чка**

кри́лас *див.* **кри́лос**

кри́лос *і* **кли́рос, кри́лас** Частина солеї справа та зліва від амвона, призначена для читців та співців

крилоша́нин Те саме, що **співе́ць**

крилоша́нка Мирянка – учасниця церковного хору

кри́пта Підземна каплиця, розташована під церквою

крісло Те саме, що **трон**

кропи́льниця Церковна посудина для свяченої води, яку використовують при кропленні

кропи́ло Церковний предмет – щітка для кроплення свяченою водою

кропи́ти Оббризкувати освяченою водою, благословляючи та освячуючи

круг пасха́льний *див.* **ко́ло церко́вних свят великоднє**

круг різдвя́ний *див.* **ко́ло церко́вних свят різдвя́не**

круг седми́чний *див.* **ко́ло богослужі́нь тижне́ве**

кти́тор Те саме, що **ста́роста церко́вний**

кукі́ль *і заст.* **куку́ль** 1. Верхній головний убір великосхимника, що являє собою покривало, яке надівають поверх камилавки; ***ка́пту́р***; ***апо́стольник***; 2. Частина колобука, що являє собою покривало, яке обтягує камилавку й спадає на спину трьома довгими кінцями; *розм.* ***наміт́ка***

кукуль *див.* **кукі́ль**

кум Хрещений батько по відношенню до хрещеної матері та батьків охрещеного

кума́ Хрещена мати по відношенню до хрещеного батька та батьків охрещеного

кумі́вство Духовна спорідненість, яка виникає в результаті здійснення Таїнства Хрещення між хрещеним батьком, хрещеною матір'ю та батьками охрещеного

купе́ль *див.* **ку́піль**

ку́піль *і заст.* **купе́ль** Те саме, що **хрести́льниця**

кутя́ Те саме, що **ко́ливо**

Кутя́ Голо́дна *див.* **Навечі́р'я Богоя́влення**

ку́хлик *див.* **ку́хлик церко́вний**

ку́хлик церко́вний *і* **ку́хлик** Церковна посудина, у якій під час Літургії подають причасне вино, воду й теплоту

лави́да *див.* **ло́жиця**

ла́дан Ароматна смола, яку вкладають до кадильниці для здійснення кадіння; ***фимія́м***; ***кади́ло***; *заст.* ***лива́н***

ла́данниця Ароматниця для ладану; *розм.* ***ло́дка***

лама́ння свято́го А́гнця Священнодія в складі обряду причащання, під час якої правлячий священнослужитель розділює Агнець на частинки

ла́мпа *див.* **лампа́да**

ла́мпа ві́чна Лампада, що висить перед престолом і горить постійно, коли на престолі є освячені Святі Дари

лампа́да *і рідко* **лампа́дка** 1. Церковний світильник, що являє собою посудину із гнотом, наповнену олією, що його підвішують перед іконами й запалюють під час богослужінь; ***канди́ло***; *рідко* ***ла́мпа***; 2. Великий ручний свічник, який носять перед священнослужителем на великому й малому входах; ***примики́рій***; ***дия́конська сві́чка***; ***переносна́ сві́чка***; ***ставни́к***

лампа́дка *див.* **лампа́да**

лампа́дник Те саме, що **свічконо́сець**

ле́нтіон *див.* **синдо́н**

лжи́ця *див.* **ло́жиця**

лива́н *див.* **ла́дан**

лик *заст.* 1. Те саме, що **о́браз**; 2. Зображене на іконі обличчя священної особи; ***о́браз***; 3. Ікона із зображенням обличчя Ісуса Христа, Богородиці чи святого; ***о́браз***; 5. Те саме, що **хор**; 5. Миряни, присутні на богослужінні

ли́тійна єкте́нія *див.* **єкте́нія ли́тійна**

ли́тійна стихи́ра *див.* **стихи́ра ли́тійна**

ли́тійник Церковна посудина для здійснення обряду освячення хліба, пшениці, вина та єлею; ***всенічни́к***; *заст.* ***посу́дина для освя́чення хлі́ба, пшени́ці, вина́ та єле́ю***

ли́тія 1. Богослужіння в складі всенічної, що його відправляють у

притворі та під час якого здійснюють обряд освячення хліба, пшениці, вина та єлею; 2. *див.* **литі́я заупокі́йна**

литі́я заупокі́йна *і* **литі́я** Литія, яку здійснюють разом із парастасом чи окремо при винесенні з дому тіла померлого, над могилами в Проводи та поминальні дні, а також після заупокійної Літургії на бажання вірних; ***сорокоу́сти*** *мн.*

литóн *див.* **ілитóн**

Лі́тній піст *див.* **піст Лі́тній**

Літургіа́рій *див.* **Літургікóн**

літургі́йна кни́га *див.* **кни́га літургі́йна**

літургі́йний Агнець *див.* **Агнець**

літургі́йний ви́голос *див.* **ви́голос літургі́йний**

літургі́йний день *див.* **день літургі́йний**

літургі́йний жест *див.* **жест літургі́йний**

літургі́йний канóн *див.* **канóн євхаристі́йний**

літургі́йний пóсуд *див.* **пóсуд літургі́йний**

літургі́йний рік *див.* **рік літургі́йний**

літургі́йні ша́ти *див.* **ша́ти літургі́йні**

Літургікóн *і* **Літургіа́рій** *див.* **Служе́бник**

літургіса́ння Дія за знач. **літургіса́ти**

літургіса́ти 1. Відправляти богослужіння; 2. Відправляти Літургію

Літургі́я Центральне богослужіння добового кола, під час якого відбувається Таїнство Євхаристії; ***Слу́жба Бóжа***; *рідко* ***Євхари́стія***; *заст.* ***Обі́дня***

літургі́я Те саме, що **богослужі́ння**

Літургі́я архиєре́йська Літургія, яку відправляє архиєрей

Літургі́я ві́рних Третя частина Літургії, під час якої відбувається Таїнство Євхаристії, священнослужителі та вірні причащаються; ***Літурги́я же́ртви****; ***Літурги́я Євхари́стії****

Літургі́я Євхари́стії* Те саме, що **Літургі́я ві́рних**

Літургі́я же́ртви* Те саме, що **Літургі́я ві́рних**

Літургі́я заду́шна Те саме, що **Літургі́я заупокі́йна**

Літургі́я заупокі́йна Літургія, під час якої виконують заупокійну єктенію; ***заду́шна Літурги́я***; ***сорокоу́сти*** *мн.*

Літургі́я ієре́йська Літургія, яку здійснює ієрей

Літургі́я Напередосвя́чених Дарі́в *і* **Літургі́я Попередньоосвя́чених**

Дарі́в, Літурги́я Ранішеосвя́чених Дарі́в, *заст.* **Літурги́я Преждеосвя́чених Дарі́в, Літурги́я Преждеосвяще́нних Дарі́в** Літургія, що її відправляють у середи й п'ятниці Великого Посту та в понеділок, вівторок і середу Страсного тижня, на якій не здійснюють Таїнства Євхаристії, а вірних причащають Напередосвяченими Святими Дарами

Літурги́я оглаше́нних *див.* **Літурги́я оголо́шених**

Літурги́я оголо́шених *і заст.* **Літурги́я оглаше́нних** Друга частина Літургії, яка є приготуванням до Євхаристії; ***Літурги́я сло́ва****

Літурги́я Попередньоосвя́чених Дарі́в *див.* **Літурги́я Напередосвя́чених Дарі́в**

Літурги́я Преждеосвя́чених Дарі́в *див.* **Літурги́я Напередосвя́чених Дарі́в**

Літурги́я Преждеосвяще́нних Дарі́в *див.* **Літурги́я Напредосвя́чених Дарі́в**

Літурги́я Ранішеосвя́чених Дарі́в *див.* **Літурги́я Напередосвя́чених Дарі́в**

Літурги́я сло́ва* Те саме, що **Літурги́я оголо́шених**

Літурги́я собо́рна Літургія, яку здійснює собор священнослужителів

ло́дка *див.* **ла́данниця**

ло́жечка *див.* **ло́жиця**

ло́жиця *і* **ло́жечка,** *заст.* **лжи́ця** Євхаристійний предмет – ложка для причащання мирян і церковнослужителів; *заст.* ***лавида***

Макавíйка *див.* **піст Успíнський**
мала́ агіа́сма *див.* **агіа́сма мала́**
мала́ вечí́рня *див.* **вечí́рня мала́**
мала́ єкте́нія *див.* **єкте́нія мала́**
мала́ плащани́ця *див.* **плащани́ця мала́**
мала́ схи́ма *див.* **схи́ма мала́**
Мала́ чотиридеся́тниця *див.* **чотиридеся́тниця Мала́**
мале́ ієре́йське облаче́ння *див.* **ієре́йське облаче́ння мале́**
мале́ ко́піє *див.* **ко́піє мале́**
мале́ осв'я́чення води́ *див.* **осв'я́чення води́ мале́**
мале́ осв'я́чення хра́му *див.* **осв'я́чення хра́му мале́**
мале́ повече́р'я *див.* **повече́р'я мале́**
мале́ славосло́в'я *див.* **славосло́в'я мале́**
мале́ тре́бне Єва́нгеліє *див.* **Єва́нгеліє тре́бне мале́**
мале́ церко́вне сві́то *див.* **церко́вне сві́то мале́**
мали́й ві́дпуст *див.* **ві́дпуст мали́й**
мали́й возду́х *див.* **возду́х мали́й**
мали́й вхід *див.* **вхід мали́й**
мали́й вхід із Єва́нгелієм Те саме, що **вхід із Єва́нгелієм**
мали́й вхід із кади́льницею Те саме, що **вхід із кади́льницею**
мали́й дзвін *див.* **дзвін мали́й**
мали́й євхаристи́йний по́суд *див.* **євхаристи́йний по́суд мали́й**
мали́й покло́н *див.* **покло́н мали́й**
мали́й покрі́вець *див.* **покрі́вець мали́й**
мали́й поти́р *див.* **поти́р мали́й**
мали́й тре́бний хрест *див.* **хрест тре́бний мали́й**
Мали́й Тре́бник *див.* **Тре́бник Мали́й**
мали́й фело́н** *див.* **фело́н мали́й****
Мали́й Часосло́в *див.* **Часосло́в Мали́й**
малі́ обі́ти *див.* **обі́тниці малі́**
малі́ обі́тниці *див.* **обі́тниці малі́**

малосхи́мник 1. Чернець, який прийняв малу схиму; 2. Те саме, що **схи́ма мала́**;

малосхи́мниця Черниця, яка прийняла малу схиму

ма́нтія Верхній одяг архиєреїв та ченців, що являє собою довгу накидку без рукавів

ма́нтія архиєре́йська Елемент архиєрейського облачення – кольорова мантія з нашитими на ній скрижалями та джерелами, яку носять поверх богослужбового або повсякденного одягу

ма́нтія черне́цька Верхній повсякденний одяг ченців – чорна мантія, яку носять поверх ряси; ***па́лій***

Мартиро́лог Список святих із короткою біографією та вказівкою місця їхнього поховання, викладений у календарному порядку за датами смерті цих святих

Маслосвя́ття *див.* **Та́їнство Маслосвя́ття**

Маслосвя́чення *див.* **Та́їнство Маслосвя́ття**

Маслособорува́ння *див.* **Та́їнство Маслособорува́ння**

Ма́сляна Те саме, що **ти́ждень Сиропу́сний**

Ма́сляниця *див.* **Ма́сниця**

Масни́й ти́ждень *див.* **ти́ждень Масни́й**

Ма́сниця *і* **Ма́сляниця** Те саме, що **ти́ждень Сиропу́сний**

ма́ти вінча́льна Вірна, що бере участь у Таїнстві Вінчання як свідок; ***поручи́тельниця***; *заст.* ***восприе́мниця***

ма́ти хрещена́ Вірна, що, беручи участь у Таїнстві Хрещення, вступає з охрещуваним у зв'язок духовної спорідненості (материнства); *заст.* ***восприе́мниця***; *розм.* ***нана́шка***

междоча́сіє *див.* **міжча́сся**

межи́часи *див.* **міжча́сся**

мета́ніє *див.* **мета́нія**

мета́нія *і розм.* **мета́ніє** *див.* **покло́н**

ми́рна єкте́нія *див.* **єкте́нія ми́рна**

ми́рний ви́голос *див.* **ви́голос ми́рний**

ми́рник *див.* **мирува́льник**

ми́рниця 1. Ароматниця для збереження мира в храмі; 2. *див.* **скри́нька хресті́льна**

ми́ро Приготовлена та освячена на обряді мироваріння ароматна олія,

якою помазують людей під час Таїнства Миропомазання та церковні предмети під час освячення храму, престолу, антимінса тощо; ***єлей миропомáзання***

мирóвання *див.* **мирувáння**

мировáрення *див.* **мироварíння**

мироварíння *і* **мировáрення** Обряд приготування мира, який здійснює патріарх або митрополит, у період від Великого понеділка до Великого четверга

мироносúця Спеціальна посудина, що знаходиться в патріаршому храмі, у якій зберігають все освячене на Великому тижні миро та з якої його розсилають по парафіяльних церквах

миропомáзана Жін. до **миропомáзаний**

миропомáзаний *ім.* Особа, що прийняла Таїнство Миропомазання

Миропомáзаніє *див.* **Миропомáзання**

Миропомáзання *і заст.* **Миропомáзаніє** *див.* **Таїнство Миропомáзання**

миропомáзання 1. Обряд помазання миром новоохрещеного, який здійснюють під час Таїнства Миропомазання; 2. Те саме, що **мирувáння**

миропомáзувати Хрестовидно помазувати миром частини тіла людини, здійснюючи Таїнство Миропомазання

миропомáзуватися Підлягати миропомазанню

мúрствування Літургійний виголос "Мир усім", яким правлячий священнослужитель супроводжує благословіння вірних у деякі моменти богослужінь; ***мúрний вúголос***; ***літургíйний привíт***

мúрствувати Виголосом "Мир усім" супроводжувати благословіння вірних у найважливіші моменти Літургії

мирувáльник *і* **мúрник** Пензлик, паличка або паличка з кулькою на кінці для здійснення помазання; ***стручóк***; ***помазóк***; *розм.* ***щíточка***; ***гíлочка***; ***патичóк***

мирувáння *і* **мирóвання** Обряд, під час якого священнослужитель помазує людей єлеєм, освяченим на литії; ***миропомáзання***

мирувáти Здійснювати мирування; ***миропомáзувати***

мирувáтися Підлягати мируванню

миря́нин Особа, що не належить до духівництва

миря́нка Жін. до **миря́нин**

мúтра Богослужбовий головний убір єпископа, архимандрита та

нагороженого нею протоієрея, що має вигляд корони, оздобленої іконами

ми́тра нагородна́ Митра, якою нагороджують заслужених ієреїв (архимандритів, протоієреїв)

ми́тра патріа́рша Митра, увінчана хрестом, – відзнака патріаршого сану

митра́т Священнослужитель (архимандрит, протоієрей), нагороджений митрою

митроно́сець Церковний слуга, який на архиєрейському богослужінні носить митру

митрополи́т 1. Сан, звання єпископа що стоїть на чолі церковної адміністративної одиниці — митрополії; 2. Особа, поставлена в цей сан

міжча́сся *і заст.* **междоча́сіє**, *рідко* **межи́часи** *мн.*, **поча́сіє** Богослужіння добового кола, що являє собою продовження часів, яке відправляють в усі дні тижня, крім неділі та деяких інших днів, що їх регламентує Устав

Мінея́ Церковно-богослужбова книга, що містить змінні частини богослужінь нерухомих церковних свят на кожен день місяця окремо

Мінея́ Зага́льна Мінея, що містить змінні частини загальних богослужінь окремо для кожного класу святих

Мінея́ Мі́сячна Церковно-богослужбова книга, що містить тексти змінних частин богослужінь нерухомих церковних свят, які розміщені в календарному порядку за місяцями та днями

Мінея́ Святко́ва Церковно-богослужбова книга, що містить тексти змінних частин богослужінь Господніх, Богородичних церковних свят та свят особливо шанованих святих; ***Анфоло́гій***; ***Трефоло́гій***; ***Цвітосло́в***; ***Цві́тна Мінея́***

Мінея́ Цві́тна Те саме, що **Мінея́ Святко́ва**

Мінея́ Че́тья Збірка життєписів святих, що розташовані в календарній послідовності вшанування пам'яті цих святих Церквою, призначена для позабогослужбового читання

Мінолоґіон *див.* **Місяцесло́в**

мі́сце ви́шнє *і* **мі́сце висо́ке** Те саме, що **го́рнє мі́сце**

мі́сце го́рнє *і* **мі́сце горі́шнє** Підвищення в східній частині вівтаря, на якому установлюють трон; ***ви́шнє мі́сце***; ***го́рній престо́л***; *заст.* ***го́рнє сіда́лище***

мі́сце облача́льне Те саме, що **амво́н архиєре́йський**

місце́ве церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то місце́ве**

Місяцесло́в *див.* **Місяцесло́в**

Місяцесло́в *і* **Місяцесло́в** Частина деяких богослужбових книг або окрема книга, що містить календар церковних свят із визначенням їх класу, пасхалію, індиктіон, а також змінні частини деяких богослужінь річного кола та іншу інформацію щодо днів літургійного року; ***Півуста́в; Мінолóгіон***; ***Свя́тці***

Мі́сячна Мінéя *див.* **Мінéя Мі́сячна**

многоліт́ствування 1. *див.* **многоліт́тя**; 2. Дія за знач. **многоліт́ствувати**

многоліт́ствувати Виконувати многоліття

многоліт́тя Піснеспів "Многая літа", який містить побажання довгих років здорового та праведного життя

молéбен *див.* **молéбень**

молéбень *і* **молéбінь**, *заст.* **молéбен** Богослужіння, під час якого здійснюють подячне або прохальне моління з приводу подій чи потреб у житті цілого суспільства або окремої особи; ***парáклис***

Молéбень до Пресвятóї Богорóдиці Молебень, змістом якого є молитовне звернення до Пресвятої Богородиці; ***Парáклис до Пресвятóї Богорóдиці***

молéбень загáльний Молебень, який відправляють із приводу потреб чи подій у житті цілого суспільства

молéбень подя́чний *і рідко* **молéбень вдя́чний** Молебень, змістом якого є подяка Богові за особливе благодіяння до цілого народу, окремого поселення, родини чи особи

молéбень приватний Молебень, який здійснюють на прохання окремої особи з певної нагоди в її особистому житті

молéбень прохáльний Молебень, змістом якого є зверенене до Бога прохання відвернути війну, епідемію, стихійне лихо тощо

молéбінь *див.* **молéбень**

молéбний канóн *див.* **канóн молéбний**

Молéбник Церковно-богослужбова книга, що містить тексти молебнів та вказівки щодо їх проведення

молéбствування Дія за знач. **молéбствувати**

молéбствувати Здійснювати молебень

моли́тва Усталена словесна формула, змістом якої є звернення до Господа Бога, Пресвятої Богородиці та святих із проханням чи подякою або прославлення священних осіб і подій

моли́тва антифо́на *і* **моли́тва антифо́нна** Тиха молитва, що передує виконанню антифона

моли́тва відпусти́тельна Те саме, що **моли́тва розрішáльна**

моли́тва воздýха Молитва, якою правлячий священнослужитель супроводжує піднесення воздуха; ***моли́тва покро́ва***

моли́тва вхíдна́ Молитва, яку священнослужителі виконують, входячи до вівтаря для здійснення Літургії

Моли́тва Госпо́дня Молитва "Отче наш"

моли́тва євхаристíйна Головна молитва євхаристійного канону

моли́тва заамво́нна Молитва, яку правлячий священнослужитель виконує на закінчення Літургії, вийшовши з вітаря до храму вірних

моли́тва кади́ла *і* **моли́тва кади́льна** Молитва, якою правлячий священнослужитель супроводжує благословіння кадильниці кожного разу перед кадженням

моли́тва облачéння Молитва, яку виконують священнослужителі, одягаючи на себе богослужбовий одяг

моли́тва покро́ва Те саме, що **моли́тва воздýха**

моли́тва похва́льно-подя́чна Тиха молитва, яку правлячий священнослужитель виконує між "Достойно і праведно є" та серафимською піснею, що її змістом є прославлення Господа та подяка Йому за подаровані людям блага

моли́тва початко́ва Молитва, яку виконують на початку богослужіння

моли́тва предло́ження Молитва, яку правлячий священнослужитель виконує на проскомидії після обряду кадження Святих Дарів, що її змістом є звернене до Бога прохання прийняти принесені Святі Дари; ***моли́тва принéсення***; ***моли́тва проскоми́дії***

моли́тва приготува́ння Молитва "Вірую, Господи, і ісповідую", яку священнослужителі та миряни промовляють безпосередньо перед причащанням

моли́тва принéсення *див.* **моли́тва прино́шення**

моли́тва прино́шення *і* **моли́тва принéсення** Те саме, що **моли́тва предло́ження**

моли́тва проскоми́дії Те саме, що **моли́тва предло́ження**

моли́тва прощáльна Те саме, що **моли́тва розрішáльна**

моли́тва розрішáльна Молитва, яку священнослужитель виконує, закінчуючи відспівування та яку, записану на папері, вкладає в руку померлого; ***відпусти́тельна моли́тва***; ***прощáльна моли́тва***

моли́тва розрíшення Молитва, якою священнослужитель-сповідник супроводжує розрішення каяника від гріхів

моли́тва розрíшення від клятви Молитва, якою священнослужитель-сповідник супроводжує розріщення каяника від церковної заборони

моли́тва таéмна Те саме, що **моли́тва ти́ха**

моли́тва ти́ха Молитва, яку правлячий священнослужитель виконує пошепки; ***таéмна моли́тва***

моли́твеник *див.* **молільник**

Моли́твеник *див.* **Молитóвник**

Молитвослíв *див.* **Молитвослóв**

Молитвослóв *і* **Молитвослíв** Церковно-богослужбова книга, що містить витяги з інших церковно-богослужбових книг: тексти деяких богослужінь добового кола, акафисти, Місяцеслів, пасхалію тощо

моли́тися 1. Виголошувати молитву; 2. Брати участь у богослужінні

молитóвний жест *див.* **жест молитóвний**

молитóвний пóхід *див.* **пóхід молитóвний**

Молитóвник *і* **Моли́твеник** Книга, що містить тексти молитов, які використовують поза богослужінням, під час деяких богослужінь добового кола, під час та після здійснення таїнств, а також церковно-релігійні пісні, пасхалію, церковний календар, зрідка – деякі катехитичні вказівки; призначена головним чином для мирян; ***Молитвослóв***

молитóвниця *і* **молитóвня** Те саме, що **капли́ця**

молитóвня *див.* **молитóвниця**

молільник *і заст.* **моли́твеник** Особа, що молиться, бере участь у богослужінні

молільниця Жін. до **молільник**

монасти́рська цéрква *див.* **цéрква монасти́рська**

монáшество Те саме, що **духівни́цтво чóрне**

морське́ *і заст.* **морсько́є** *ім.* Спеціально відведене місце під престолом, куди зливають зужиту свячену воду

морсько́є *див.* **морське́**

мо́щі Нетлінні рештки тіла святого, які є предметом релігійного вшанування

му́са *див.* **гу́бка**

му́ченичен *див.* **му́ченичний**

му́ченичний *і заст.* **му́ченичен** *ім.* Піснеспів – канон, тропар, стихира, – змістом якого є звеличення подвигу й особи мученика за віру

М'ясни́ці Період літургійного року, що триває від свята Богоявлення Господнього до початку Великого Посту; *розм.* ***М'ясої́д***

М'ясої́д *див.* **М'ясни́ці**

М'ясопу́сна неді́ля *див.* **неді́ля М'ясопу́сна**

М'ясопу́сний ти́ждень *див.* **ти́ждень М'ясопу́сний**

М'ясопу́ст 1. Те саме, що **ти́ждень М'ясопу́сний**; 2. Те саме, що **неді́ля М'ясопу́сна**

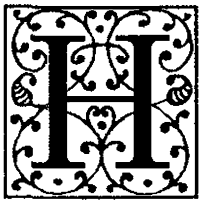

набе́дреник Елемент богослужбового одягу архиєрея та нагородженого ним ієрея, що являє собою довгу хустку, яку за два кути підвішують до пояса та носять на стегні; ***наколі́нник***; *заст.* ***епігона́т***

Навечі́р'я Богоя́влення День напередодні свята Богоявлення Господнього; *розм.* ***Дру́гий Хрещéнський Свят-ве́чір***, ***Голо́дна Кутя́***

Навечі́р'я Різдва́ Христо́вого День напередодні свята Різдва Христового — останній день Різдвяного посту; ***Свято́й ве́чір***, *розм.* ***Бага́тий ве́чір***

нагоро́да церко́вна Елемент богослужбового одягу або головний убір, яким нагороджують заслужених священнослужителів: подвійний орар, набедреник, палиця, камилавка, скуфія, митра тощо

нагоро́дження Обряд відзначення священнослужителя певною церковною нагородою за особливі заслуги перед Церквою

нагоро́джуваний *ім.* Священнослужитель, якого нагороджують або нагороджуватимуть певною церковною нагородою за особливі заслуги перед Церквою

нагородна́ ми́тра *див.* **ми́тра нагородна́**

нагру́дна ікóна *див.* **ікóна нагру́дна**

нагру́дний хрест *див.* **хрест нагру́дний**

нагру́дний хре́стик *див.* **хре́стик нагру́дний**

надгро́бне *ім.* Утреня Великої суботи, присвячена згадуванню й прославленню померлого та покладеного до гробу Господа Ісуса Христа

надгро́бний хрест *див.* **хрест надгро́бний**

найменува́ння дити́ни Обряд, що передує богослужінню Таїнства Хрещення, під час якого охрещуваному дають ім'я

найсвяті́ший Означення в складі титулу патріарха

Найсвяті́ші Дари́ *див.* **Дари́ Святі́**

накладáння перснів Обряд в складі заручин, який полягає в благословінні наречених освяченими перснями й надіванні перснів їм на правиці

накладáння покýти Визначення покарання для каяника відповідно до тяжкості скоєних ним гріхів, яке здійснює священнослужитель-сповідник під час богослужіння Таїнства Сповіді

накладáти персні́ Надівати персні на правиці заручуваних

накладáти покýту *і рідко* **покладáти покýту** Визначати покарання для каяника відповідно до тяжкості скоєних ним гріхів

наколі́нник Те саме, що **набе́дреник**

нама́щення *див.* **пома́зання**

нама́щувати *див.* **пома́зувати**

нама́щуватися *див.* **пома́зуватися**

намі́сник 1. Те саме, що **свяще́ник парафія́льний**; 2. Те саме, що **ігýмен**

намі́сниця Те саме, що **ігýменя**

намі́сні ікóни *див.* **ікóни намі́сні**

намі́тка *див.* **кукі́ль** *2*

намогúльний хрест *див.* **хрест намогúльний**

нана́шка *див.* **ма́ти хреще́на**

нана́шко *див.* **ба́тько хреще́ний**

Напередосвя́чені Святі́ Дари́ *див.* **Святі́ Дари́ Напередосвя́чені**

напе́рсна ікóна *див.* **ікóна напе́рсна**

напе́рсний хрест *див.* **хрест напе́рсний**

напе́рсник *див.* **енкóлпій**

наплéчник *див.* **наплі́чник**

наплі́чник *і* **наплéчник** 1. Те саме, що **орáр**; 2. Те саме, що **омофóр**

напрестóльна пелена́ *див.* **пелéна напрестóльна**

напрестóльне Євáнгеліє *див.* **Євáнгеліє напрестóльне**

напрестóльний хрест *див.* **хрест напрестóльний**

напрестóльні рéчі *див.* **рéчі напрестóльні**

нарамéнник *і* **нарáмник** *див.* **омофóр**

нарáмник *див.* **нарамéнник**

наречéна *ім.* Мирянка, яка готується прийняти або приймає Таїнство Шлюбу; *заст.* ***невíста***

наречéний[1] *ім.* Мирянин, який готується прийняти або приймає Таїнство Шлюбу; *заст.* ***женúх***

наре́чений[2] *ім.* Те саме, що **ста́вленик**

наре́чений єпи́скоп *див.* **єпи́скоп наре́чений**

нарука́вник *і* **нарука́вниця** Елемент богослужбового одягу священнослужителя, що являє собою манжет для стягування рукавів підризника чи стихаря; *заст.* ***поруч***

нарука́вниця *див.* **нарука́вник**

настоя́тель 1. Те саме, що **свяще́ник парафія́льний**; 2. Те саме, що **ігу́мен**

нау́ка *див.* **про́повідь**

нау́ки церко́вні *див.* **ре́чі церко́вні**

небі́жчик Особа, над тілом якої здійснюють поховальні обряди та заупокійні богослужіння, а також ім'я якої згадують при поминанні; ***поме́рлий*** *ім.*; ***новоспочи́лий*** *ім.*; *заст.* ***усо́пший*** *ім.*

небі́жчиця Жіін. до **небі́жчик**

неві́ста *див.* **наречена́**

неді́льна всенічна́ *див.* **всенічна́ неді́льна**

неді́льна опівні́чниця *див.* **опівні́чниця неді́льна**

неді́льне єва́нгеліє *див.* **єва́нгеліє неді́льне**

неді́льний антифо́н *див.* **антифо́н неді́льний**

неді́льне богослуже́ння *див.* **богослуже́ння неді́льне**

неді́льний ві́дпуст *див.* **ві́дпуст неді́льний**

неді́льний дзвін *див.* **дзвін неді́льний**

Неді́ля Антипа́схи Те саме, що **Антипа́сха**

неді́ля Бі́ла Те саме, що **Антипа́сха**

Неді́ля Ва́їй Те саме, що **неді́ля Ве́рбна**

неді́ля Ве́рбна Неділя Вербного тижня, що її богослужіння, яке завершують обрядом освячення вербової лози, звеличує подію в'їзду Ісуса Христа до Єрусалима; ***Неді́ля Ва́їй***; ***Кві́тна неді́ля***; ***Кві́тоно́сна неді́ля***; ***Неді́ля Кві́тоносія***; ***Неді́ля Кві́тоносі́ння***; *розм.* ***Шу́ткова неді́ля***; ***Ве́рбниця***

неді́ля Дарна́ *див.* **Антипа́сха**

неді́ля Кві́тна *і* **неді́ля Цві́тна** Те саме, що **неді́ля Ве́рбна**

Неді́ля Квітоносі́ння *і* **Неді́ля Цвітоносі́ння** Те саме, що **неді́ля Ве́рбна**

неді́ля Квітоносія́ *і* **неді́ля Цвітоносія́** Те саме, що **неді́ля Ве́рбна**

неді́ля Квітоно́сна *і* **неді́ля Цвітоно́сна** Те саме, що **неді́ля Ве́рбна**

неді́ля М'ясопу́сна Неділя М'ясопусного тижня – останній день перед Великим Постом, у який ще дозволено споживати м'ясні страви; ***М'ясопу́ст***

неді́ля Нова́ Те саме, що **Антипа́сха**
Неді́ля Оно́влення Те саме, що **Антипа́сха**
неді́ля Провідна́ Те саме, що **Антипа́сха**
неді́ля Проща́льна *див.* **неді́ля Сиропу́сна**
неді́ля Про́щена *див.* **неді́ля Сиропу́сна**
неді́ля Сиропу́сна Неділя Сиропусного тижня – заговини перед Великим Постом; ***Сиропу́ст***; *розм.* ***Проща́льна неді́ля***; ***Про́щена неді́ля***
неді́ля Томи́на *і* **неді́ля Фо́мина** Те саме, що **Антипа́сха**
неді́ля Хрестопокло́нна Неділя Хрестопоклонного тижня, що її богослужіння, у центрі якого обряд винесення святого хреста та поклоніння йому, звеличує святий хрест та плоди хресної смерті Ісуса Христа, – середина Великого Посту; ***Середпі́стя***
Неді́ля Цвітоноси́ння *див.* **Неді́ля Квітоноси́ння**
неді́ля Шу́тко́ва *див.* **неді́ля Ве́рбна**
нелітурги́йний день *див.* **день алітурги́йний**
необов'язко́ве та́їнство *див.* **та́їнство необов'язко́ве**
непо́вне архиєре́йське облаче́ння *див.* **архиєре́йське облаче́ння непо́вне**
непо́вний кано́н *див.* **кано́н непо́вний**
неподви́жне церко́вне сві́ято *див.* **церко́вне сві́ято неподви́жне**
непоро́чний тропа́р *див.* **тропа́р непоро́чний**
непоро́чні *ім. мн.* 1. Назва 17-ї кафизми Псалтиря, що починається словами "Блаженні непорочні", яку виконують під час деяких богослужінь добового та тижневого кола, а також на деяких заупокійних богослужіннях як приспів до тропаря; 2. Тропар, приспівом до якого є непорочні; ***непоро́чний тропа́р***
нерухо́ме церко́вне сві́ято *див.* **церко́вне сві́ято нерухо́ме**
нічне́ чува́ння *див.* **чува́ння нічне́**
Нова́ неді́ля *див.* **неді́ля Нова́**
нововозве́дений Те саме, що **новорукопокла́дений**
новоневі́сна Жін. до **новоневі́сний**
новоневі́сний Те саме, що **новошлю́бний**
новоодру́жена Жін. до **новоодру́жений**
новоодру́жений Те саме, що **новошлю́бний**
новопові́нчана Жін. до **новопові́нчаний**
новопові́нчаний Те саме, що **новошлю́бний**
новопосвя́чений *і* **посвя́чений** Те саме, що **новопоста́влений**

новорукопокла́дений *ім.* Особа, яку недавно або щойно рукопокладено в духовний чин; ***новопоста́влений*** *ім.*; ***новопосвя́чений*** *ім.*

новопоста́влений *ім.* Особа, яку недавно або щойно рукопокладено в духовний чин, або возведено в церковний сан; ***новорукопокла́дений*** *ім.*; ***новопосвя́чений*** *ім.*; ***нововозве́дений*** *ім.*

новоспочи́ла Жін. до **новоспочи́лий**

новоспочи́лий *і* **спочи́лий** Те саме, що **небі́жчик**

новохре́щенець Особа, яка недавно або щойно прийняла Таїнство Хрещення; ***охре́щений*** *ім.*

новошлю́бна Жін. до **новошлю́бний**

новошлю́бний *ім.* Особа, яка недавно або щойно прийняла Таїнство Шлюбу; ***новопові́нчаний*** *ім.*; ***нововідру́жений*** *ім.*; *заст.* ***новоневі́сний*** *ім.*

но́жиці *і рідко* **но́жички** Церковний предмет – ножиці, які використовують для здійснення обряду пострижения

но́жички *див.* **но́жиці**

номіна́нт Священнослужитель, якого возводять чи возводитимуть в церковний сан; ***наре́чений*** *ім.*; ***ста́вленик***

но́тна церко́вно-богослужбо́ва кни́га *див.* **церко́вно-богослужбо́ва кни́га но́тна**

Но́тний Стихира́р *див.* **Стихира́р Но́тний**

обі́днє богослужі́ння *див.* **богослужі́ння обі́днє**

Обі́дниця Добове богослужіння, яке відправляють замість Літургії в нелітургійні дні або приєднують до Літургії в дні літургійні; *заст.* ***Зобража́льні*** *ім. мн.*; *заст.* ***Чинопосліду́вання зобража́льних***

Обі́дня *див.* **Літурги́я** *1*

обі́т *див.* **обі́тниця**

обі́тниця *і заст.* **обі́т** 1. Урочиста обіцянка, зобов'язання зберігати любов, вірність та подружню чесність до смерті, яку взаємно дають заручені під час Вінчання; 2. Священнодія під час обряду вінчання, коли заручені дають цю обіцянку

обі́тниці вели́кі *і заст.* **обі́ти вели́кі*** *мн.* 1. Третій, найвищий, ступінь чернецтва; 2. Обряд прийняття цього ступеня чернецтва; ***вічні обі́тниці**** *мн.*

обі́тниці ві́чні *і заст.* **обі́ти ві́чні*** Те саме, що **обі́тниці вели́кі**

обі́тниці дочасні *і заст.* **обі́ти дочасні*** Те саме, що **обі́тниці малі́**

обі́тниці малі́ *і заст.* **обі́ти малі́*** *мн.* 1. Другий ступінь чернецтва; 2. Обряд прийняття цього ступеня чернецтва; ***дочасні обі́тниці**** *мн.*

обі́тниці чернецькі *і заст.* **обі́ти чернецькі*** *мн.* Обряд прийняття чернецького стану, який здійснюють на святковій чи недільній Літургії після читання Євангелія; ***профе́сія****

облача́льне мі́сце *див.* **мі́сце облача́льне**

облача́ння *і* **облаче́ння** Дія за знач. **облача́ти й облача́тися**

облача́ння дия́кона Вхідний обряд Літургії, під час якого диякон одягає на себе богослужбовий одяг, просячи на це ієрейського благословіння та супроводжуючи свої дії молитвами облачення

облача́ння свяще́ника Вхідний обряд Літургії, під час якого ієрей одягає на себе богослужбовий одяг, супроводжуючи свої дії молитвами облачення

облача́ти 1. Одягати священнослужителя в богослужбовий одяг; 2. Накривати престол та жертовник катасаркою, індитією та покривалом

облача́тися Одягати на себе богослужбовий одяг

облаче́ння 1. Богослужбовий одяг священнослужителя; ***ри́зи*** *мн.*; *рідко* ***священ́ний о́дяг***; ***літургі́йні ша́ти***; *розм.* ***церко́вні ша́ти***; *заст.* ***ри́зниця***; 2. *див.* **облача́ння**

облаче́ння архиєре́йське Те саме, що **богослужбо́вий о́дяг архиєре́йський**

облаче́ння дия́конське Те саме, що **богослужбо́вий о́дяг дия́конський**

облаче́ння єре́йське Те саме, що **богослужбо́вий о́дяг єре́йський**

Обли́ваний понеді́лок *див.* **понеді́лок Обли́ваний**

обмива́ння *і рідко* **обми́ття** 1. Обрядова частина богослужіння Таїнства Миропомазання, під час якої священнослужитель обмиває водою помазані миром частини тіла охрещеного; 2. Поховальний обряд, під час якого тіло померлого мирянина обмивають водою

обмива́ти Здійснювати обмивання

обми́ття *див.* **обмива́ння**

обов'язко́ве та́їнство *див.* **та́їнство обов'язко́ве**

о́браз 1. Те саме, що **ікóна**; 2. Ікона із зображенням обличчя Ісуса Христа, Богородиці чи святого; *заст.* ***лик***; 2. Священне зображення чи предмет, який не тільки уречевлює духовне значення, але й відтворює зовнішню подібність божествених і небесних осіб, предметів: ікона, розп'яття, літургійний посуд тощо

Обрі́зання *див.* **Обрі́зання Госпо́днє**

Обрі́зання Госпо́днє *і розм.* **Обрі́зання** Велике нерухоме Господнє свято, яке звеличує подію здійснення над Ісусом Христом обряду обрізання й надання йому імені

о́бру́си *див.* **о́дяг престо́лу й жертóвника**

обруча́ти *див.* **заруча́ти**

обруча́тися *див.* **заруча́тися**

обру́чення *див.* **зару́чення**

обру́чка вінча́льна Освячений перстень, який використовують при здійсненні обряду заручин; ***вінча́льний пе́рстень***

обру́чник Особа, над якою здійснюють або здійснено обряд обручин; ***зару́чений ім.***

обру́чниця Жін. до **обру́чник**

обря́д спі́льної ча́ші Те саме, що **ча́ша спі́льна**

обря́д теплоти́ Обрядова частина богослужіння Таїнства Євхаристії, під час якої правлячий священнослужитель вливає теплоту до потира, де знаходиться євхаристійне вино

общи́на *див.* **богослужі́ння зага́льне**

оглаша́ти *див.* **оголо́шувати**

оглаше́на *див.* **оголо́шена**

оглаше́ний *див.* **оголо́шений**

оглаше́ння *див.* **оголо́шення**

оголо́шена *і заст.* **оглаше́на** Жін. до **оголо́шений**

оголо́шений *і заст.* **оглаше́ний** *ім.* Особа, яка готується до прийняття Таїнства Хрещення; ***катехуме́н***

оголо́шення 1. *і заст.* **оглаше́ння** Частина богослужіння Таїнства Хрещення, що передує обрядові хрещення, під час якої оголошуваний відрікається сатани та з'єднується з Христом; 2. Те саме, що **о́повіді**

оголо́шувати *і заст.* **оглаша́ти** Здійснювати обряд оголошення

оддання́ свя́та *див.* **віддання́ свя́та**

однодéнний піст *див.* **піст однодéнний**

одноразóве та́їнство *див.* **та́їнство одноразóве**

о́дпуст *див.* **ві́дпуст**

Одру́ження *див.* **Та́їнство Шлю́бу**

о́дяг богослужбо́вий Спеціальний одяг, який одягають священно- та церковнослужителі для здійснення богослужіння; ***ри́зи*** *мн.*; ***облачéння*** *мн.*; *рідко* ***священнúй о́дяг***; ***літургі́йні ша́ти***; *розм.* ***церкóвні ша́ти***; *заст.* ***ри́зниця***

о́дяг до покрива́ння Святи́х Дарі́в Те саме, що **покрі́вці священні́**

о́дяг престо́лу й жертóвника Покривала, якими накривають престол та жертовник; ***свяТі́ покрива́ла*** *мн.*; *заст.* ***трапезóфорон***; ***óбру́си*** *мн.*

о́дяг священнúй *див.* **богослужбо́вий о́дяг**

о́дяг священнослужи́теля повсякдéнний Спеціальний одяг, який священнослужитель носить увесь час, коли не здійснює богослужіння та на який одягає богослужбовий одяг

оклáд Металеве покриття, оздоблення на іконі, що, як правило, закриваючи всю її поверхню, залишає відкритими лише обличчя та руки зображеної особи; ***ри́за***; *заст.* ***ша́ти*** *мн.*

Октóїх Церковно-богослужбова книга, що містить тексти змінних частин

богослужінь нерухомих свят тижневого кола, розміщені за вісьмома гласами; ***Восьмигла́сник***

оли́ва *див.* **єле́й**

Оливопома́зання див. **Та́їнство Оливопома́зання**

олта́р *див.* **ві́вта́р**

олта́рник *див.* **паламá́р**

омофо́р Елемент архиєрейського богослужбового одягу, що являє собою довгий, широкий перев'яз, який носять на плечах поверх сакоса; ***наплі́чник***; *заст.* ***нарамéнник***

опаха́ло *див.* **рипі́да**

опівні́чна *і* **півні́чна** Те саме, що **опівні́чниця**

опівні́чна відпра́ва *див.* **відпра́ва опівні́чна**

опівні́чниця *і рідко* **півні́чниця**, *заст.* **полуно́чниця, полуно́щниця, полуно́шниця** Богослужіння добового кола, що входить до складу ранкового богослужіння, яке відправляють перед утренею, якщо немає всенічної; ***опівні́чна відпра́ва***; ***опівні́чна ім.***

опівні́чниця неді́льна Опівнічниця, яку відправляють у неділі

опівні́чниця повсякде́нна Опівнічниця, яку відправляють в усі дні тижня, крім суботи та неділі

опівні́чниця субо́тня Опівнічниця, яку відправляють у суботи

о́повіді *мн.* Церковне сповіщення про осіб, які готуються прийняти Таїнство Шлюбу; ***оголо́шення***

ора́р Елемент богослужбового одягу диякона та іподиякона, що являє собою довгий перев'яз, який носять на плечах поверх стихаря; ***наплі́чник***

ора́р подві́йний Широкий орар – церковна нагорода для прото- та архидиякона

оре́л *див.* **орле́ць**

орле́ць *і* **оре́л** Предмет архиєрейського богослужіння – килим із зображенням міста та орла, що летить над ним, який кладуть під ноги правлячого архиєрея; ***підні́жок***; *розм.* ***кили́мчик***; ***дива́нчик***

орлі́йник Церковний слуга, який під час архиєрейського богослужіння носить орлеці

Оролóгій *див.* **Часослóв**

освя́чення Обряд передання благодаті Святого Духа, унаслідок якого особа чи предмет, що над ними здійснено цей обряд, набувають сакрального характеру та призначення для служби Богові

освя́чення антими́нса Обряд у складі великого освячення храму або поза ним, під час якого архиєрей освячує антимінс, помазуючи його миром

освя́чення води́ *і* **водоосвя́чення, водосвя́ття** 1. Обряд, під час якого освячують воду, тричі занурюючи в неї святий хрест, супроводжуючи ці дії відповідними молитвами; 2. Богослужіння, під час якого здійснюють цей обряд

освя́чення води́ богоя́вленське Те саме, що **освя́чення води́ вели́ке**

освя́чення води́ вели́ке Освячення води, яке здійснюють у навечір'я свята Богоявлення та у саме Богоявлення; ***богоя́вленське освя́чення води́; йорда́нське освя́чення води́***

освя́чення води́ йорда́нське Те саме, що **освя́чення води́ вели́ке**

освя́чення води́ коро́тке Освячення води, яке здійснюють, коли виникає потреба у свяченій воді

освя́чення води́ мале́ Освячення води, яке здійснюють у свята Макавеїв, Переполовення, у дні храмових свят та щоразу на прохання мирян

освя́чення лози́ Обряд у складі богослужіння Вербної неділі, під час якого освячують принесені вірними до храму вербові гілки

освя́чення Свяги́х Дарі́в Частина богослужіння Таїнства Євхаристії, під час якої відбувається переосутнення євхаристійного хліба й вина в Тіло та Кров Ісуса Христа

освя́чення хлі́ба, пшени́ці, вина́ та є́лею Те саме, що **благослові́ння хлібі́в**

освя́чення хра́му *і* **храмоосвя́чення** Освячення, яке здійснюють над новозбудованим, відреставрованим чи осквернений храмом, під час якого встановлюють новий престол, антимінс, помазують та окроплюють стіни храму

освя́чення хра́му архиєре́йське Те саме, що освя́чення хра́му вели́ке

освя́чення хра́му вели́ке Архиєрейське освячення храму, яке здійснюють над новозбудованим чи *осквернений храмом*, під час якого освячують антимінс та встановлюють новий престол; ***архиєре́йське освя́чення хра́му; по́вне освя́чення хра́му***

освя́чення хра́му іере́йське Те саме, що **освя́чення хра́му мале́**

освя́чення хра́му мале́ Освячення храму, яке здійснює ієрей з дозволу єпископа над відремонтованим храмом; *до його складу не* входять обряди освячення антимінса та встановлення нового престолу; ***іере́йське освя́чення хра́му; відно́влення хра́му***

освя́чення хра́му по́вне Те саме, що **освя́чення хра́му вели́ке**

освя́чувати 1. Здійснювати обряд освячення; ***святи́ти***; 2. *див.* **висвя́чувати**

осі́нення Дія за знач. **осіня́ти**

осіня́ти Робити хресне знамення на собі або на комусь чи на чомусь

Осмогла́сник *див.* **Восьмигла́сник**

оста́ннє проща́ння *див.* **проща́ння оста́ннє**

оста́ннє цілува́ння *див.* **цілува́ння оста́ннє**

отда́ніє пра́зника *див.* **відда́ння свя́та**

отира́льник *див.* **рушничо́к**

о́тче! *і* **пано́тче!** Елемент титулування дияконів та ієреїв усіх санів, звань та посад чорного та білого духівництва

охре́щувана Жін. до **охре́щуваний**

охре́щуваний *ім.* Особа, що приймає Таїнство Хрещення; ***хрещи́льник***

очища́льна гу́бка *див.* **гу́бка очища́льна**

павýк *див.* **панікади́ло**

паламáр 1. Церковнослужительський чин, у якому посвячений має право й обов'язок допомагати під час підготовки до богослужіння: запалювати свічки в храмі, подавати кадильницю, прибирати вівтар, храм тощо; 2. Особа, посвячена в цей чин; ***парамонáр***; *заст.* ***параеклесіáрх***; ***олтáрник***

паламáрка *див.* **паламáрня**

паламáрня *і* **паламáрка** Те саме, що **ри́зниця**

паламáрські дверí *див.* **дверí паламáрські**

паламарюва́ння Дія за знач. **паламарюва́ти**

паламарюва́ти Бути паламарем; виконувати обов'язки паламаря

па́лиця Елемент богослужбового одягу архиєрея та нагородженого ним ієрея, що являє собою чотирикутну хустку, яку підвішують до пояса за один кут і носять на стегні

па́лій Те саме, що **мáнтія чернéцька**

палóмник Те саме, що **прочáнин**

палóмниця Жін. до **палóмник**

палóмництво Мандрівка для відвідування святих місць; ***прóща***

палóмничати Здійснювати паломництво, прощу

панагі́я Архиєрейська нагрудна ікона із зображенням Божої Матері – відзнака архиєрейського чину

панахи́да Заупокійне богослужіння, яке здійснюють над тілом померлого під час похорону, а також після його поховання – на 3-й, 9-й, 40-й дні після смерті, у роковини смерті та народження, у дні тезоіменитства тощо

панахи́да бáтьківська Те саме, що **панахи́да загáльна**

панахи́да велúка Заупокійне богослужіння, що його відправляють за душі померлих; ***парастáс***

панахи́да вселéнська Заупокійне богослужіння, на якому поминають усіх померлих членів Христової Церкви; ***бáтьківська панахи́да***; ***загáльна панахи́да***

панахи́да зага́льна Те саме, що **панахи́да вселе́нська**

панахи́дник Те саме, що **кану́н**

панга́р *див.* **скри́нька церко́вна**

панікади́ло Висячий церковний світильник із понад 12-ма свічками чи лампадами, розташований у центральній частині храму, головний світильник храму; *розм.* ***паву́к***

панімáтко! Форма звертання до дружини священнослужителя, причетниці тощо

пано́тче! *див.* **о́тче!**

па́перть Західна частина церкви перед притвором, церковний ганок; ***зо́внішній притво́р***; *розм.* ***при́сінок***

параекле́сія *див.* **ві́втар бічни́й**

параеклесіа́рх *див.* **палама́р**

пара́клис *і* **параклúсис** Те саме, що **моле́бень**

Пара́клис Богоро́диці *див.* **Пара́клис до Пресвято́ї Богоро́диці**

Пара́клис до Пресвято́ї Богоро́диці *і* **Пара́клис Богоро́диці** Те саме, що **Моле́бень до Пресвято́ї Богоро́диці**

параклúсис *див.* **пара́клис**

паракитонія Стовпці, на яких установлено киворій

парамона́р Те саме, що **палама́р**

парамоун *див.* **передсвя́ття**

парастáс Те саме, що **панахи́да вели́ка**

Парастáс Те саме, що **Вели́ка П'я́тниця**

Парастáсник Церковно-богослужбова книга, що містить тексти заупокійних богослужінь та вказівки щодо їх проведення

пара́фія *і* **паро́хія** 1. Найнижча церковно-адміністративна одиниця, що об'єднує вірних, якими опікується парафіяльний священик; 2. Сукупність вірних, об'єднаних такою організацією; ***церко́вна грома́да***; 3. Місцевість, де живуть члени цієї організації

парафія́льна це́рква *див.* **це́рква парафія́льна**

парафія́льний свяще́ник *див.* **свяще́ник парафія́льний**

парафія́нин *і заст.* **парохія́нин** Особа, що належить до певної парафії

парафія́нка *і заст.* **парохія́нка** Жін. до **парафія́нин**

Паремі́йник Священно-богослужбова книга, збірка паремій

паремі́я Уривок зі Святого Письма Старого, рідше Нового Завіту,

призначений для читання на богослужіннях та зміст якого стосується тієї священної особи чи події, свято якої відзначають

па́рох Те саме, що **свяще́ник парафія́льний**

паро́хія *див.* **пара́фія**

парохія́льна це́рква *див.* **це́рква парафія́льна**

парохія́нин *див.* **парафія́нин**

парохія́нка *див.* **парафія́нка**

па́сія Обряд у складі повечерій перших чотирьох п'ятниць Великого Посту, під час якого читають із Євангелія про хресні муки Ісуса Христа

па́ска Солодкий здобний білий хліб, який освячують у свято Воскресіння Христового

па́ства Сукупність мирян, об'єднаних навколо Церкви, що знаходяться під духовною опікою духівництва

па́стир *див.* **свяще́ник**

Па́сха *і* **Па́сха Свята́** Те саме, що **Воскресі́ння Госпо́днє**

пасха́лія Таблиця для визначення дати Пасхи та свят пасхального кола

пасха́льна у́треня *див.* **у́треня пасха́льна**

пасха́льне вита́ння *див.* **вита́ння пасха́льне**

пасха́льне ко́ло церко́вних свят *див.* **ко́ло церко́вних свят пасха́льне**

пасха́льний круг *див.* **круг пасха́льний**

пасха́льний пері́од *див.* **пері́од пасха́льний**

пасха́льний приві́т *див.* **приві́т пасха́льний**

Пасха́льний ти́ждень *див.* **ти́ждень Пасха́льний**

пасха́льний тропа́р *див.* **тропа́р пасха́льний**

пасха́льний цикл *див.* **цикл пасха́льний**

пасха́льний час *див.* **час пасха́льний**

пасха́льні часи́ *див.* **часи́ пасха́льні**

патери́ця Те саме, що **жезло́**

патичо́к *див.* **мирува́льник**

патріа́рх Найвищий сан, звання єпископа — голови помісної Церкви

патріа́рша ми́тра *див.* **ми́тра патріа́рша**

патріа́рше богослужі́ння *див.* **богослужі́ння патріа́рше**

пелена́ напрестóльна Пелена, якою накривають престол і жертовник, а також предмети й посуд, що на них знаходяться на час, коли не правлять богослужінь; ***по́крив***; ***покрива́ло***

Пентикостáрій *див.* **Пентикостáріон**

Пентикостáріон *і* **Пентикостáрій** *див.* **Тріóдь Цвíтна**

перебíр Те саме, що **пóдзвін**

передвíвтáрний амвóн *див.* **амвóн передвíвтáрний**

передзвíн Дзвоніння, при якому ударяють у кожний дзвін по черзі від найбільшого до найменшого, повторюючи це багато разів

Передíлення *див.* **Передíлення Пáсхи**

Передíлення Пáсхи *і* **Передíлення** Те саме, що **Переполóвення Пáсхи**

Передосвя́чені Святí Дари́ *див.* **Святí Дари́ Передосвя́чені**

передпасхáльний піст *див.* **піст передпасхáльний**

предпрáзденство *див.* **передпрáзник**

передпрáзник *і* **предпрáзництво, передпрáзденство, предпрáзденство** *див.* **передсвя́ття**

предпрáзництво *див.* **передпрáзник**

передсвя́ття День або дні перед деякими святами, богослужіння яких містять молитви й піснеспіви на честь свята, яке настає; *заст.* ***передпрáзник***; ***парамоун***

перемóжний гімн *див.* **гімн перемóжний**

переносна́ свíчка *див.* **свíчка переносна́**

переноси́й антимíнс *див.* **антимíнс переноси́й**

Преплáвна середá *див.* **середá Преплáвна**

Переполóвення *див.* **Переполóвення Пáсхи**

Переполóвення Пáсхи *і розм.* **Переполóвення, Преполóвення, Переполовíння** Середина П'ятдесятниці — церковне свято, богослужіння якого присвячене згадуванню події, коли дванадцятилітній Христос зайшов до храму, де розмовляв з юдейськими вчителями; ***Переполóвення святóї П'ятдеся́тниці***; ***Передíлення Пáсхи***; *розм.* ***Рахмáнський Велúкдень***; *розм.* ***Преплáвна середá***; *розм.* ***Прáва середá***

Переполóвення святóї П'ятдеся́тниці Те саме, що **Переполóвення Пáсхи**

Переполóвення святóї Чотиридеся́тниці Те саме, що **Середохре́стя**

Преполовíння *див.* **Переполóвення Пáсхи**

перúкопа Те саме, що **зачáло**

перистéрій *див.* **дарохранúльниця**

періóд пасхáльний Те саме, що **час пасхáльний**

пéрстень вінчáльний Те саме, що **обрýчка вінчáльна**

Пе́рша Пречи́ста *див.* **Пречи́ста Пе́рша**
пе́рший час *див.* **час пе́рший**
Петра́ й Павла́ *див.* **Верхо́вних апо́столів Петра́ й Павла́**
Петрі́в піст *див.* **піст Петрі́в**
Петрі́вка *див.* **піст Апо́стольський**
печа́тка Те саме, що **знаме́нник**
печа́тання гро́бу Заключний поховальний обряд, під час якого священик хрестовидно посипає землею опущену в могилу труну
Пили́пів піст *див.* **піст Пили́пів**
Пили́півка *див.* **піст Різдвя́ний**
пильнува́ння всенічне́ Те саме, що **всенічна́**
півде́нні две́рі іконоста́са *див.* **две́рі іконоста́са півде́нні**
півні́чна *див.* **опівні́чна**
півні́чна відпра́ва *див.* **відпра́ва опівні́чна**
півні́чниця *див.* **опівні́чниця**
півні́чні две́рі іконоста́са *див.* **две́рі іконоста́са півні́чні**
Півуста́в *і заст.* **Полу́ста́в, Полу́ста́вець** 1. Те саме, що **Місяцесло́в**; 2. Те саме, що **Часосло́в Мали́й**
піддия́кон *див.* **іподия́кон**
піднебе́сне *і заст.* **поднебе́сноє** Те саме, що **киво́рій**
підне́сення возду́ха Священнодія в складі Літургії вірних, під час якої правлячий священнослужитель підносить воздух над Святими Дарами й помахує ним
підне́сення свято́го А́гнця Священнодія в складі обряду причастя, під час якої правлячий священнослужитель підносить Агнець над престолом
підне́сення рук Літургійний жест, який робить правлячий священнослужитель, промовляючи особливо важливі виголоси та молитви
підне́сення святе́ Те саме, що **підне́сення Святи́х Дарі́в**
підне́сення Святи́х Дарі́в Священнодія в складі Літургії вірних, яка полягає в тому, що диякон підносить над престолом євхаристійні вино та хліб у момент, коли правлячий священнослужитель виголошує останні слова анамнези "Твоє від Твоїх"; ***святе́ підне́сення***
підні́жок 1. Килим або рушник, який стелять під ноги нареченим на вінчанні; 2. *див.* **орле́ць**

підри́зник 1. Нижній богослужбовий одяг ієрея, поверх якого одягають інші облачення; являє собою довге вбрання з вузькими рукавами; ***стихáр***; 2. *і* **підри́зник архиєре́йський** Те саме, що **підсáкосник**

підря́сник Нижній *повсякденний одяг священнослужителів, що являє* собою довге вбрання з вузькими рукавами; *розм.* ***реверéнда****; *заст.* ***імáтій***

підсáкосник Нижній богослужбовий одяг архиєрея, поверх якого одягають інші облачення; являє собою довге вбрання з вузькими рукавами; ***архиєре́йський підри́зник***; ***стихáр***

підсві́чник *див.* **свічни́к** *1*

піп *див.* **іере́й**

післясвя́ття *див.* **посвя́ття**

Пісна́ Тріóдь *див.* **Тріóдь Пісна́**

пісне́ богослужі́ння *див.* **богослужі́ння пісне́**

піснеспі́в Складова богослужіння, призначена для співового виконання: акафист, алилуарій, антифон, ірмос, іпакой, канон, кондак, причасний, прокимен, псалом, стихира, тропар тощо; ***тропáр***

пісни́й благові́ст *див.* **благові́ст пісни́й**

пі́сник *і заст.* **пóстник** Особа, яка дотримується посту, постить

пі́сниця Жін. до **пі́сник**

пі́сникувати *див.* **пóстити**

пі́сня *див.* **пі́сня каноóну**

пі́сня каноóну *і* **пі́сня** Структурна одиниця канону, яка складається з ірмоса, тропарів та катавасії

пі́сня перемóжна Те саме, що **пі́сня серафи́мська**

пі́сня серафи́мська Піснеспів "Свят, свят, свят Господь Саваот", яким вірні завершують виконану священнослужителем похвально-подячну молитву; ***перемóжна пі́сня***; ***перемóжний гімн***; ***серафи́мський гімн***

пі́сня трисвятá Те саме, що **трисвятé**

піст 1. Повне чи часткове утримання від уживання їжі або деяких її різновидів, що є зовнішнім виявом покаяння та покути, а також способом приготуваня до важливих подій у духовному житті; 2. Визначений Церквою період дня, тижня, року, коли обов'язкове таке утримання

піст Апо́стольський Багатоденний піст напередодні свята Верховних апостолів Петра й Павла, який триває від неділі Всіх Святих до самого свята; ***Лі́тній піст***; *розм.* ***Петрі́в піст***; ***Петрі́вка***

піст багатоде́нний Піст, тривалістю більше ніж один день, який буває напередодні великих церковних свят

піст Богоро́дичний Те саме, що **піст Успі́нський**

Піст Вели́кий Багатоденний піст напередодні свята Воскресіння Христового, який триває від Сиропусної неділі до п'ятниці Вербного тижня; ***Вели́ка Чотиридеся́тниця***; ***Передпасха́льний Піст***; *рідко* ***Великогові́ння***

піст євхаристі́йний Піст у день прийняття Таїнства Євхаристії, який триває від початку цього дня до моменту причащання

піст Лі́тній Те саме, що **піст Апо́стольський**

піст одноде́нний Піст тривалістю в один день, який буває в середу й п'ятницю кожного тижня та в дні деяких церковних свят

Піст Передпасха́льний Те саме, що **Піст Вели́кий**

піст Петрі́в Те саме, що **піст Апо́стольський**

піст Пили́пів *і* **піст Фили́пів** Те саме, що **піст Різдвя́ний**

піст по́вний Те саме, що **піст сухо́рий**

піст Різдвя́ний Багатоденний піст напередодні свята Різдва Христового, який триває від дня святого апостола Пилипа до самого свята; ***Мала́ чотиридеся́тниця***; *розм.* ***Пили́пів піст***; ***Пили́півка***

піст Спа́со-Богоро́дичний Те саме, що **піст Успі́нський**

піст Страсно́го ти́жня Піст протягом Страсного тижня

піст сухо́рий Повне утримання від споживання їжі; ***по́вний піст***

піст Успі́нський *і* **піст Успе́нський** Багатоденний піст напередодні свята Успіння Пресвятої Богородиці, який триває від дня священномучеників братів Макавеїв до самого свята; ***Спа́со-Богоро́дичний піст***; ***Богоро́дичний піст***; *розм.* ***Спа́сівка***; ***Макаві́йка***

плат для обтира́ння вуст *див.* **ху́стка євхаристі́йна**

плащани́ця *і* **плащени́ця** Ікона на полотні, що зображує покладеного до гробу Ісуса Христа; ***Бо́жий гріб***

плащани́ця вели́ка Плащаниця, яку виносять у Велику П'ятницю й виставляють у храмі вірних для вшанування

плащани́ця мала́ Плащаниця, яку у свято Воскресіння Христового

виставляють на престолі та на якій протягом 40 наступних днів відправляють Літургію

плащени́ця *див.* **плащани́ця**

повече́ріє *див.* **повече́р'я**

повече́рниця *див.* **повече́р'я**

повече́р'я *і рідко* **повече́рниця**, *заст.* **повече́ріє** Частина вечірнього богослужіння, яке відправляють після вечірні або в сполученні з нею

повече́р'я вели́ке Повечер'я, яке відправляють протягом Великого Посту, а також у деякі великі церковні свята

повече́р'я мале́ Повечер'я, яке відправляють в усі дні літургійного року, крім тих, у які відправляють велике повечер'я

Повінча́ння *див.* **Та́їнство Вінча́ння**

по́вне архиєре́йське облаче́ння *див.* **архиєре́йське облаче́ння по́вне**

по́вне ієре́йське облаче́ння *див.* **ієре́йське облаче́ння по́вне**

по́вне осв'я́чення хра́му *див.* **осв'я́чення хра́му по́вне**

по́вний апра́кос *див.* **апра́кос по́вний**

по́вний кано́н *див.* **кано́н по́вний**

по́вний піст *див.* **піст по́вний**

По́вний Тре́бник *див.* **Тре́бник По́вний**

повсякде́нна вечі́рня *див.* **вечі́рня повсякде́нна**

повсякде́нна опівні́чниця *див.* **опівні́чниця повсякде́нна**

повсякде́нна у́треня *див.* **у́треня повсякде́нна**

повсякде́нне богослужі́ння *див.* ***богослужі́ння повсякде́нне***

повсякде́нний антифо́н *див.* **антифо́н повсякде́нний**

повсякде́нний ві́дпуст *див.* **ві́дпуст повсякде́нний**

повсякде́нний о́дяг священнослужи́теля *див.* **о́дяг священнослужи́теля повсякде́нний**

повсякде́нний по́сох архиєре́я *див.* **по́сох архиєре́я повсякде́нний**

повсякде́нні часи́ *див.* **часи́ повсякде́нні**

по́гріб *див.* **по́хорон**

погреба́льний дзвін *див.* **дзвін погреба́льний**

подви́жне церко́вне сво́ято *див.* **церко́вне сво́ято подви́жне**

подві́йний ора́р *див.* **ора́р подві́йний**

по́дзвін Дзвоніння, при якому ударяють у кожний дзвін по черзі від найменшого до найбільшого, а після удару у великий дзвін –

в усі дзвони відразу, повторюючи це багато разів; ***перебі́р***; ***похова́льний дзві́н***; ***похоро́нний дзві́н***; ***погреба́льний дзві́н***

поді́бний *і заст.* **подо́бен** *ім.* Піснеспів, що зорієнтований на інший піснеспів як на метричний та мелодійний зразок для себе, але сам не є таким зразком

поднебе́сноє *див.* **піднебе́сне**

подо́бен *див.* **поді́бний**

по́друг Чоловік чи жінка – член подружжя

Подру́жжя *див.* **Та́їнство Подру́жжя**

подя́чна екте́нія *див.* **екте́нія подя́чна**

подя́чний кано́н *див.* **кано́н подя́чний**

подя́чний моле́бень *див.* **моле́бень подя́чний**

покая́нен *див.* **покая́нний**

покая́нний *і заст.* **покая́нен** *ім.* Піснеспів – канон, тропар, стихира, – змістом якого є каяття, моління за прощення гріхів

Покая́ння *див.* **Та́їнство Покая́ння**

покладáти поку́ту *див.* **накладáти поку́ту**

покла́дення рук *див.* **рукопокла́дення**

покло́н *і рідко* **уклі́н** Літургійний жест – схилення голови чи тулуба, яке переважно супроводжують хресним знаменням; *заст.* ***мета́нія***

покло́н вели́кий Поклін, при якому, стаючи навколішки, руками й чолом торкаються землі; ***дозе́мний покло́н***

покло́н дозе́мний Те саме, що ***покло́н вели́кий***

покло́н мали́й Поклін, при якому схиляють лише голову й плечі, не простягаючи руки до колін чи до землі

покло́н поясни́й Те саме, що **покло́н сере́дній**

покло́н сере́дній Поклін, при якому, схиляючи голову й плечі, рукою сягають колін; ***поясни́й покло́н***

покло́ни *див.* **у́треня з покло́нами**

Покло́ни *див.* **ти́ждень Хрестопокло́нний**

поклоні́ння свято́му хресту́ Обряд у складі богослужінь понеділка, середи та п'ятниці Хрестопоклонного тижня, під час якого виставлений у храмі вірних для вшанування святий хрест підносять, обкаджують, супроводжуючи ці дії виконанням відповідних піснеспівів

по́крив *і заст.* **покро́в** 1. *і* **по́крив вели́кий** Те саме, що **воздух**; 2. Пелена, якою накривають престол та жертовник, а також предмети й посуд, що на них знаходяться на час, коли не правлять богослужінь; ***напресто́льна пелена́***; ***покрива́ло***

по́крив вели́кий *див.* **по́крив**

покрива́ла святи́ *мн.* Те саме, що **о́дяг престо́лу й жерто́вника**

покрива́ло Те саме, що **по́крив** *2*

По́крів *див.* **Покро́ва Пресвято́ї Богоро́диці**

покрі́вець *див.* **покрі́вець мали́й**

покрі́вець вели́кий Те саме, що **воздух**

покрі́вець мали́й *і* **покрі́вець**, *заст.* **покро́вець** Хусточка, якою на проскомидії покривають окремо потир і дискос; ***мали́й воздух***; *заст.* ***дископокрі́вець***

покро́в *див.* **по́крив**

Покро́в *див.* **Покро́ва Пресвято́ї Богоро́диці**

Покро́в Пресвято́ї Богоро́диці *див.* **Покро́ва Пресвято́ї Богоро́диці**

Покро́ва *див.* **Покро́ва Пресвято́ї Богоро́диці**

Покро́ва Пресвято́ї Богоро́диці *і* **Покро́в Пресвято́ї Богоро́диці**, *розм.* **Покро́ва, Покро́в, По́крів** Велике нерухоме Богородичне свято, яке звеличує видіння святим Андрієм Юродивим Богоматері, що покривала своїм омофором християн у Царгородському храмі, щоб врятувати їх від загарбників

покро́вець *див.* **покрі́вець мали́й**

покро́вці свяще́нні *мн.* Дві малі й одна велика хустки, якими після проскомидії накривають окремо потир і дискос; ***о́дяг до покрива́ння Свяги́х Дарі́в***

поку́та Церковне покарання за гріхи у вигляді церковної заборони або наказу виконати певну кількість молитов, поклонів, здійснити паломництво, яке священнослужитель-сповідник накладає на каяника відповідно до тяжкості скоєних ним гріхів; ***епитимія***

поку́тник Особа, на яку накладено покуту та яка виконує накладену покуту; ***ка́яник***

поку́тниця Жін. до **поку́тник**

поку́тування Дія за знач. **поку́тувати**

поку́тувати Відбувати покуту; відбувати призначене священнослужителем-сповідником покарання за здійсненні гріхи

полієле́й Складова частина утрені неділь, а також свят Господніх, Богородичних та свят полієлейних святих, яка складається із 134 та 135 псалмів, що їх співають у цій частині утрені

полієле́йне церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то полієле́йне**

полієле́йний дзвін *див.* **дзвін полієле́йний**

полікандило́ Семираменний чи дванадцятираменний висячий світильник

поліпти́х Складень із більше ніж трьома образами; ***іконоста́с***

поліставрій Сакос, прикрашений великою кількістю хрестів

поло́ження плащани́ці *див.* **ви́несення плащани́ці**

полуно́чниця *див.* **опівні́чниця**

полуно́шниця *див.* **опівні́чниця**

полуно́щниця *див.* **опівні́чниця**

Полу́ста́в *див.* **Півуста́в**

Полу́ста́вець *див.* **Півуста́в**

пома́зання Дія за знач. **пома́зувати**

Пома́зання хво́рих Те саме, що **Та́їнство Єлеопома́зання**

помазо́к Те саме, що **мирува́льник**

пома́зувати Хрестовидно наносити єлей чи миро на частини людського тіла або церковні предмети; *рідко* ***нама́щувати***

пома́зуватися Підлягати помазанню

поме́рла Жін. до **поме́рлий**

поме́рлий *ім.* Особа, над тілом якої здійснюють поховальні обряди та заупокійні богослужіння, а також ім'я якої згадують при поминанні; ***небі́жчик***; ***новоспочи́лий*** *ім.*; *заст.* ***усо́пший*** *ім.*

по́мин *див.* **по́минки**

поминання і по́минки *мн.* 1. Молитовне згадування живих та померлих членів Христової Церкви; *заст.* ***агіомнисія***; 2. Те саме, що **богослужі́ння заупоко́йне**

поминання євхаристійне Поминання, яке правлячий священнослужитель здійснює під час Літургії вірних після освячення Святих Дарів

поминання проскомидійне *Поминання, яке правлячий священнослужитель здійснює під час проскомидії*

по́мини *див.* **по́минки**

поминальний день *див.* **день поминальний**

поминальник 1.Особа, що бере участь у поминанні; 2. *див.* **пом'я́ник**

поминальниця Жін. до **поминальник** *1*

поминáти 1. Згадувати померлого на заупокійному та на інших богослужіннях; 2. Робити поминки

пóминки 1. *див.* **поминáння**; 2. *і* **пóмин, пóмини** *мн.* Обрядове частування на спогад про померлого, яке здійснює його родина в поминальні дні; 3. *див.* **пом'я́ник**

пом'я́ник *і* **поминáльник, пóминки** *мн.* Книжечка, зошит або записка, у яку вписують імена живих та померлих осіб для поминання на Літургії, а також померлих осіб – для поминання на панахиді тощо; ***синóдик***; ***трúптих***; ***дúптих***

пом'я́ник приватний Пом'яник, у який вписують імена мирян

пом'я́ник церкóвний Пом'яник з іменами священно- та церковнослужителів; ***синóдик***

понедíлок Велúкий Понеділок Страсного тижня, богослужіння якого присвячене згадуванню останніх бесід Ісуса Христа з народом та учнями; ***Страсни́й понедíлок***

понедíлок Великóдній Те саме, що **понедíлок Свíтлий**

понедíлок Облúваний *див.* **понедíлок Свíтлий**

понедíлок Свíтлий Понеділок Світлого тижня; ***Великóдній понедíлок***; *розм.* ***Облúваний понедíлок***

понедíлок Страсни́й Те саме, що **понедíлок Велúкий**

Попередньоосвя́чені Святí Дарú *див.* **Святí Дарú Напередосвя́чені**

попрáзен *див.* **попрáзництво**

попрáзенство *див.* **попрáзництво**

попрáзництво *і* **попрáзенство, попрáзденство, попрáзен** *див.* **посвя́ття**

порýч *див.* **нарукáвник**

поручúтель Особа, яка під час Таїнства Шлюбу виконує роль свідка; ***вінчáльний бáтько***; *заст.* ***воспрúємник***

поручúтельниця Мирянка, яка під час Таїнства Шлюбу виконує роль свідка; ***вінчáльна мáти***; *заст.* ***воспрúємниця***

посвя́ття *і* **післясвя́ття** День або дні після деяких свят, що продовжують його й богослужіння яких містить молитви та піснеспіви на честь свята, що минуло; заст. ***попрáзництво***

посвя́чене *див.* **свячéне**

посвя́чений *див.* **новопосвя́чений**

посвя́чення *див.* **ви́свячення**

посвя́чувати *див.* **висвя́чувати**

По́сна Тріо́дь *див.* **Тріо́дь Пісна́**

по́сох Те саме, що **жезло́**

по́сох архиєре́я повсякде́нний Відзнака архиєрейського сану – висока палиця, яку архиєрей має при собі весь час, коли не здійснює богослужіння

посполúта седмúця *див.* **седмúця посполúта**

поставни́к Свічник на велику кількість свічок, що його розташовують перед намісними іконами; ***кандúло***

По́стова Тріо́дь *див.* **Тріо́дь Пісна́**

поставе́ць 1. *див.* **ставни́к**; 2. *див.* **аналóй**

по́стити *і розм.* **по́ститися, пісникува́ти** Дотримуватися посту; повністю або частково утримуватися від їжі або деяких її різновидів

по́ститися *див.* **по́стити**

по́стник *див.* **пі́сник**

по́стниця *див.* **пі́сниця**

по́стриг *див.* **постри́ження**

пострига́ти Здійснювати постриження; хрестовидно зрізати волосся на голові постригуваного

постри́женик Особа, що приймає постриг у малу чи велику схиму

постри́женица Жін. до **постри́женик**

постри́ження *і* **по́стриг** 1. Обряд прийняття чернечого стану; 2. Хрестовидне постриження волосся на голові – священнодія в складі богослужіння Таїнства Хрещення та обряду прийняття чернечого стану

по́суд євхаристі́йний Богослужбовий посуд та предмети, призначені для здійснення Таїнства Євхаристії: потир, дискос, коліє, ложиця, звізда; ***літургі́йний по́суд***

по́суд літургі́йний Те саме, що **по́суд євхаристі́йний**

по́суд свяще́нний Те саме, що **ре́чі церко́вні**

по́суд церко́вний Те саме, що **ре́чі церко́вні**

посу́дина для освя́чення хлі́ба, пшени́ці, вина́ та єле́ю Те саме, що **ли́тійник**

потúр Євхаристійна посудина у вигляді чаші з підставкою, призначена для євхаристійного вина, що з неї причащаються духівництво та миряни; ***ча́ша***

потúр малúй Потир, який зберігають у дароносиці, призначений для причащання хворих удома

потрійна єктенія *див.* **єктенія потрійна**

Похвальна субота *див.* **субота Похвальна**

Похвальний тиждень *див.* **тиждень Похвальний**

похвально-подячна молитва *див.* **молитва похвально-подячна**

похід *див.* **похід хресний**

похід для проводу тіла Те саме, що **похід похоронний**

похід молитовний *див.* **похід хресний**

похід похоронний Обряд, що входить до складу похорону, – урочиста процесія духівництва та мирян із хрестом, хоругвами та іконами, яка супроводжує тіло померлого від дому до місця поховання; ***похід для проводу тіла***

похід процесійний Те саме, що **похід хресний**

похід хресний *і розм.* **похід** Урочиста процесія духівництва й мирян із хрестом, хоругвами, іконами та Євангелієм із храму до певного місця; ***молитовний похід, церковний похід, процесійний похід, процесія***

похід церковний Те саме, що **похід хресний**

поховальний дзвін *див.* **дзвін поховальний**

похорон Сукупність заупокійних богослужінь і обрядів, які здійснюють над тілом новоспочилого від моменту його смерті до моменту поховання включно; *розм.* ***погріб***

похорон мирянина Похорон осіб, не належних до духовного стану

похорон священнослужителя Похорон осіб, належних до духовного стану; більш урочистий і тривалий, ніж похорон мирян

похоронне богослужіння *див.* **богослужіння похоронне**

похоронний дзвін *див.* **дзвін похоронний**

похоронний похід *див.* **похід похоронний**

похресник Те саме, що **син хрещений**

похресниця Те саме, що **хрещена донька**

поцілунок миру Обряд у складі Літургії вірних, під час якого правлячий священнослужитель цілує дискос і потир зі Святими Дарами та престол; під час соборної Літургії священнослужителі цілують також один одного в рамена, промовляючи при цьому "Христос посеред нас" – "І є, і буде"

почасіє *див.* **міжчасся**

початкова молитва *див.* **молитва початкова**

початковий псалом *див.* **псалом початковий**

почáток Індúкту Перший день вересня як початок нового літургійного року

по́щення Дія за знач. **по́стити**

по́яс Елемент богослужбового одягу архиєрея та ієрея, що являє собою широку смугу з вишитим на ній хрестом, який надівають поверх єпитрахилі та підризника

поясни́й покло́н *див.* **покло́н поясни́й**

Пра́ва середа́ *див.* **середа́ Пра́ва**

Пра́вильник Церковно-богослужбова книга, яка містить «правило» підготовки до здійснення (для священнослужителя) та до прийняття (для вірного) Таїнства Євхаристії, а також указівки щодо поведінки під час цього таїнства

пра́вило церко́вне 1. Те саме, що ко́ло богослужінь добове́; 2. Сукупність молитов та піснеспівів, що виконують удома перед Літургією, на якій мають намір прийняти Таїнство Євхаристії

пра́влячий священнослужи́тель *див.* **священнослужи́тель пра́влячий**

пра́зник 1. *див.* **свя́то церко́вне**; 2. *див.* **церко́вне свя́то хра́мове**

празни́чний ві́дпуст *див.* **ві́дпуст празни́чний**

пра́пор *див.* **хору́гва**

прапрат Те саме, що **притво́р** *1*

предло́ження 1. *див.* **проскоми́дія**; 2. Те саме, що **жертво́вник**

предме́ти архиєре́йського богослужі́ння *мн.* Церковні речі, які використовують тільки під час архиєрейського богослужіння: рипіди, орлеці, дикирій, трикирій та жезло

предначина́тельний псало́м *див.* **псало́м предначина́тельний**

предпра́зденство *див.* **передпра́зник**

предстоя́тель 1. Архиєрей чи ієрей, який очолює соборне богослужіння; 2. Те саме, що **священнослужи́тель пра́влячий**

Преждеосвя́чені Святі́ Дари́ *див.* **Святі́ Дари́ Напередосвя́чені**

Преждеосвяще́нні Святі́ Дари́ *див.* **Святі́ Дари́ Напередосвя́чені**

прело́млення свято́го Агнця Те саме, що **роздро́блення свято́го Агнця**

Преобра́ження *див.* **Преобра́ження Госпо́днє**

Преобра́ження Госпо́днє *і розм.* **Преобра́ження**, *заст.* **Преображе́ння Госпо́днє** Дванадесяте Господнє нерухоме свято, яке звеличує подію проявлення божественої сутності Ісуса Христа апостолам Петрові, Іванові та Якову на горі Тавор; *розм.* ***Спа́са***

преосвяще́нний Означення в складі титулу єпископа

преподо́бний Означеннння в складі титулу ієродиякона, архидиякона та ієромонаха

Преполо́вення *див.* **Переполо́вення Па́схи**

Преполові́ння *див.* **Переполо́вення Па́схи**

пресби́тер *див.* **пресві́тер**

пресбите́рія *див.* **пресвіте́рія**

пресві́тер і *заст.* **пресби́тер** Те саме, що **іере́й**

пресвітера́т 1. Другий, середній, ступінь церковної ієрархії; ***ієре́й***; 2. Сукупність пресвітерів певної Церкви

пресвіте́рія *і заст.* **пресбите́рія** *див.* **ві́втар**

прести́л *див.* **престо́л**

престо́л *і розм.* **прести́л** Священне місце вівтаря – освячений стіл у центрі вівтаря, на якому здійснюють Таїнство Євхаристії; ***тра́пеза***

престо́л бічни́й Престол, розташований у бічному вівтарі

престо́л головни́й Престол, розташований у головному вівтарі

престо́л го́рній Те саме, що **мі́сце го́рнє**

престо́л зо́внішній *див.* **амво́н**

престо́лик Стіл у будинку мирянина, на якому священнослужитель виставляє малий євхаристійний посуд зі Святими Дарами для здійснення причащання

престо́льне церко́вне сві́то *див.* **церко́вне сві́то престо́льне**

Пречи́ста Дру́га *див.* **Різдво́ Пресвято́ї Богоро́диці**

Пречи́ста Пе́рша *див.* **Успі́ння Пресвято́ї Богоро́диці**

прива́тна капли́ця *див.* **капли́ця прива́тна**

прива́тний моле́бень *див.* **моле́бень прива́тний**

прива́тний пом'я́ник *див.* **пом'я́ник прива́тний**

приві́т пасха́льний Те саме, що **вітання́ велико́днє**

при́діл *і* **храм-при́діл** 1. Частина великого храму, у якій установлено додатковий престол, щоб уможливити здійснення Літургії в цьому храмі більше ніж один раз на день; 2. Те саме, що **ві́втар бічни́й**

прийма́ти прича́стя Те саме, що **причаща́тися**

прили́жна екте́нія *див.* **екте́нія прили́жна**

примики́рій 1. Свічник із однією свічкою, який несуть перед правлячими священнослужителями на великому та малому входах; ***лампа́да***;

переносна́ свíчка; ***дияконська свíчка***; ***ставни́к***; 2. *див.* **свічконóсець**

принóшення *див.* **проскоми́дія**

принóшення святóго Áгнця Те саме, що **роздробóблення святóго Áгнця**

прúсінок *див.* **пáперть**

прислýжник Те саме, що **брáтчик**

Приспíльниця *див.* **тúждень Сиропýсний**

притвóр *і розм.* **притвíр** 1. *і* **притвóр внýтрішній** Західна частина церкви між храмом вірних та папертю, у якій здійснюють литію під час всенічної, повечер'я, опівнічницю та обряд оголошення; *розм.* ***бабúнець***; 2. *і* **притвóр зóвнішній** Те саме, що **пáперть**

притвíр *див.* **притвóр**

причáсне винó *див.* **винó причáсне**

причáсний *ім. і* **причáсник**, *заст.* **причáстен** *ім.* Вірш псалма, який виконують під час причащання священнослужителів; ***кинóнік***

причáсний дня *і* **причáсний дéнний** Причасний, змістом якого є прославлення священної особи чи події, якій присвячено день

причáсний свя́та Причасний, змістом якого є прославлення священної особи чи події, що її свято відзначають; ***причáсний святого***

причáсний святóго Те саме, що **причáсний свя́та**

причáсник 1. Особа, яка готується прийняти або приймає Таїнство Євхаристії; 2. *див.* **причáсний**

причáсниця Жін. до **причáсник** *1*

причáстен *див.* **причáсний**

причáстя *див.* **причащáння**

Причáстя 1. *див.* **Тáїнство Причáстя**; 2. Те саме, що **Дари́ Святí**

причащáння *і* **причáстя** Обрядова частина богослужіння Таїнства Євхаристії, під час якої священнослужителі та вірні приймають та споживають Святі Дари

причащáння вíрних Обрядова частина Таїнства Євхаристії, під час якої вірні приймають із рук правлячого священнослужителя Святі Дари й споживають їх

причащáння священнослужúтелів Обрядова частина богослужіння Таїнства Євхаристії, під час якої священнослужителі споживають Святі Дари

причащáти *і рідко* **запричащáти** Подавати Святі Дари для споживання

вірним під час Таїнства Євхаристії; ***дава́ти прича́стя***; *рідко* ***сакраментува́ти***

причащáтися 1. Приймати Таїнство Причастя; 2. Споживати Святі Дари під час Таїнства Причастя; ***прийма́ти прича́стя***; ***ходи́ти до прича́стя***; *рідко* ***сакраментува́тися***

прúчет *і заст.* **причт** Священно- та церковнослужителі одного храму; ***клир***

причéтник Те саме, що **церковнослужúтель**

причт *див.* **прúчет**

Провідна́ неді́ля *див.* **неді́ля Провідна́**

Прóводи *розм.* 1. *див.* **ти́ждень То́мин**; 2. Поминальний день – вівторок Томиного тижня; ***Ра́дониця***

прокúмен Вірш псалма, що його виконання передує читанню зі Святого Письма Старого або Нового Завіту та змістом якого є прославлення священної особи чи події, що їй присвячена неділя, свято чи день

прокúмен вели́кий Прокимен вечірні, який виконують під час Великого Посту й у великі церковні свята та деякі інші дні

прокúмен вечі́рні Прокимен, який виконують на вечірні

прокúмен дня Прокимен, який виконують в усі дні тижня, крім неділі, змістом якого є прославлення священної особи чи події, що їй присвячено день

прокúмен Літурги́ї Прокимен, який виконують на Літургії

прокúмен неді́лі Прокимен, який виконують у неділі, змістом якого є прославлення священної особи чи події, що їй присвячена неділя

прокúмен свя́та Прокимен, який виконують у церковні свята, змістом якого є прославлення священної особи чи події, свято якої відзначають

прокúмен у́трені Прокимен, який виконують на утрені

Про́лог Те саме, що **Синаксáр**

проповіда́льниця Місце в храмі вірних, із якого правлячий священнослужитель виголошує проповідь; ***каза́льниця***

пропові́дувати Виголошувати проповідь, навчати згідно із законами віри; *розм.* ***каза́ти***

про́повідь Промова священнослужителя на богослужінні або після його закінчення з метою пояснення прочитаних уривків зі священних

книг, змісту й значення церковного свята, що відзначається, а також із метою наставлення вірних згідно з істинами християнської віри; *заст.* **гомі́лія; *розм.* ка́за́ння; нау́ка**

проси́тельна єкте́нія *див.* **єкте́нія проси́тельна**

проскомиді́йна гу́бка *див.* **гу́бка проскомиді́йна**

проскомиді́йна просфо́ра *див.* **просфо́ра проскомиді́йна**

проскомиді́йне помина́ння *див.* **помина́ння проскомиді́йне**

проскомиді́йник *і* **проскоми́дник** Те саме, що **жертовник**

проскоми́дія Перша частина Літургії, під час якої правлячий священнослужитель на жертовнику готує хліб та вино для здійснення Таїнства Євхаристії, згадуючи при цьому живих та померлих членів Христової Церкви; *заст.* ***прино́шення; предло́ження***

проскоми́дія архиєре́йська Проскомидія, яку завершує архиєрей на архиєрейській Літургії перед великим входом

проскоми́дник *див.* **проскомиді́йник**

проскомиса́ння *і* **просформиса́ння** Дія за знач. **проскомиса́ти**

проскомиса́ти *і* **просформиса́ти** Здійснювати проскомидію

проскомиса́ти просфо́ру Вирізувати часточки з проскомидійної просфори

про́скура *див.* **просфо́ра**

про́скурка *див.* **просфо́ра**

проску́рниця *див.* **просфо́рниця**

проску́рня Спеціальне приміщення для приготування просфор

простодне́вний дзвін *див.* **дзвін простодне́вний**

просфо́ра *і* **про́скура**, *розм.* **про́скурка** Невеликий хлібець, із якого вирізують Агнця та часточки, що їх споживають під час причащання; *розм.* ***хліб***

просфо́ра а́гнична Проскомидійна просфора, з якої вирізують Агнця

просфо́ра богоро́дична Проскомидійна просфора, з якої вирізують часточку на честь Пресвятої Богородиці

просфо́ра дев'ятичи́нова Проскомидійна просфора, з якої вирізують дев'ять часточок на честь дев'ятьох класів святих: пророків, апостолів, святителів, мучеників, преподобних, безсрібників тощо

просфо́ра проскомиді́йна Просфора, яку використовують на проскомидії

просфо́ру проскомиса́ти *див.* **проскомиса́ти просфо́ру**

просформиса́ння *див.* **проскомиса́ння**
просформиса́ти *див.* **проскомиса́ти**
просфо́рниця *і* **проску́рниця** Причетниця, обов'язком якої є виготовлення просфор
протодия́кон 1. Звання, яке надають головному серед дияконів; 2. Особа, що отримала це звання
протоєре́й *див.* **протоієре́й**
протоієре́й *і* **протоєре́й** 1. Звання, що надають головному серед ієреїв; 2. Особа, що отримала це звання
протопресві́тер 1. Звання, що надають головному серед протоієреїв; 2. Особа, що отримала це звання
протопса́лт *див.* **співе́ць**
профе́сіє *див.* **жерто́вник**
профе́сія* Те саме, що **обі́тниці черне́цькі***
прохальна єкте́нія *див.* **єкте́нія прохальна**
прохальний моле́бень *див.* ***моле́бень прохальний***
проха́ння Складова частина єктенії, змістом якої є молитовне звернення до Бога з певною просьбою; ***дия́конство***; ***про́шення***
процесійний по́хід *див.* **по́хід процесійний**
проце́сія Те саме, що **по́хід хре́сний**
прича́нин Особа, яка здійснює або щойно здійснила паломництво, прощу; ***пало́мник***
прича́нка Жін. до **прича́нин**
про́шення Те саме, що **проха́ння**
прощальна моли́тва *див.* **моли́тва прощальна**
Прощальна неді́ля *див.* **неді́ля Прощальна**
прощання остáннє Те саме, що **цілува́ння остáннє**
Про́щена неді́ля *див.* **неді́ля Про́щена**
псалмоді́я Наспівно-речетативне читання псалмів на богослужінні
псало́м *і* **пса́льма** Священний піснеспів із Псалтиря
псало́м зобража́льний *і* **зобража́льний** *ім. заст.* **псало́м ізобрази́тельний, ізобрази́тельний** *ім.* Псалом, який виконують у складі Чинопослідування зображальних
псало́м початко́вий Назва 103-го псалма, яким починають відправу вечірні та всенічної; *заст.* ***предначина́тельний псало́м***
псало́м предначина́тельний *див.* **псало́м початко́вий**

псало́м степе́нний Те саме, що **антифо́н степе́нний**

псало́м хвали́тний Псалом, змістом якого є прославлення Господа Бога: 148, 150 та інші псалми

псало́мник Те саме, що **дяк**

пса́льма *див.* **псало́м**

псалт *див.* **співе́ць**

Псалти́р Священно-богослужбова книга, яка містить псалми, поділені на кафизми й слави

публі́чна капли́ця *див.* **капли́ця публі́чна**

пу́шка *див.* **дарохрани́льниця**

пу́щання *див.* **за́говини**

Пу́щення *див.* **ти́ждень Сиропу́сний**

П'ятдеся́тниця 1. Дванадесяте Господнє рухоме свято, яке звеличує подію сходження Святого Духа на апостолів; ***Зісла́ння Свято́го Ду́ха на Апо́столів***; *розм.* ***Трі́йця***; ***Зелені́ свя́та*** *мн.*; 2. П'ятдесятиденний період, що триває від свята Воскресіння Христового до свята Зішестя Святого Духа

П'я́тниця Вели́ка П'ятниця Страсного тижня, богослужіння якої присвячене згадуванню хресних страждань Ісуса Христа, його смерті та поховання; ***Страсна́ П'я́тниця***; ***Парастас́***

п'я́тниця Велико́дня 1. Те саме, що **п'я́тниця Сві́тла**; 2. Те саме, що **П'я́тниця Вели́ка**

п'я́тниця Сві́тла П'ятниця Світлого тижня; ***Велико́дня п'я́тниця***

П'я́тниця Страсна́ Те саме, що **П'я́тниця Вели́ка**

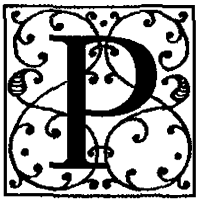

Ра́дованиця *див.* **Ра́дониця**

Ра́дониця *і розм.* **Ра́дуниця, Ра́дованиця** 1. Те саме, що **ти́ждень То́мин**; 2. Вівторок Томиного тижня – поминальний день; *розм.* ***Про́води***

Ра́дуниця *див.* **Ра́дониця**

ра́йські две́рі *див.* **две́рі ра́йські**

Ранішеосвя́чені Свяні́ Дари́ *див.* **Свяні́ Дари́ Напередосвя́чені**

ра́нішня *див.* **ра́ння**

ранко́ве богослуже́ння *див.* **богослуже́ння ранко́ве**

ра́ння *і рідко* **ра́нішня** Те саме, що **у́треня**

Рахма́нський Вели́кдень *див.* **Вели́кдень Рахма́нський**

ревере́нда* *див.* **підря́сник**

ре́гент 1. Те саме, що **чите́ць**; 2. Керівник церковного хору

реліквія Предмет релігійного вшанування, що являє собою мощі, одяг або частини одягу чи особисті речі святого, а також предмети, що пов'язані з його життям та діяльністю

ре́чі напресто́льні Священні предмети, які зберігають на престолі

ре́чі свяні́ Те саме, що **ре́чі церко́вні**

ре́чі церко́вні Предмети та посуд, необхідні для проведення богослужінь: євхаристійний посуд, предмети архиєрейського богослужіння, знаряддя для здійснення треб, богослужбові книги, дзвони, світильники, хрести, ікони, хоругви тощо; ***церко́вний по́суд***; ***свяще́нний по́суд***; ***свя́ті ре́чі***; *розм.* ***церко́вне нача́ння***; *заст.* ***свяні́ сосу́ди***

ри́за 1. Те саме, що **фело́н**; 2. Те саме, що **окла́д**

ри́зи Те саме, що **о́дяг богослужбо́вий**

ри́зи архиєре́йські Те саме, що **богослужбо́вий о́дяг архиєре́йський**

ри́зи дия́конські Те саме, що **богослужбо́вий о́дяг дия́конський**

ри́зи іере́йські Те саме, що **богослужбо́вий о́дяг іере́йський**

ри́зка *див.* **соро́чка хрести́льна**

ри́зник Церковнослужитель, обов'язком якого є доглядати ризницю та предмети, що в ній зберігаються: богослужбовий одяг, посуд, книги тощо

ри́зниця 1. Південна частина вівтаря, призначена для зберігання церковного посуду, богослужбових книг та одягу; ***дия́конник***; ***сосудохрани́льниця***; ***захри́стія***; ***палама́рня***; 2. *див.* **о́дяг богослужбо́вий**; 3. *див.* **о́дяг престо́лу й жертовника**

рипі́да Предмет архиєрейського богослужіння – опахало з довгим руків'ям та зображенням херувима, яким диякон обвіює Святі Дари; *розм.* ***опаха́ло***

Різдво́ *див.* **Різдво́ Христо́ве**

Різдво́ Іва́на Предте́чі *див.* **Різдво́ Іва́на Хрести́теля**

Різдво́ Іва́на Хрести́теля *і* **Різдво́ Іва́на Предте́чі** Велике нерухоме церковне свято на честь народження Івана Хрестителя

Різдво́ по пло́ті Го́спода Бо́га та Спа́са на́шого Ісу́са Христа́ *див.* **Різдво́ Христо́ве**

Різдво́ Пресвято́ї Богоро́диці Дванадесяте Богородичне нерухоме свято на честь народження Божої Матері; *розм.* ***Дру́га Пречи́ста***

Різдво́ Христо́ве *і* **Різдво́ по пло́ті Го́спода Бо́га і Спа́са на́шого Ісу́са Христа́**, *розм.* **Різдво́** Дванадесяте Господнє нерухоме свято на честь народження Ісуса Христа

різдвя́не ко́ло церко́вних свят *див.* **ко́ло церко́вних свят різдвя́не**

різдвя́ний круг *див.* **круг різдвя́ний**

Різдвя́ний піст *див.* **піст Різдвя́ний**

різдвя́ний цикл церко́вних свят *див.* **цикл церко́вних свят різдвя́ний**

рік літурги́йний Річний цикл днів тижня, неділь, свят, постів та загальниць; ***церко́вний рік***

рік церко́вний Те саме, що **рік літурги́йний**

річне́ богослужі́ння *див.* **богослужі́ння річне́**

річне́ ко́ло богослужі́нь *див.* **ко́ло богослужі́нь річне́**

ро́дичі хре́сні Те саме, що **батьки́ хрещені́**

родоста́мна *див.* **ро́зова вода́**

рожа́на вода *див.* **вода́ ро́зова**

ро́зговини Перший день після посту

розгові́ння Дія за знач. **розговля́тися**

роздро́блення а́ртоса Обряд, що ним завершують Літургію Світлої

суботи, під час якого правлячий священнослужитель розділює артос і роздає його вірним

роздро́блення свято́го А́гнця Священнодія в складі Літургії вірних, яка полягає в тому, що правлячий священнослужитель роздроблює хрестовидно надрізаний на проскомидії освячений Агнець для причащання священнослужителів та мирян; ***прело́млення свято́го А́гнця; прино́шення свято́го А́гнця***

ро́зова вода́ *див.* **вода́ ро́зова**

розп'я́ття Хрест чи ікона із зображенням розіп'ятого Ісуса Христа

розріша́льна моли́тва *див.* **моли́тва розріша́льна**

розріша́ти Давати розрішення; відпускати гріхи під час Таїнства Сповіді; ***відпуска́ти гріхи́***

розріша́тися Підлягати розрішенню

розрі́шення 1. Звільнення від гріхів та церковної заборони; ***відпу́щення гріхі́в***; 2. Обрядова частина Таїнства Сповіді, під час якої священнослужитель-сповідник звільняє каяника від гріхів, накладаючи покуту й читаючи над ним розрішальну молитву; ***відпу́щення гріхі́в***

рокове́ церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то рокове́**

рокови́ни *мн.* 1. Заупокійне богослужіння в річницю смерті; 2. Поминальний день – річниця смерті

рукопокла́дати Здійснювати рукопокладення; ***хиротоні́зувати***; ***висвя́чувати***

рукопокла́дення *і* **покла́дення рук**, *заст.* **рукополо́ження** Обрядова частина богослужіння Таїнства Священства, під час якої архиєрей-святитель кладе праву руку на голову ставленика й призиває на нього благодать Святого Духа; ***хиротоні́я; ви́свячення***

рукополо́ження *див.* **рукопокла́дення**

рухо́ме церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то рухо́ме**

ручни́й хрест *див.* **хрест ручни́й**

рушничо́к Рушник, що ним, як і губкою, витирають потир і дискос; *заст.* ***отира́льник***

рядове́ єва́нгеліє *див.* **єва́нгеліє рядове́**

ря́са Верхній повсякденний одяг чорного та білого духівництва, що

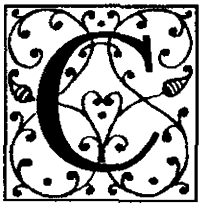

сабано́н Те саме, що **синдо́н**

са́ван Біле покривало, яким накривають у труні померлого мирянина

са́кос Верхній богослужбовий одяг архиєрея, що являє собою коротке вбрання з широкими рукавами, яке надівають поверх підсакосника та єпитрахилі

Сакраме́нт 1. *див.* **Та́їнство Євхари́стії**; 2. Те саме, що **Дари́ Святі́**

сакраментува́ння *див.* **причаща́ння**

сакраментува́ти *див.* **причаща́ти**

сакраментува́тися *див.* **причаща́тися**

самогла́сен *див.* **самоголо́сний**

самогла́сний *див.* **самоголо́сний**

самоголо́сний *і заст.* **самогла́сний, самогла́сен** *ім.* Піснеспів, який не *користується іншими піснеспівами як метричним та мелодійним* зразком, але й сам не є таким зразком для інших піснеспівів

самоподі́бний *і заст.* **самоподо́бен** *ім.* Піснеспів, який не користується іншим піснеспівом як зразком, а сам являє собою метричний та мелодійний зразок для іших піснеспівів

самоподо́бен *див.* **самоподі́бний**

сан духо́вний Звання духовної особи, що відображає її місце всередині церковної ієрархії за перевагою честі й влади: протодиякон, архидиякон, протоієрей, протопресвітер, архимандрит, ігумен, єпископ, архиєпископ, митрополит, патріарх; ***звання***

світи́лен *див.* **світи́льний**

світи́льний *і заст.* **світи́лен** *ім.* Тропар, який виконують замість ексапостиларія в усі дні, крім неділь та деяких свят, і змістом якого є прославлення Бога як Світла й Подателя Світла; ***ексапостилари́й***

світи́льний воскре́сний Світильний, який виконують у неділі

Свíтла середá *див.* **середá Свíтла**
Свíтла субóта *див.* **субóта Свíтла**
Свíтлий вівтóрок *див.* **вітóрок Свíтлий**
Свíтлий понедíлок *див.* **понедíлок Свíтлий**
Свíтлий тúждень *див.* **тúждень Свíтлий**
Свíтлий четвéр *див.* **четвéр Свíтлий**
свíчка вінчáльна Свічка, яку дають у руки нареченим під час здійснення обряду вінчання
свíчка дияконська Те саме, що **примикúрій**
свíчка переноснá Те саме, що **примикúрій**
свічконóсець *і* **свічконóс**, *заст* **свіщенóсець** Церковний слуга, який під час богослужінь носить примикирій; ***лампáдник***; *заст.* ***примикúрій***
свічконóс *див.* **свічконóсець**
свічни́к 1. *і* **підсвíчник** Підставка для свічки чи свічок; 2. Церковний світильник, що являє собою підставку зі свічкою чи свічками; ***кандúло***
свічни́к дворамéнний Те саме, що **дикúрій**
свічни́к семирамéнний Те саме, що **семисвíчник**
свічни́к трирамéнний Те саме, що **трикúрій**
свіщенóсець *див.* **свічконóсець**
Свят-вéчір *див.* **вéчір Святúй**
святá водá *див.* **водá святá**
свя́та Зелéні *див.* **Зішéстя Святóго Дýха на Апóстолів**
Святá Пáсха *див.* **Пáсха**
святá тáйна *див.* **тáйна**
святé піднéсення *див.* **піднéсення святé**
Святúй вéчір *див.* **вéчір Святúй**
святúй хліб *див.* **хліб святúй**
Святúй Хліб *див.* **Хліб Святúй**
святúлище Те саме, що **вівтáр**
святúтель 1. Те саме, що **єпúскоп**; 2. *див.* **архиєрéй-святúтель**
Святúтельський Служéбник *див.* **Служéбник Святúтельський**
святúти 1. Здійснювати обряд освячення; ***освя́чувати***; 2. Висвячувати в духовний сан; ***рукопокладáти***; ***хиротонізувáти***; ***інститувáти***
святúтися Підлягати висвячуванню в духовний сан; ***рукопокладáтися***

Святи́х апо́столів Петра́ й Павла́ *див.* **Верхо́вних апо́столів Петра́ й Павла́**

Святи́х Кири́ла та Мефо́дія Середнє нерухоме церковне свято на честь святих рівноапостольних Кирила та Мефодія – першоучителів слов'ян

святі́ воро́та *див.* **воро́та святі́**

Святі́ Дари́ *див.* **Дари́ Святі́**

Святі́ Дари́ запасні́ Святі Дари, які зберігають у дарохранильниці для причащання хворих; *розм.* ***запа́си***

Святі́ Дари́ Напередосвя́чені *і* **Святі́ Дари́ Передосвя́чені, Святі́ Дари́ Попередньоосвя́чені, Святі́ Дари́ Ранішеосвя́чені,** *заст.* **Святі́ Дари́ Преждеосвя́чені, Святі́ Дари́ Преждеосвяще́нні** Святі Дари, освячені на Літургіях Івана Золотоустого чи Василія Великого напередодні дня використання їх для причащання на Літургії Напередосвячених Дарів

святі́ две́рі *див.* **две́рі святі́**

святі́ покрива́ла *див.* **покрива́ла святі́**

святі́ ре́чі *див.* **ре́чі святі́**

святі́ сосу́ди *див.* **сосу́ди святі́**

Святки́ Дванадцять днів між Різдвом Христовим і Богоявленням; *заст.* ***Дванадцятидне́в'я***; ***Додекамеро́н***

Святко́ва Мінея́ *див.* **Мінея́ Святко́ва**

святко́ва у́треня *див.* **у́треня святко́ва**

святко́ве богослуже́ння *див.* **богослуже́ння святко́ве**

святко́ве єва́нгеліє *див.* **єва́нгеліє святко́ве**

святко́вий антифо́н *див.* **антифо́н святко́вий**

святко́вий ві́дпуст *див.* **ві́дпуст святко́вий**

святко́вий дзвін *див.* **дзвін святко́вий**

святкува́ння Дія за знач. **святкува́ти**

святкува́ти Відзначати церковне свято особливо урочистим богослужінням

свя́то *див.* **свя́то церко́вне**

свя́то церко́вне *і* **свя́то** День церковного року, богослужіння якого присвячене спогадові про якусь священну особу чи подію та їх прославленню; *заст.* ***пра́зник***

Свято́го Володи́мира Вели́кого *і* **Свято́го кня́зя Володи́мира** Середнє нерухоме церковне свято на честь святого рівноапостольного Володимира Великого, князя Київського – хрестителя Русі

Святóго кня́зя Володи́мира *див.* **Святóго Володи́мира Вели́кого**

Святóго Отця́ Микола́я Середнє нерухоме церковне свято на честь чудотворця Святого Отця Миколая

свя́тці *мн.* Ікона, на якій зображено кілька святих

Свя́тці Те саме, що **Місяцесло́в**

свячéна водá *див.* **водá свячéна**

свячéне *і* **посвя́чене** *ім. розм.* Страви, освячені у свято Воскресіння Христового; *розм.* ***свячени́на***

свячени́на *див.* **свячéне**

свя́чення Дія за знач. **святи́ти** й **святи́тися**

священúк 1. Другий ступінь церковної ієрархії, середній між єпископом та дияконом; ***іере́й***; ***пресві́тера́т***; 2. Особа, що займає другий, середній, ступінь духовної ієрархії, яка через рукопокладення прийняла від архиєрея Божу благодать та право здійснювати всі богослужіння й таїнства, крім Таїнства Священства, обрядів освячення мира, антимінса та престолу; ***іере́й***; ***пресві́тер***, *рідко* ***па́стир***, *розм.* ***піп***

священúк парафія́льний 1. Ієрей, призначений головою парафії; ***настоя́тель***; ***намі́сник***; ***па́рох***; 2. Ієрей, що служить при парафіяльній церкві

священна тра́пеза *див.* **тра́пеза священна**

священний о́дяг *див.* **о́дяг священний**

священний по́суд *див.* **по́суд священний**

священні покро́вці *див.* **покро́вці священні**

священно-богослужбо́ва кни́га *див.* **кни́га священно-богослужбо́ва**

священнодíя Дія або сукупність дій у складі обряду, богослужіння, що становить певну цілісність; ***таїнодíя***

священнодíяння Дія за знач. **священнодíяти**

священнодíяти Здійснювати священнодію, обряд, богослужіння; ***таїнодíяти***

священнослужи́тель Особа, що прийняла Таїнство Священства й через рукопокладення отримала Божу благодать здійснювати богослужіння, таїнства або допомагати їх здійснювати

священнослужи́тель пра́влячий Священнослужитель (ієрей, архиєрей), що здійснює богослужіння; ***предстоя́тель***

Священ́ство *див.* **Та́їнство Священ́ства**

седми́ця *див.* **ти́ждень церко́вний**

седми́ця всеї́дна і **всеї́дна** *ім.* Те саме, що **зага́льниця**

седми́ця посполи́та *див.* **зага́льниця**

седми́чне ко́ло богослужі́нь *див.* **ко́ло богослужі́нь седми́чне**

седми́чний круг *див.* **круг седми́чний**

семирамéнний свічни́к *див.* **свічни́к семирамéнний**

семисві́чник Свічник із сімома раменами, який стоїть на престолі чи за престолом; ***семирамéнний свічни́к***

серафи́мський гімн *див.* **гімн серафи́мський**

середá Вели́ка Середа Страсного тижня, богослужіння якої присвячене згадуванню останніх бесід Ісуса Христа з народом та учнями; ***Страснá середá***

середá Великóдня Те саме, що **середá Свíтла**

середá Прáва *див.* **Перепóлóвення Пáсхи**

середá Преплáвна *див.* **Перепóлóвення Пáсхи**

середá Свíтла Середа Світлого тижня; ***Великóдня середá***

середá Страснá Те саме, що **середá Вели́ка**

серéдній відпуст *див.* **відпуст серéдній**

серéдній поклíн *див.* **поклíн серéдній**

серéдній храм *див.* **храм серéдній**

серéднє церкóвне свя́то *див.* **церкóвне свя́то серéднє**

серéдня вечí́рня *див.* **вечí́рня серéдня**

серéдня части́на хрáму Те саме, що **храм ві́рних**

Середохрéсний ти́ждень *див.* **ти́ждень Середохрéсний**

Середохрéстя Середа Хрестопоклонного тижня – середина Великого Посту; ***Перепóлóвення святóї Чотиридеся́тниці***

Середпíстя Середина Великого Посту; ***Хрестопоклóнна недíля***

сестрá хрещéна Охрещена по відношенню до тієї особи, з якою має спільних хрещених батьків

сéстро! Форма звертання до черниці

син хрещéний Охрещений по відношенню до своїх хрещених батьків; ***хрещéник***; ***похрéсник***

синаксáр Коротка оповідь про особу чи подію, що її свято відзначають, призначена для прочитання на утрені після шостої пісні канону

Синаксáр і **Синаксáрій** Церковно-богослужбова книга, збірка синаксарів, укладена за місяцями й днями літургійного року; ***Прóлог***

Синаксáрій *див.* **Синаксáр**

синдо́н Довга сорочка білого кольору, яку архиєрей та ієрей одягають поверх повного облачення для здійснення освячення храму; ***сабано́н***; ***запо́н***; *рідко* ***ле́нтіон***; *заст.* ***сра́чиця***

сино́дик 1. Те саме, що **пом'я́ник**; 2. Пом'яник з іменами померлих священнослужителів; ***церко́вний пом'я́ник***

синфрог *див.* **сопресто́ліє**

Си́рний ти́ждень *див.* **ти́ждень Си́рний**

Сироїдний ти́ждень *див.* **ти́ждень Сироїдний**

Сиропу́сна неді́ля *див.* **неді́ля Сиропу́сна**

Сиропу́сний ти́ждень *див.* **ти́ждень Сиропу́сний**

Сиропу́ст 1. Те саме, що **ти́ждень Сиропу́сний**; 2. Те саме, що **неді́ля Сиропу́сна**

сіда́лен *див.* **сіда́льний**

сіда́лище го́рнє *див.* **мі́сце го́рнє**

сіда́льна *див.* **сіда́льний**

сіда́льний *і рідко* **сіда́льна**, *заст.* **сіда́лен** *ім.* Тропар, що його виконують, як правило, перед читанням зі Святого Письма, Пролога або кафизм

сі́ни *див.* **притво́р**

сінь Те саме, що **кивори́й**

сіо́н 1. Дарохранильниця, яку використовують для винесення Святих Дарів на патріаршому богослужінні; ***єрусали́м***; 2. Те саме, що **дарохрани́льниця**

скла́день Мініатюрний складаний іконостас із двох, трьох чи більше ікон, із яких одна – нерухома, інші, прикріплені до неї, – рухомі

скоро́чена вечі́рня *див.* **вечі́рня скоро́чена**

скрижа́ль Чотирикутна нашивка на мантії архиєрея чи архимандрита

скри́нька хрести́льна Церковна скринька, у якій зберігають єлей, миро та богослужбові предмети, необхідні для здійснення Таїнств Хрещення, Миропомазання та Єлеопомазання; *рідко* ***ми́рниця***

скри́нька церко́вна Місце в притворі для продажу свічок, хрестиків, ікон та інших церковних речей; ***тита́рня***; *розм.* ***панга́р***

ску́фі́йка *див.* **ску́фія**

ску́фія *і розм.* **ску́фійка** Повсякденний головний убір священнослужителів – гостроверха шапка

сла́ва 1. Частина, на які поділено кафизми; ***ста́тія***; 2. Славослів'я

"Слава Отцю і Сину і Святому Духові", яке завершує кожну статтю кафизми; 3. Те саме, що **славосло́в'я мале́**

сла́вник Те саме, що **стихи́ра єва́нгельська**

славосло́в'я *і заст.* **славосло́віє** Коротка молитва, яка звеличує Пресвяту Трійцю та починається словом "Слава"; часто як кінцева фраза інших молитв; ***доксоло́гія***

славосло́в'я вели́ке Молитва "Слава в вишніх Богу", яку виконують на утрені та на повечер'ї

славосло́в'я мале́ Літургійний виголос – молитва "Слава Отцю і Сину і Святому Духові. Амінь"; ***сла́ва***

славосло́віє *див.* **славосло́в'я**

слова́ встано́влення Літургійний виголос у складі євхаристійної молитви, що ними є слова Ісуса Христа, якими Він установив Пресвяту Євхаристію: "Прийміть, їжте, це єсть тіло моє, що за вас ламається на відпущення гріхів" та "Пийте з неї всі, це єсть кров моя нового завіту, що за вас і за багатьох проливається на відпущення гріхів"

слуга́ церко́вний Те саме, що **бра́тчик**

Слу́жба Бо́жа Те саме, що **Літурги́я**

Служе́бник Церковно-богослужбова книга, яка містить тексти Літургій Івана *Золотоустого, Василія Великого й Напередосвячених* Дарів, вечірні та утрені, а також указівки щодо їх проведення; *заст.* ***Літургіа́рій***

Служе́бник Архиєре́йський Служебник, що містить тексти архиєрейських богослужінь та вказівки щодо їх проведення; ***Архиєрати́кон***; ***Свяги́тельський Служе́бник***; *заст.* ***Чино́вни́к***

Служе́бник Свяги́тельський Те саме, що **Служе́бник Архиєре́йський**

собо́р 1. *див.* **собо́р кафедра́льний**; 2. Головний храм міста, монастиря; 3. Назва храму, у якому здійснюють соборне богослужіння; 4. Храм, що має кілька престолів: головний та додаткові

собо́р кафедра́льний *і* **собо́р катедра́льний**, **собо́р** Головний храм єпархії – осідок єпархіального єпископа; ***ка́федра***; ***престо́льний храм***; ***собо́рний храм***

собо́рна Літурги́я *див.* **Літурги́я собо́рна**

собо́рний храм *див.* **храм собо́рний**

Соборува́ння *див.* **Та́їнство Соборува́ння**

соборува́ти Здійснювати Таїнство Соборування; ***єлеосвя́чувати***

солея́ Частина вівтарного підвищення перед іконостасом, на якій розташовані амвон та клироси

солітургіса́ння Дія за знач. **солітургіса́ти**

солітургіса́ти Те саме, що **співслужи́ти**

солітургісу́ючий Те саме, що **співслужи́тель**

сопресто́ліє *і* **сопресто́лія** Священне місце вівтаря – сидіння обабіч горнього місця для ієреїв-співслужителів; *заст.* ***синфрог***

сопресто́лія *див.* **сопресто́ліє**

сороковини́ *мн.* 1. Поминальний день – 40-й день після смерті людини; ***сорокоу́ст***; ***сорочи́ни***; ***чотиридесяти́ни***; 2. Заупокійне богослужіння, яке відправляють у 40-й день після смерті людини; ***сорокоу́ст***; ***сорочи́ни***; ***чотиридесяти́ни***

сорокоу́ст 1. Те саме, що **богослужі́ння заупокі́йне**; 2. Те саме, що **сороковини́**

сорокоу́сти *мн.* 1. Те саме, що **ли́тія заупокі́йна**; 2. Те саме, що **Літурги́я заупокі́йна**

сорочи́ни Те саме, що **сороковини́**

соро́чиця *і* **соро́чка**, *заст.* **сра́чиця** Те саме, що **катаса́рка**

соро́чка *див.* **соро́чиця**

соро́чка хрести́льна Білий одяг, у який одягають новоохрещеного, завершуючи богослужіння Хрещення; ***кри́жмо***; *заст.* ***анавола́й***; *розм.* ***ри́зка***

сослужи́тель *див.* **співслужи́тель**

сосу́ди святі́ *див.* **ре́чі церко́вні**

сосудохрани́льниця Те саме, що **ри́зниця**

Спас *див.* **Спа́са**

Спа́са *і* **Спас** *див.* **Преобра́ження Госпо́днє**

спасе́ник Те саме, що **спові́дник** *2*

спасе́ниця Жін. до **спасе́ник**

Спа́сівка *див.* **піст Успі́нський**

Спа́со-Богоро́дичний піст *див.* **піст Спа́со-Богоро́дичний**

спис *див.* **ко́піє**

співе́ць 1. Церковнослужительський чин, у якому посвячений має право й обов'язок співати під час богослужінь; 2. Особа, посвячена в цей чин; ***крилоша́нин***; *заст.* ***канона́рх***; ***псалт***; ***протопса́лт***; ***деме́ственик***

співсвяти́тель Архиєрей, який у складі собору архиєреїв співслужить під час здійснення єпископської хиротонії

співслужи́тель *і заст.* **сослужи́тель** Священнослужитель (архиєрей чи ієрей), який бере участь у здійсненні архиєрейського чи соборного богослужіння; ***солітургісу́ючий*** *ім.*

співслужи́ти Відправляти соборне богослужіння разом з іншими священнослужителями; ***солітургіса́ти***

співслужі́ння Дія за знач. **співслужи́ти**

спі́льна ча́ша *див.* **ча́ша спі́льна**

сповіда́льник *див.* **спові́дник**

сповіда́льниця[1] Жін. до **сповіда́льник**

сповіда́льниця[2] *і* **сповіда́льня*** Спеціально відведене місце в церкві, де здійснюють Таїнство Сповіді

сповіда́льня *див.* **сповіда́льниця**[2]

сповіда́ння Дія за знач. **сповіда́ти** та **сповіда́тися**

сповіда́ти 1. Здійснювати Таїнство Сповіді, вислуховувати сповідь та відпускати гріхи; 2. *і* **сповіда́тися** Визнавати на сповіді свої гріхи

сповіда́тися *див.* **сповіда́ти** *2*

спові́дник 1. Священнослужитель, який здійснює Таїнство Сповіді, сповідає; ***духівни́к***; 2. *і* **сповіда́льник** Особа, що приймає Таїнство Сповіді, сповідається; ***спасе́ник***; ***ка́яник***

спові́дниця *і* **сповіда́льниця** Жін. до **спові́дник** *2*

Спо́відь *див.* **Та́їнство Спо́віді**

спо́відь Визнання грішником власних гріхів перед священнослужителем-сповідником

спору́дження Бо́жого гро́бу Обряд винесення й покладання плащаниці, який здійснюють на утрені Великої п'ятниці або на утрені Великої суботи

спочи́ла Жін. до **спочи́лий**

спочи́лий *див.* **новоспочи́лий**

сра́чиця 1. *див.* **соро́чиця**; 2. *див.* **синдо́н**

ставе́ць *див.* **ставни́к**

ста́вити 1. Висвячувати на священнослужителя чи церковнослужителя — хиротонізувати, хиротонісати; **ви́свячувати**; 2. Те саме, що **возво́дити**

ста́витися 1. Висвячуватися на священнослужителя чи церковнослужителя; 2. Те саме, що **возво́дитися**

ста́вленик Особа, над якою здійснюватимуть або здійснюють хиротонію, хиротесію або возведення; ***наре́чений ім.***; ***номіна́нт***

ста́влення 1. *Те саме, що* ***ви́свячення***; 2. *Те саме, що* **возве́дення**

ставни́к *і* **ставе́ць, поставе́ць** 1. Великий церковний виносний свічник з однією свічкою, який носять перед правлячим священнослужителем на малому та великому входах Літургії; ***дия́конська свічка***; ***переносна́ свічка***; ***примики́рій***; ***лампа́да***

ста́роста церко́вний Особа, вибрана спосеред парафіян для ведення господарських справ парафіяльної церкви; ***кти́тор***; ***ти́тар***

ста́тія *і розм.* **ста́ція** 1. Те саме, що **сла́ва**; 2. Частина непорочних, яка об'єднує кілька віршів цього псалма, що їх виконання супроводжується особливим приспівом

ста́ція *див.* **ста́тія**

степе́нна ектені́я *див.* **ектені́я степе́нна**

степе́нний антифо́н *див.* **антифо́н степе́нний**

степе́нний псало́м *див.* **псало́м степе́нний**

стих 1. Назва структурної одиниці стихири, псалма, прокимена та деяких інших піснеспіві; 2. Те саме, що **стихи́ра**

стихар *і заст.* **стихарій** 1. Верхній богослужбовий одяг диякона та церковнослужителів, що являє собою довге вбрання з широкими рукавами; ***далма́тика****; 2. Нижній богослужбовий одяг архиєрея та ієрея, поверх якого одягають усі інші облачення; являє собою довге вбрання з вузькими рукавами; ***підрі́зник***; ***підса́косник***

стихарій *див.* **стихар**

стихи́ра Піснеспів, який складається з певної кількості стихів, яким супроводжують виконання псалмів; стих

стихи́ра воскре́сна Стихира, яку виконують на пасхальній утрені; ***стихи́ра Па́схи***; ***воскре́сна стихо́вна***

стихи́ра єва́нгельська Стихира, яку виконують у складі хвалитних стихир замість славника в неділі та зміст якої відповідає темі недільного євангельського читання; ***сла́вник***; *заст.* ***еофінон***

стихи́ра зі стиха́ми Те саме, що **стихи́ра стихо́вна**

стихи́ра лити́йна *і* **стихи́ра на литії** Стихира, яку виконують під час виходу священнослужителів до притвору для здійснення літії

стихи́ра на литії *див.* **стихи́ра литійна**

стихи́ра Па́схи Те саме, що **стихи́ра воскре́сна**

стихи́ра пісна́ Стихира, яку ввиконують на пісних богослужіннях
стихи́ра хра́мова Стихира на честь священної особи чи події, у пам'ять про яку освячено храм, що її виконують під час недільних богослужінь замість стихир на литії
Стихира́р Церковно-богослужбова книга, збірка стихир
Стихира́р Но́тний Нотна церковно-богослужбова книга, збірка стихир
стихи́ри зі стихо́вні *див.* **стихи́ри стихо́вні**
стихи́ри на стихо́вні *див.* **стихи́ри стихо́вні**
стихи́ри на стихо́внях *див.* **стихи́ри стихо́вні**
стихи́ри стихо́вні *і* **стихи́ри на стихо́вні, стихи́ри на стихо́внях, стихи́ри зі стихо́вні, стихо́вні** *ім. мн.* Стихири, якими супроводжують виконання спеціально підібраних віршів псалмів, присвячених тій священній особі чи події, свято якої відзначають
стихи́ри хвали́тні *і* **хвали́тні** *ім.*, **стихи́ри на хвали́тех** *мн.* Стихири, якими супроводжують виконання хвалитних псалмів
стихо́вна воскре́сна Те саме, що **стихи́ра воскре́сна**
стихо́вні *див.* **стихи́ри стихо́вні**
стихо́вні стихи́ри *див.* **стихи́ри стихо́вні**
стихосло́вити Виконувати церковний піснеспів
стихосло́влення Дія за знач. **стихосло́вити**
стіл предло́ження Те саме, що **жертво́вник**
стовп Восьмитижневий цикл, протягом якого співають усі вісім гласів
Страсна́ П'я́тниця *див.* **П'я́тниця Страсна́**
Страсна́ середа́ *див.* **середа́ Страсна́**
Страсна́ субо́та *див.* **субо́та Страсна́**
страсна́ у́треня *див.* **у́треня страсна́**
страсне́ єва́нгеліє *див.* **єва́нгеліє страсне́**
Страсни́й вівто́рок *див.* **вівто́рок Страсни́й**
Страсни́й понеді́лок *див.* **понеді́лок Страсни́й**
Страсни́й ти́ждень *див.* **ти́ждень Страсни́й**
Страсни́й четве́р *див.* **четве́р Страсни́й**
стра́сті *див.* **у́треня страсна́**
Стрі́тення *див.* **Стрі́тення Госпо́днє**
Стрі́тення Го́спода на́шого Ісу́са Христа́ *див.* **Стрі́тення Госпо́днє**
Стрі́тення Госпо́днє *і* **Сре́тення Го́спода на́шого Ісу́са Христа́**, *розм.* **Стрі́тення, Стрі́чення** Дванадесяте Богородичне нерухоме

свято встановлене на честь принесення немовляти-Ісуса до єрусалимського храму і його зустрічі з преподобним Симеоном

стрі́тенська вода́ *див.* **вода́ стрі́тенська**

Стрі́чення *див.* **Стрі́тення Госпо́днє**

стру́ї *див.* **джере́ла**

стручо́ць *див.* **стручо́к**

стручо́ць для пома́зання *див.* **стручо́к**

стручо́к *і заст.* **стручо́ць, стручо́ць для пома́зання** Те саме, що **мирува́льник**

сту́пінь Те саме, що **чин** *1*

суббо́та Ака́фистова Субота Похвального тижня, богослужіння якої містить акафист "Похвала Пресвятої Богородиці"; ***Похва́льна суббо́та***

суббо́та Вели́ка Субота Страсного тижня, богослужіння якої присвячене згадуванню перебування Ісуса Христа в гробі та його воскресіння; ***Страсна́ суббо́та***

суббо́та Великоднá Те саме, що **суббо́та Свíтла**

суббо́та Похва́льна Те саме, що **суббо́та Ака́фистова**

суббо́та Свíтла Субота Світлого тижня; ***Великоднá суббо́та***

суббо́та Страсна́ Те саме, що **суббо́та Вели́ка**

суботнє богослужíння *див.* **богослужíння суботнє**

суботня опівні́чниця *див.* **опівні́чниця суботня**

сувóрий піст *див.* **піст сувóрий**

сугу́ба алилу́я *див.* **алилу́я сугу́ба**

сугу́ба єкте́нія *див.* **єкте́нія сугу́ба**

сугу́ба єкте́нія вели́ка Сугуба єктенія, яка складається з дев'яти прохань

сугу́ба єкте́нія коро́тка Сугуба єктенія, яка складається з трьох прохань

суда́рій *див.* **ілито́н**

суці́льний ти́ждень *див.* **ти́ждень суці́льний**

схи́ма Ступінь чернецтва; чернецький стан

схи́ма вели́ка Третій, найвищий, ступінь чернецтва; ***великосхи́мник***

схи́ма мала́ Другий ступінь чернецтва; ***малосхи́мник***

схи́мник *див.* **великосхи́мник**

схи́мниця Жін. до **схи́мник**

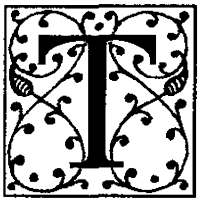

таємна моли́тва *див.* **моли́тва таємна**

та́йна *і* **та́йна свята́, та́йна церко́вна** Те саме, що **та́їнство**

тайнодія́ння Дія за знач. **тайнодія́ти**

тайнодія́ Те саме, що **священнодія́**

тайнодія́ти Здійснювати таїнство; ***священнодія́ти***

та́їнство 1. Встановлений Христом видимий знак який являє і передає невидиму Божу благодать; ***та́йна***; 2. Богослужіння, під час якого здійснюється таїнство; ***та́йна***

та́їнство багаторазо́ве Таїнство, яке людина може приймати за життя більше ніж однин раз: Таїнства Євхаристії, Сповіді, Шлюбу, Єлеопомазання

Та́їнство Вінча́ння *і* **Вінча́ння** *рідко* **повінча́ння** Те саме, що **Та́їнство Шлю́бу**

Та́їнство Євхари́стії *і* **Євхари́стія** 1. Таїнство співучасті в Таємній Вечері Господній; 2. Частина Літургії – богослужіння, під час якого відбувається це таїнство; **Прича́стя;** *рідко* **Сакраме́нт**

Та́їнство Єлеопома́зання *і* **Єлеопома́зання** 1. Таїнство сцілення душі й тіла хворої людини; ***Та́їнство Єлеосвя́чення***; ***Та́їнство Оливопома́зання***; ***Та́їнство Соборува́ння***; ***Та́їнство Маслособорува́ння***; ***Та́їнство Маслосвя́ття***; 2. Богослужіння, під час якого через помазання частин тіла людини святим єлеєм відбувається це таїнство; ***Та́їнство Єлеосвя́чення***; ***Та́їнство Оливопома́зання***; ***Та́їнство Соборува́ння***; ***Та́їнство Маслособорува́ння***; ***Та́їнство Маслосвя́ття***; *розм.* ***Пома́зання хво́рих***

Та́їнство Єлеосвя́чення *і* **Єлеосвя́чення,** *заст.* **Єлеосвяще́ніє** Те саме, що **Та́їнство Єлеопома́зання**

Та́їнство Маслосвя́ття *і* **Маслосвя́ття, Маслосвя́чення** Те саме, що **Та́їнство Єлеопома́зання**

Та́їнство Маслособорува́ння *і* **Маслособорува́ння** Те саме, що **Та́їнство Єлеопома́зання**

Та́їнство Миропома́зання *і* **Миропома́зання** 1. Таїнство сходження

Святого Духа на члена Церкви; 2. Частина богослужіння Хрещення – богослужіння, під час якого через помазання *миром частин тіла людини відбувається це таїнство*

таїнство необов'язкове Таїнство, прийняття якого не обов'язкове для кожного християнина: Таїнства Шлюбу, Священства

таїнство обов'язкове Таїнство, прийняття якого обов'язкове для кожного християнина: Таїнства Хрещення, Миропомазання, Євхаристії, Сповіді, Єлеопомазання

таїнство одноразове Таїнство, яке людина може приймати лише́ однин раз у житті: Таїнства Хрещення, Миропомазання, Священства

Таїнство Оливопомазання *і* **Оливопомазання** Те саме, що **Таїнство Єлеопомазання**

Таїнство Подружжя *і* **Подружжя** Те саме, що **Таїнство Шлюбу**

Таїнство Покаяння *і* **Покаяння** Те саме, що **Таїнство Сповіді**

Таїнство Покути Те саме, що **Таїнство Сповіді**

Таїнство Примирення Те саме, що **Таїнство Сповіді**

Таїнство Священства *і* **Священство** 1. Таїнство передачі Божої благодаті для здійснення таїнств і богослужінь; 2. Богослужіння, яке здійснюють на архиєрейській Літургії, під час якого через обряд рукопокладення відбувається це таїнство; ***хиротонія; рукопокладення***

Таїнство Соборування *і* **Соборування** Те саме, що **Таїнство Єлеопомазання**

Таїнство Сповіді *і* **Сповідь** 1. Таїнство примирення грішника з Богом; ***Таїнство Покаяння***; ***Таїнство Покути***; ***Таїнство Примирення;*** 2. Богослужіння, під час якого через сповідь та відпущення гріхів відбувається це таїнство; ***Таїнство Покаяння***; ***Таїнство Покути***; ***Таїнство Примирення***

Таїнство Шлюбу *і* **Шлюб** 1. Таїнство освячення подружньої любові й сімейного життя; ***Таїнство Вінчання***; 2. Богослужіння, під час якого через заручини й благословіння вінцями відбувається це таїнство; ***Таїнство Вінчання***; ***Таїнство Подружжя*** *розм.* ***Одруження***

Таїнство Хрещення *і* **Хрещення, Хрищення** 1. Таїнство входження людини в Церкву й містичного залучення її до єдності вірних у Христі, до Тіла Христового; 2. Богослужіння, під час якого через хрещення відбувається це таїнство

тезоіменитство *див.* **іменини**

теплота́ Гаряча вода, яку на Літургії вливають у потир, з'єднуючи з Кров'ю Христовою

Тетраєва́нгеліє Те саме, що **Четвероєва́нгеліє**

тетрапо́д Невисокий чотирикутний церковний столик, який установлюють посередині храму вірних для здійснення деяких богослужінь: Таїнств Хрещення та Шлюбу, різноманітних освячень; *розм.* ***анало́йчик***

ти́ждень Бі́лий *див.* **ти́ждень Страсни́й**

ти́ждень Ва́їй Те саме, що **ти́ждень Ве́рбний**

ти́ждень Вели́кий Те саме, що **ти́ждень Страсни́й**

ти́ждень Велико́дній Те саме, що **ти́ждень Сві́тлий**

ти́ждень Ве́рбний Останній тиждень Великого Посту; ***Квітоно́сний ти́ждень***; ***Кві́тний ти́ждень***; ***Ти́ждень Ва́їй***

ти́ждень всеї́дний Те саме, що **зага́льниця**

ти́ждень Кві́тний *і* **ти́ждень Цві́тний** Те саме, що **ти́ждень Ве́рбний**

ти́ждень Квітоно́сний *і* **ти́ждень Цвітоно́сний** Те саме, що **ти́ждень Ве́рбний**

ти́ждень Масни́й Те саме, що **ти́ждень Сиропу́сний**

ти́ждень М'ясопу́сний Передостанній тиждень перед Великим Постом, коли ще дозволено споживати м'ясні страви; ***М'ясопу́ст***

ти́ждень Пасха́льний Те саме, що **ти́ждень Сві́тлий**

ти́ждень Похва́льний П'ятий тиждень Великого Посту

ти́ждень Сві́тлий Перший тиждень післясвяття Пасхи, богослужіння якого присвячене прославленню події Воскресіння Ісуса Христа; ***Пасха́льний ти́ждень***; ***Велико́дній ти́ждень***

ти́ждень Середохре́сний Те саме, що **ти́ждень Хрестопокло́нний**

ти́ждень Си́рний Те саме, що **ти́ждень Сиропу́сний**

ти́ждень Сироїдний Те саме, що **ти́ждень Сиропу́сний**

ти́ждень Сиропу́сний Останній тиждень перед Великим Постом, у який ще дозволено споживати молочні страви; ***Си́рний ти́ждень***; ***Сироїдний ти́ждень***; ***Масни́й ти́ждень***; ***Масни́ця***; ***Ма́сляна***; *розм.* ***Приспі́льниця***; ***Пу́щення***

ти́ждень Страсни́й Тиждень перед святом Воскресіння Христового, богослужіння якого присвячене спогадові про останні дні земного життя Ісуса Христа: Його хресних страждань, смерті й поховання; ***Вели́кий ти́ждень***; *розм.* ***Бі́лий ти́ждень***

ти́ждень суці́льний Те саме, що **зага́льниця**

ти́ждень То́мин *і* **ти́ждень Фо́мин** Другий тиждень післясвяття Пасхи, протягом якого у церквах та на цвинтарях здійснюють заупокійні богослужіння, поминаючи померлих членів Христової Церкви; *розм.* ***Про́води***

ти́ждень Хрестопокло́нний Середина, четвертий тиждень Великого Посту, що його богослужіння, у центрі якого обряд поклоніння святому хресту, присвячене прославленню святого хреста й плодів хресної смерті Ісуса Христа; ***Середохре́сний ти́ждень***; *розм.* ***Хре́стя***

ти́ждень церко́вний Семиденний цикл, який починається вечірнею суботи й завершується дев'ятим часом наступної суботи; *заст.* ***седми́ця***

тижне́ве богослужі́ння *див.* **богослужі́ння тижне́ве**

тижне́ве ко́ло богослужі́нь *див.* **ко́ло богослужі́нь тижне́ве**

тимія́н *див.* **фіміа́м**

Ти́пік Те саме, що **Типіко́н**

Типіко́н Церковно-богослужбова книга, що містить виклад порядку проведення всіх богослужінь річного кола; ***Ти́пік***; ***Уста́в***

ти́тар Те саме, що **ста́роста церко́вний**

тита́рня 1. *див.* **скри́нька церко́вна**; 2. Приміщення в церкві для титаря

титарюва́ння Дія за знач. **титарюва́ти**

титарюва́ти Бути титарем, виконувати обов'язки титаря

ти́тул Звання духовної особи відповідно до її чину, сану

титулува́ння Слово чи словесна формула, якими називають духовну особу при звертанні до неї згідно з її титулом

титулува́ти Називати духовну особу за її титулом

ти́ха моли́тва *див.* **моли́тва ти́ха**

То́мин ти́ждень *див.* **ти́ждень То́мин**

То́мина неді́ля *див.* **неді́ля То́мина**

тра́пеза 1. Те саме, що **престо́л**; 2. *і* **тра́пеза предло́ження** *див.* **жерто́вник**; 3. Престольна дошка; 4. *див.* **притво́р**

тра́пеза предло́ження *див.* **тра́пеза** *2*

тра́пеза свяще́нна Те саме, що **антими́нс**

трапезо́форон *див.* **о́дяг престо́лу й жерто́вника**

тре́ба Назва богослужіння, яке здійснюють при потребі й на прохання

одного чи кількох осіб за особливих обставин їхнього життя: таїнство, молебен, освячення, благословіння

Трéбник Церковно-богослужбова книга, яка містить тексти таїнств, освячень, благословінь та вказівки щодо їх проведення; *заст.* ***Євхолóгій***

Трéбник Вели́кий Требник, що містить тексти більшості треб; ***По́вний Трéбник***

Трéбник Мали́й Требник, який містить тексти найчастіше здійснюваних треб

Трéбник По́вний Те саме, що **Трéбник Вели́кий**

трегу́ба екте́нія *див.* **екте́нія трегу́ба**

трегу́ба алилу́я *див.* **алилу́я трегу́ба**

третúни *мн.* 1. Поминальний день – третій день після смерті людини; 2. Заупокійне богослужіння на третій день після смерті людини

тре́тій час *див.* **час тре́тій**

Трефолóгій *і* **Трефолóгіон, Трефолóй** Те саме, що **Мінéя Святкóва**

Трефолóгіон *див.* **Трефолóгій**

Трефолóй *див.* **Трефолóгій**

тридзві́н Дзвоніння в усі дзвони, яке повторюють тричі; 2. Дзвоніня в усі дзвони одночасно; ***дзвін***

трики́рій Предмет архиєрейського богослужіння – свічник із трьома свічками, яким архиєрей благословляє вірних; ***трисві́чник***; ***тримéнний свічни́к***

трипі́снець Неповний канон, який складається з трьох пісень

Трипі́снець *див.* **Тріóдь**

три́птих 1. Те саме, що **пом'я́ник**; 2. Складень із трьох образів

тримéнний свічни́к *див.* **свічни́к тримéнний**

трисві́чник Те саме, що **трики́рій**

трисвята́ пі́сня *див.* **пі́сня трисвята́**

трисвяте́ *ім.* Молитва "Святий Боже, святий кріпкий, святий безсмертний, помилуй нас"; ***трисвята́ пі́сня***

три́йця Свічник із трьома свічками, яким у свято Богоявлення Господнього під час великого освячення води правлячий священнослужитель благословляє вірних та воду

Три́йця *і* **Тро́йця** *див.* **Зісла́ння Святóго Дýха на Апóстолів**

Тріóдь Церковно-богослужбова книга, що містить тексти змінних частин богослужінь рухомих церковних свят; *заст.* ***Трипі́снець***

Тріóдь Пісна́ *і* **Тріóдь По́сна, Тріóдь По́стова** Тріодь, що містить тексти змінних частин богослужінь передпасхального періоду та Великого Посту

Тріóдь Цві́тна *Тріодь, що містить тексти змінних частин богослужінь* пасхального та післяпасхального періоду; *заст.* ***Пентикостáріон***

Трóйця *див.* **Трí́йця**

трóйчен *див.* **троí́чний**

троїсте славослíв'я *див.* **славослíв'я троїсте**

трóїчен *див.* **троí́чний**

троí́чний *і заст.* **трóїчен, трóйчен** *ім.* Піснеспів – тропар, канон, стихира, – змістом якого є прославлення Святої Трійці

трон Крісло для правлячого архиєрея, установлене на горньому місці, а також крісло, яке ставлять на архиєрейський амвон; ***крíсло; кáфедра***

тропáр 1. *див.* **тропáр відпусти́тельний**; 2. Те саме, що **тропáр канóну**; 3. Те саме, що **піснеспíв**

тропáр відпусти́тельний *і* **тропáр** Тропар, який виконують перед відпустом вечірні, повечер'я й утрені

тропáр де́нний Відпустительний тропар, змістом якого є згадування та прославлення тієї священної особи чи події, що їй присвячено день

тропáр за упокí́й *див.* **тропáр заупокí́йний**

тропáр заупокí́йний *і* **тропáр** за упокí́й Тропар, який виконують на заупокійному богослужінні та змістом якого є моління за прощення гріхів і спасіння в раю

тропáр канóну *і* **тропáр** *Строфа пісні канону, яку виконують за зразком* ірмоса

тропáр непоро́чний *див.* **непоро́чні** *2*

Трьох Свя́тителів *Середнє нерухоме церковне свято на честь великих* і визначних ієрархів і Отців Церкви: Святого Василія Великого, Святого Григорія Богослова й Святого Івана Золотоустого

тя́бло 1. Ярус ікон на іконостасі; 2. Частина іконостаса над царськими воротами, де розміщено ікону із зображенням Таємної Вечері

Уве́дення *див.* **Уве́дення до хра́му Пресвято́ї Богоро́диці**

уве́дення в це́ркву новоодру́женої і введе́ння, уве́дення *Обряд, який* здійснюють над новоодруженою, коли вона вперше після шлюбу приходить до церкви

Уве́дення до хра́му Пресвято́ї Богоро́диці *і* **Уве́дення до хра́му Пресвято́ї Ді́ви Марії**, *розм.* **Уве́дення, Введе́ння** Дванадесяте Богородичне нерухоме свято, яке звеличує подію приведення до храму Пресвятої Богородиці для служби Богові

Уве́дення до хра́му Пресвято́ї Ді́ви Марії *див.* Уведення до храму Пресвятої Богородиці

уво́дини *і* **вво́дини** Те саме, що **уцерко́влення**

уво́дити *і* **вво́дити** Те саме, що **уцерко́влювати**

уво́дитися *і* **вво́дитися** Те саме, що **уцерко́влюватися**

укліни́ *див.* **покліни́**

умива́льне блю́до *див.* **блю́до умива́льне**

умива́льник *див.* **умива́льниця**

умива́льниця *і* **умива́льниця ві́вта́рна**, *рідко* **умива́льник** Посудина, призначена для обмивання рук та вуст священнослужителів перед і після здійснення Літургії; ***умива́льне блю́до***

умива́ння ніг Обряд, під час якого архиєрей обмиває ноги дванадцятьом ієреям, що його здійснюють після архиєрейської Літургії у Великий Четвер

умива́ння рук *і* **вмиття́ рук** Обряд, під час якого священнослужителі обмивають руки, що його здійснюють у різні моменти Літургії

усенічна́ *див.* **всенічна́**

усе́рдна єкте́нія *див.* **єкте́нія усе́рдна**

Усікнове́ння голови́ Свято́го Іва́на Хрести́теля *див.* **Відсі́чення голови́ Свято́го Іва́на Хрести́теля**

Усі́чення Іва́на Хрести́теля *див.* **Відсі́чення голови́ Свято́го Іва́на Хрести́теля**

усо́пша Жін. до **усо́пший**

усо́пший *див.* **небі́жчик**

Успе́ння *див.* **Успі́ння Пресвято́ї Богоро́диці**

Успе́ння Пресвято́ї Богоро́диці *див.* **Успі́ння Пресвято́ї Богоро́диці**

Успе́нський піст *див.* **піст Успі́нський**

Успі́ння *див.* **Успі́ння Пресвято́ї Богоро́диці**

Успі́ння Пресвято́ї Богоро́диці *і* **Успе́ння Пресвято́ї Богоро́диці**, *розм.* **Успі́ння, Успе́ння** Дванадесяте Богородичне нерухоме церковне свято, яке звеличує подію перенесення на небо душі Пресвятої Богородиці; *розм.* ***Пе́рша Пречи́ста***

Успі́нський піст *див.* **піст Успі́нський**

Уста́в Те саме, що **Типіко́н**

у́треннє єва́нгеліє *див.* **єва́нгеліє у́треннє**

у́треня *і* **зау́треня** Частина ранкового богослужіння, яке відправляють після опівнічниці перед першим часом або в сполученні з ними

у́треня вели́ка Святкова утреня, у складі якої є поліелей; ***у́треня з поліеле́єм***

у́треня великоде́нна Святкова утреня, яку відправляють у свято Христового Воскресіння; ***пасха́льна у́треня***; ***воскре́сна у́треня***

у́треня воскре́сна Те саме, що **у́треня великоде́нна**

у́треня єрусали́мська Утреня Великої П'ятниці, після якої здійснюють винесення плащаниці

у́треня з покло́нами Утреня четверга п'ятого тиждня Великого посту з Каноном Андрея Критського, співання якого супроводжується доземними поклонами; *розм.* ***покло́ни*** *мн.*

у́треня з поліеле́єм Те саме, що **у́треня вели́ка**

у́треня пасха́льна Те саме, що **у́треня великоде́нна**

у́треня повсякде́нна Утреня, яку відправляють в усі дні церковного року, крім церковних свят, після опівнічниці перед першим часом або в сполученні з ними

у́треня свяшко́ва Утреня, яку відправляють у дні церковних свят у складі всенічної

у́треня страсна́ Утреня, яку здійснюють увечері Великого Четверга та на якій із Євангелія читають уривки, що описують страждання й смерть Ісуса Христа; *розм.* ***стра́сті*** *мн.*

уцерко́влення *і заст* **воцерко́влення** Обряд, який здійснюють над новоохрещеним у сороковий день по народженні, залучаючи його до Церкви; ***уво́дини***

уцерко́влювати *і заст.* **воцерко́влювати** Здійснювати обряд уцерковлення; ***уво́дити***

уцерко́влюватися *і заст.* **воцерко́влюватися** Підлягати обрядові уцерковлення

фело́н і **фело́нь** Верхній богослужбовий одяг ієрея, що являє собою широке довге вбрання без рукавів, яке надівають на весь інший одяг; ***ри́за***

фело́н коро́ткий** Те саме, що **фело́н мали́й****

фело́н мали́й** Богослужбовий одяг церковнослужителя, не посвяченого в стихар, що являє собою коротке вбрання без рукавів, яке одягають поверх світського одягу; ***коро́ткий фело́н****

фело́нь *див.* **фело́н**

Фили́пів піст *див.* **піст Пили́пів**

фимія́м і **тимія́н** 1. Те саме, що **ла́дан**; 2. Ароматний дим від спалюваного в кадильниці ладану

фіа́л Нижня частина кадильниці – чаша, у яку кладуть вугілля та ладан

Фо́мин ти́ждень *див.* **ти́ждень То́мин**

Фо́мина неді́ля *див.* **неді́ля То́мина**

хвали́тний псало́м *див.* **псало́м хвали́тний**

хвали́тні Те саме, що **стихи́ри хвали́тні**

хвали́тні стихи́ри *див.* **стихи́ри хвали́тні**

хід на йорда́н Хресний похід до місця, де здійснюватимуть велике освячення води

хирономі́я *див.* **богослужі́ння**

хиротеси́я Обряд посвячення на церковнослужителя, що здійснюють на архиєрейській Літургії посеред храму вірних, під час якого через архиєрейське руковозложення посвячуваний допускається до служіння в церкві; ***руковозло́ження***

хиротонізува́ти Здійснювати хиротонію; висвячувати на священнослужителя; ***рукоклада́ти***; ***висвя́чувати***; ***ста́вити***

хиротонізува́тися Підлягати хиротонії, ***висвя́чуватися***; ***рукоклада́тися***; ***ста́витися***

хиротоніса́ти Здійснювати хиротесію, висвячувати на церковнослужителя

хиротоніса́тися Підлягати хиротесії, висвячуватися на церковнослужителя

хирото́нія Богослужіння Таїнства Священства; ***рукоклáдення***

хирото́нія дия́конська Обряд рукопокладення на диякона, який здійснює архиєрей на Літургії після освячення Святих Дарів

хирото́нія єпи́скопська Обряд рукопокладення на єпископа, який здійснює собор архиєреїв на Літургії оголошених після малого входу

хирото́нія єре́йська Обряд рукопокладення на ієрея, який здійснює архиєрей на Літургії вірних після великого входу

хліб Те саме, що **просфо́ра**

Хліб Свято́й Те саме, що **Агнець**

хліб свято́й Хліб, освячений на богослужінні

хлібо́ благослове́нні *мн.* Просфори, освячені під час обряду освячення хліба, пшениці, вина та єлею

хлібоно́сець 1. Те саме, що **дарохрани́льниця**; 2. Те саме, що **дароно́сиця**; 3. *див.* **ди́скос**

хлібопрело́млення Обрядова частина литії, під час якої роздроблюють благословенні хліби та роздають їх вірним

ходи́ти до прича́стя Те саме, що **причаща́тися**

хор Група осіб, яка виконує піснеспіви на богослужінні; *заст.* ***лик***

хо́ри Відкрита галерея, установлена зазвичай над церковними воротами або вздовж стін середньої частини храму, призначена для хору; *заст.* ***емпора***

хору́гва *і* **корогва́**, *заст.* **корого́в** Церковне знамено із зображенням священної особи чи події, яке виносять під час урочистих процесій та хресних походів; *рідко* ***пра́пор***

хоругови́к Церковний слуга, обов'язком якого є носити хоругви під час урочистих процесій

храм 1. Спеціально освячена споруда з вівтарем, призначена для проведення богослужінь; ***це́рква***; 2. *див.* **храм ві́рних**; 3. *див.* **церко́вне свя́то хра́мове**

храм ві́рних Середня частина храму між вівтарем та притвором, призначена для присутніх на богослужінні вірних; ***сере́дня части́на хра́му***; ***сере́дній храм***; *розм.* ***храм***; ***це́рква***

храм престо́льний Те саме, що **собо́р кафедра́льний**

храм-при́діл *див.* **при́діл**

храм сере́дній Те саме, що **храм ві́рних**

храм собо́рний Те саме, що **собо́р кафедра́льний**

хра́мова ікóна *див.* **ікóна хра́мова**

хра́мова стихи́ра *див.* **стихи́ра хра́мова**

хра́мове церко́вне свя́то *див.* **церко́вне свя́то хра́мове**

храмоосвя́чення *див.* **освя́чення хра́му**

хре́сне знаме́ння *див.* **знаме́ння хре́сне**

хре́сне знаменува́ння *див.* **знаме́ння хре́сне**

хре́сне знаме́но́ *див.* **знаме́ння хре́сне**

хре́сне цілува́ння *див.* **цілува́ння хре́сне**

хре́сний по́хід *див.* **по́хід хре́сний**

хре́сні батьки́ *див.* **батьки́ хреще́ні**

хре́сні ро́дичі *див.* **ро́дичі хре́сні**

хрест виносни́й Високий ручний хрест, який виносять під час урочистих процесій

хрест запресто́льний Хрест, який розташовують у вівтарі за престолом

хрест нагру́дний Хрест, який носять на грудях поверх богослужбового та повсякденного одягу архиєреї та ієреї; *заст.* ***напе́рсний хрест; енко́лпій***

хрест надгро́бний Хрест, який освячують під час похоронного богослужіння й установлюють над могилою; ***намоги́льний хрест***

хрест намоги́льний Те саме, що **хрест надгро́бний**

хрест напе́рсний *див.* **хрест нагру́дний**

хрест напрести́льний Ручний хрест із розп'яттям, що його зберігають на престолі, яким на відпусті Літургії благословляють вірних, використовують на освяченні води, на молебнях подають для цілування вірним

хрест ручни́й Хрест, який носять у руках, а не на грудях: наперсний, требний, виносний хрести

хрест тре́бний мали́й Невеликий ручний хрест, який використовують для здійснення треб

Хрест Че́сний *див.* **Воздви́ження Че́сного Хреста́ Госпо́днього**

хре́стик для хре́щення *див.* **хре́стик хрести́льний**

хре́стик нагру́дний Те саме, що **хре́стик хрести́льний**

хре́стик-ті́льник *див.* **хре́стик хрести́льний**

хре́стик хрести́льний *і* **хре́стик для хре́щення** Невеликий хрест, який освячують під час Таїнства Хрещення й одягають на шию охрещеному як знак здійсненого над ним таїнства; ***нагру́дний хре́стик***; *розм.* ***хре́стик-ті́льник***

хрести́льна вода́ *див.* **вода́ хрести́льна**

хрести́льна гу́бка *див.* **гу́бка хрести́льна**

хрести́льна скри́нька *див.* **скри́нька хрести́льна**

хрести́льна соро́чка *див.* **соро́чка хрести́льна**

хрести́льний хре́стик *див.* **хре́стик хрести́льний**

хрести́льниця *і* **хрести́льня** Церковна посудина, яку використовують для здійснення Таїнства Хрещення; ***ку́піль***

хрести́льня *див.* **хрести́льниця**

хрести́ни *мн.* 1. *див.* **Хре́щення** *1, 2*; 2. Урочисте сімейне святкування з приводу здійснення над членом родини Таїнства Хрещення

хрести́ти 1. Здійснювати богослужіння Таїнства Хрещення; 2. Робити на комусь чи на чомусь знак хреста; ***знаменува́ти***; ***кла́сти хрест***; 3. Бути хрещеним батьком чи хрещеною матір'ю

хрести́ти ім'я́м Здійснювати обряд наречення, давати ім'я при хрещенні

хрести́тися 1. Приймати Таїнство Хрещення; 2. Робити на собі знак хреста; ***знаменува́тися***

хрестобогоро́дичен *див.* **хрестобогоро́дичний**

хрестобогоро́дичний *і заст.* **хрестобогоро́дичен** *ім.* Піснеспів – канон, тропар, стихира, – змістом якого є плач Божої Матері біля підніжжя хреста з розіп'ятим Сином Божим

хрестовоскре́сен *див.* **хрестовоскре́сний**

хрестовоскре́сний *і заст.* **хрестовоскре́сен** *ім.* Піснеспів – канон, тропар, стихира, – змістом якого є звеличення хресних страждань та воскресіння Ісуса Христа

хрестоно́сець Церковний слуга, який під час хресного походу несе хрест

Хрестопокло́нна неді́ля *див.* **неді́ля Хрестопокло́нна**

Хрестопокло́нний ти́ждень *див.* ***ти́ждень Хрестопокло́нний***

Хре́стя *див.* **ти́ждень Хрестопокло́нний**

хреща́льна гу́бка *див.* **гу́бка хрести́льна**

хреща́льник *Особа, що приймає Таїнство Хрещення;* ***охре́щуваний ім.***

хреща́льниця Жін. до **хреща́льник**

хреще́на до́нька *див.* **до́нька хреще́на**

хреще́на ма́ти *див.* ***ма́ти хреще́на***

хреще́на сестра́ *див.* **сестра́ хреще́на**

хреще́нець *див.* **хреще́ник**

хреще́ний ба́тько *див.* **ба́тько хреще́ний**

хреще́ний брат *див.* **брат хреще́ний**

хреще́ний син *див.* **син хреще́ний**

хреще́ник *і* **хреще́нець** Те саме, що **син хреще́ний**

хреще́ниця Жін. до **хреще́ник**; ***хреще́на до́нька***; ***похре́сниця***

хреще́ні батьки́ *див.* **батьки́ хреще́ні**

Хре́щення 1. *див.* **Таїнство Хре́щення**; 2. *див.* **Хре́щення Госпо́днє**

хре́щення *і* **хри́щення** Священнодія в складі богослужіння Таїнства Хрещення, яка полягає в занурюванні в освячену воду або поливані освяченою водою охрещуваного, що її супроводжують виконанням відповідних молитов

Хре́щення Го́спода Бо́га і Спа́са на́шого Ісу́са Христа́ *див.* **Хре́щення Госпо́днє**

Хре́щення Госпо́днє *і* **Хре́щення Го́спода Бо́га і Спа́са на́шого Ісу́са Христа́**, *розм.* **Хре́щення, Хри́щення** Дванадесяте Господнє нерухоме церковне свято, яке звеличує подію хрещення Ісуса Христа Іваном Хрестителем на ріці Йордан; ***Богоя́влення Госпо́днє***; *розм.* ***Водохре́щення***; ***Йордан́***

христоса́тися Здійснювати обряд христосування

христосува́ння Обряд взаємного цілування, який здійснюють, вітаючи один одного зі святом Воскресіння Христового

Хри́щення 1. *див.* **Та́їнство Хре́щення**; 2. *див.* **Хре́щення Госпо́днє**

хри́щення *див.* **хре́щення**

ху́стка євхаристи́йна Хустка, яку правлячий священнослужитель підкладає під підборіддя причасника, подаючи йому причастя та якою при потребі обтирає йому вуста; *заст.* ***плат для обтира́ння вуст***

Ц

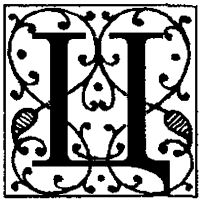

ца́рські воро́та *див.* **воро́та ца́рські**
ца́рські вра́та *див.* **воро́та ца́рські**
ца́рські две́рі *див.* **две́рі ца́рські**
ца́рські часи́ *див.* **часи́ ца́рські**
цви́нтар Спеціально відведене освячене місце для поховання померлих християн, на якому здійснюють похоронні обряди та деякі заупокійні богослужіння; ***кла́довище***
Цві́тна Міне́я *див.* **Міне́я Цві́тна**
Цві́тна неді́ля *див.* **неді́ля Кві́тна**
Цві́тна Тріо́дь *див.* **Тріо́дь Цві́тна**
Цвітоно́сна неді́ля *див.* **неді́ля Квітоно́сна**
Цвітоно́сний ти́ждень *див.* **ти́ждень Квітоно́сний**
Цвітосло́в Те саме, що **Міне́я Святко́ва**
Це́рква Зієрархізована релігійна організація, що складається з духівництва й мирян
це́рква *і заст.* **церко́в** 1. Те саме, що **храм**; 3. *див.* **храм ві́рних**
це́рква монасти́рська Церква, яка знаходиться при монастирі й належить до монастиря
це́рква парафія́льна *і* **це́рква парохія́льна** Церква, навколо якої об'єднана парафія
церко́в *див.* **це́рква**
церко́вна грома́да *див.* **грома́да церко́вна**
церко́вна заборо́на *див.* **заборо́на церко́вна**
церко́вна заві́са *див.* **заві́са**
церко́вна ієра́рхія *див.* **ієра́рхія церко́вна**
церко́вна нагоро́да *див.* **нагоро́да церко́вна**
церко́вна та́йна *див.* **та́йна**
церко́вна скри́нька *див.* **скри́нька церко́вна**
церко́вне начи́ння *див.* **начи́ння церко́вне**
церко́вне пра́вило *див.* **пра́вило церко́вне**
церко́вне свя́то *див.* **свя́то церко́вне**

церко́вне свя́то бди́нне Церковне свято, богослужіння якого містить всенічну

церко́вне свя́то Богоро́дичне Церковне свято на честь Богородиці та важливих подій із її життя

церко́вне свя́то вели́ке Церковне свято, богослужіння якого містить всенічну; до таких свят належать: всі Господні свята, Богородичні свята на честь подій із життя Пресвятої Богородиці, церковні свята святих на честь верховних апостолів Петра й Павла та Івана Хрестителя, а також всі неділі літургійного року

церко́вне свя́то вели́ке другоря́дне Велике недванадесяте церковне свято

церко́вне свя́то вели́ке першоря́дне Велике дванадесяте церковне свято

церко́вне свя́то Влади́чне Те саме, що **церко́вне свя́то Госпо́днє**

церко́вне свя́то Госпо́днє *і розм.* **церко́вне свя́то Госпо́дське** Церковне свято на честь Ісуса Христа та його спасительних діянь; ***Влади́чне церко́вне свя́то***

церко́вне свя́то дванадеся́те *і* **церко́вне свя́то двонадеся́те** Одне з дванадцяти найбільших за важливістю згадуваних та прославлюваних подій із життя Ісуса Христа та Богородиці церковне свято; ***рокове́ церко́вне свя́то***

церко́вне свя́то мале́ Церковне свято на честь святих, менш відомих і знаменитих

церко́вне свя́то місце́ве Церковне свято, яке святкують локально — одним храмом, місцевістю; ***хра́мове церко́вне свя́то***; ***престо́льне церко́вне свя́то***; *розм.* ***пра́зник***; ***храм***

церко́вне свя́то неподви́жне *див.* **церко́вне свя́то нерухо́ме**

церко́вне свя́то нерухо́ме Церковне свято, що має сталу дату святкування; *заст.* ***неподви́жне церко́вне свя́то***

церко́вне свя́то подви́жне *див.* **церко́вне свя́то рухо́ме**

церко́вне свя́то полієле́йне Церковне свято, утреня якого містить поліелей

церко́вне свя́то престо́льне Те саме, що **церко́вне свя́то хра́мове**

церко́вне свя́то рокове́ Те саме, що **церко́вне свя́то дванадеся́те**

церко́вне свя́то рухо́ме Церковне свято, яке не має сталої дати святкування; *заст.* ***подви́жне церко́вне свя́то***

церко́вне свя́то святи́х Церковне свято, богослужіння якого присвячене згадуванню й прославленню якогось святого або події з його життя

церко́вне свя́то сере́днє Церковне свято, богослужіння якого містить всенічну або ж велику вечірню й утреню з полієлеєм; до таких свят належать: Богородичні свята на честь благодіянь Пресвятої Богородиці, церковні свята на честь ангелів, апостолів, великих святителів та особливо прославлених святих

церко́вне свя́то хра́мове Церковне свято, присвячене священній особі чи події, на честь якої освячено храм чи додатковий престол, святкується особливо урочисто лише одним храмом; ***місце́ве церко́вне свя́то, престо́льне церко́вне свя́то;*** *розм.* ***пра́зник;*** ***храм***

церко́вний календа́р *див.* **календа́р церко́вний**

церко́вний ку́хлик *див.* **ку́хлик**

церко́вний пом'я́ник *див.* **пом'я́ник церко́вний**

церко́вний по́суд *див.* **по́суд церко́вний**

церко́вний по́хід *див.* **по́хід церко́вний**

церко́вний рік *див.* **рік церко́вний**

церко́вний світи́льник *див.* **світи́льник церко́вний**

церко́вний слуга́ *див.* **слуга́ церко́вний**

церко́вний ста́роста *див.* **ста́роста церко́вний**

церко́вний ти́ждень *див.* **ти́ждень церко́вний**

це́рко́вні воро́та *див.* **воро́та церко́вні**

церко́вні вра́та *див.* **воро́та церко́вні**

церко́вні две́рі *див.* **две́рі церко́вні**

церко́вні ре́чі *див.* **ре́чі церко́вні**

церко́вні ша́ти *див.* **ша́ти церко́вні**

церко́вно-богослужбо́ва кни́га *див.* **кни́га церко́вно-богослужбо́ва**

церко́вно-богослужбо́ва кни́га но́тна Церковно-богослужбова книга, яка містить тексти богослужбових співів та ноти до них

церковнослужи́тель Особа, що через обряд хиротесії, здійснений над нею, посвячена на служіння в церкві під час богослужінь та поза ними; ***причетник***

цикл богослужі́нь Те саме, що **ко́ло богослужі́нь**

цикл пасха́льний Період літургійного року, що триває від Томиної неділі до неділі Всіх Святих, у центрі якого свято Пасхи

цикл церко́вних свят Те саме, що **ко́ло церко́вних свят**

цикл церко́вних свят великоде́нь Те саме, що **ко́ло церко́вних свят великоде́нь**

цикл церко́вних свят різдвя́ний Те саме, що **ко́ло церко́вних свят різдвя́не**

цілонічна́ Те саме, що **всенічна́**

цілува́ння оста́ннє Обрядова частина відспівування, під час якої рідні та друзі померлого, прощаючись із ним перед похованням, востаннє цілують його; ***оста́ннє проща́ння***

цілува́ння хре́сне Обряд у складі багатьох богослужінь, під час якого вірні цілують піднесений їм священнослужителем святий хрест

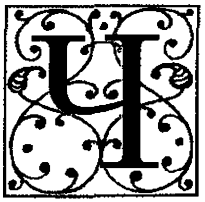

час великоде́нній Те саме, що **час пасха́льний**

час дев'я́тий Богослужба в складі вечірнього богослужіння, яку відправляють перед вечірнею, часто в сполученні з нею

час пасха́льний Частина пасхального циклу, що триває від свята Христового Воскресіння до неділі Всіх Святих; ***пасха́льний пері́од***

час пе́рший Частина ранкового богослужіння, яку відправляють після утрені, часто в сполученні з нею або ж у складі всенічної разом зі святковою утренею

час тре́тій Частина денного богослужіння, яку відпраляють перед шостим часом, часто в сполученні з ним та з Літургією

час шо́стий Частина денного богослужіння, яку віправляють після третього часу в сполученні з Літургією

часи́ *мн.* Короткі богослужіння добового кола, які відправляють не самостійно, а в сполученні з вечірнею, утренею та Літургією: перший час, третій час, шостий час, дев'ятий час; *рідко* ***годи́ни*** *мн.*

часи́ вели́кі Те саме, що **часи́ ца́рські**

часи́ великоде́нні Часи, які відправляють протягом усього Світлого тижня; ***пасха́льні часи́***

часи́ великопі́сні Часи, які відправляють протягом Великого Посту

часи́ пасха́льні Те саме, що **часи́ великоде́нні**

часи́ повсякде́нні Часи, які відправляють в усі дні церковного року, крім тих днів, коли відправляють великопісні, царські та пасхальні часи

часи́ ца́рські Часи, які відправляють у Навечір'я Різдва Христового, а також у Велику П'ятницю

Часосло́в *і* **Часосло́вець** Церковно-богослужбова книга, що містить тести незмінних частин усіх богослужінь добового кола, крім Літургії; *заст.* ***Орологі́й***

Часосло́в Вели́кий Церковно-богослужбова книга, яка містить тексти незмінних частин усіх богослужінь добового кола, а також Місяцеслов, індиктіон, пасхалію тощо

Часосло́в Мали́й Церковно-богослужбова книга, яка містить тексти незмінних частин часів, межичась, а також вечірні, малого й великого повечер'я, опівнічниці, утрені та Обідниці; ***Півуста́в***

Часосло́вець *див.* **Часосло́в**

ча́стий благові́ст *див.* **благові́ст ча́стий**

части́нка *див.* **ча́сточка**

части́ця *див.* **ча́сточка**

ча́стка *див.* **ча́сточка**

ча́сточка *і* **части́нка, ча́стка, части́ця** Шматочок вийнятий із проскомидійної просфори

ча́сточка заздоро́вна Часточка, вийнята з четвертої проскомидійної просфори за здоров'я живого

ча́сточка запокі́йна Часточка, вийнята з п'ятої проскомидійної просфори на спогад про померлого

ча́ша *і* **ча́ша євхаристі́йна** Євхаристійна посудина у вигляді чаші з підставкою, призначена для євхаристійного вина, що з неї причащаються духівництво та миряни; ***пото́р***

ча́ша водосвя́тна Богослужбова посудина, у якій освячують воду; ***ва́нна***

ча́ша спі́льна 1. Чаша з вином, яку підносять новоповінчаним під час обряду вінчання для спільного споживання; 2. Обряд в складі вінчання, під час якої новоповінчаним підносять цю чашу з вином

ча́шечка *див.* **а́мпулка**

черне́цтво Те саме, що **духівни́цтво чо́рне**

черне́цька ма́нтія *див.* **ма́нтія черне́цька**

черне́цькі обі́ти *див.* **обі́тниці черне́цькі**

черне́цькі обі́тниці *див.* **обі́тниці черне́цькі**

Че́сний Хрест *див.* **Хрест Че́сний**

Че́сні Дари́ *див.* **Дари́ Че́сні**

чесні́ша *ім.* Пісня канону "Чеснішу від херувимів"

Четве́р Вели́кий Четвер Страсного тижня, богослужіння якого присвячене згадуванню омовіння Ісусом Христом ніг учням, Таємної Вечері, молитви Ісуса Христа в Гетсиманському саді й зради його Юдою; ***Страсни́й четве́р***; *розм.* ***Чи́стий четве́р***

четве́р Велико́дній Те саме, що **четве́р Свíтлий**

четве́р Свíтлий Четвер Світлого тижня; ***Велико́дній четве́р***

четве́р Страсни́й Те саме, що **четве́р Вели́кий**

четве́р Чи́стий *див.* **четве́р Вели́кий**

Че́тья Мінея́ *див.* **Мінея́ Че́тья**

Четвероєва́нгеліє Богослужбове Євангеліє, у якому текст розташовано за чотирма євангелистами й поділено на зачала; ***Тетраєва́нгеліє***; *рідко* ***Єва́нгеліє-тетр***

чин 1. Ступінь церковної ієрархії: архиєрей, ієрей, диякон; ***сту́пінь***; 2. В церковно-богослужбових книгах — повний виклад або повне перечислення молитовних текстів окремого богослужіння; ***чинопосліду́вання***

Чино́вни́к *див.* **Служе́бник Архиєре́йський**

чинопосліду́вання Те саме, що **чин**

Чинопосліду́вання зобража́льних *і заст.* **Чинопосліду́вання ізобрази́тельних** *див.* **Обі́дниця**

Чинопосліду́вання ізобрази́тельних *див.* **Чинопосліду́вання зобража́льних**

Чи́стий четве́р *див.* **четве́р Чи́стий**

чите́ць *і заст.* **чтець** 1. Церковнослужительський чин, у якому посвячений має право й обов'язок читати під час богослужінь з усіх священно-богослужбових книг, крім Євангелія; 2. Особа, посвячена в цей чин; ***дяк***; ***ре́гент***; *заст.* ***анагно́ст***

чо́рне духівни́цтво *див.* **духівни́цтво чо́рне**

чотиридесяти́ни Те саме, що **сороковини́**

Чотиридеся́тниця *і* **Чотиридеся́тниця Вели́ка** Те саме, що **Піст Вели́кий**

Чотиридеся́тниця Вели́ка *див.* **Чотиридеся́тниця**

чотиридеся́тниця Мала́ Те саме, що **піст Різдвя́ний**

чотирипі́снець Неповний канон, який складається з чотирьох пісень

чо́тки Замкнена мотузка із зав'язаними вузлами чи нанизаними на неї кульками, призначена для відраховування прочитаних молитов та здійснених поклонів, – відзнака ченців усіх ступенів; також використовується й мирянами; ***ве́рвиця***

чтець *див.* **чите́ць**

чува́ння нічне́ Те саме, що **всенічна́**

ша́ти *див.* **окла́д**
ша́ти літурги́йні *див.* **о́дяг богослужбо́вий**
ша́ти церко́вні *див.* **о́дяг богослужбо́вий**
шестипса́лміє Сукупність шести псалмів: 3, 37, 62, 87 та 142, що їх читають на початку утрені; *заст.* ***екзапсалми́***
шестодне́в *див.* **ко́ло богослужи́нь тижне́ве**
Шлюб *див.* **Та́їнство Шлю́бу**
шлюб Союз чоловіка й жінки, що прийняли Таїнство Шлюбу
шлю́бний вінець *див.* **вінець**
шлюбува́ння Дія за знач. **шлюбува́ти й шлюбува́тися**; ***вінча́ння***
шлюбува́ти Те саме, що **вінча́ти**
шлюбува́тися Те саме, що **вінча́тися**
шо́стий час *див.* **час шо́стий**
Шу́ткова неді́ля *див.* **неді́ля Шу́ткова**

щі́точка *див.* **мирува́льник**

я́рус деісу́сний Ярус іконостаса, у якому розміщено деісус; ***деісу́с***